

๗
๓ ปี

วันสันติภาพไทย

≡ ผู้ปิดทองใต้ฐานพระ ≡

๗๓ ปี วันสันติภาพไทย: ผู้ปิดทองใต้ฐานพระ

หนังสือที่ระลึกในวาระ ๗๓ ปี วันสันติภาพไทย

ISBN: 978-974-315-978-7

พิมพ์ครั้งแรก ๑๖ สิงหาคม ๒๕๖๑ จำนวน ๑,๕๐๐ เล่ม

ในเครือบริษัทสำนักพิมพ์สยามปริทัศน์ จำกัด

๑๑๓ ถนนเฟื่องนคร แขวงราชบพิธ เขตพระนคร กรุงเทพฯ ๑๐๒๐๐

โทรศัพท์ ๐-๒๒๒๕-๙๕๓๖ ถึง ๙ โทรสาร ๐-๒๒๒๒-๕๑๘๘

เจ้าของ: บริษัทสำนักพิมพ์สยามปริทัศน์ จำกัด

ที่ปรึกษากิตติมศักดิ์: สุลักษณ์ ศิวรักษ์

คณะกรรมการบริหาร: สัจจา รัตนโสมศรี, อนันต์ วิริยะพินิจ,

วินัย ซาดอนันต์, ทิชากร ซาดอนันต์, อาสา นาดไตรภพ

ประสานงานการผลิต: ชานน จงประสพมงคล

บรรณาธิการประจำฉบับ: กษิติศ อนันตนาธร

แบบปก: สุรพงษ์ เพชรน้ำไหล

รูปเล่ม: นริศรา สายสงวนสัตย์

พิสูจน์อักษร: วรวุฒิ พงษ์พิจิตร

- ข้อมูลทางบรรณานุกรมของสำนักหอสมุดแห่งชาติ

กษิติศ อนันตนาธร.

๗๓ ปี วันสันติภาพไทย: ผู้ปิดทองใต้ฐานพระ. -- กรุงเทพฯ: สยามปริทัศน์, ๒๕๖๑.

๑๖๐ หน้า.

๑. สันติภาพ. ๒. เสรีไทย. I. ชื่อเรื่อง.

๓๒๗.๑๗๒

ISBN 978-974-315-978-7

จัดจำหน่าย: สายส่งคึกฉิต บริษัทเคล็ดไทย จำกัด

โทรศัพท์ ๐-๒๒๒๕-๙๕๓๖ ถึง ๙ โทรสาร ๐-๒๒๒๒-๕๑๘๘

www.kledthai.com

ราคา ๑๔๐ บาท

พิมพ์ที่: บริษัทภาพพิมพ์ จำกัด

โทรศัพท์ ๐-๒๘๗๙-๙๑๕๔ ถึง ๖

ผู้พิมพ์โฆษณา: อนันต์ ศรีจำพันธ์

๗
๓ ปี

วันสันติภาพไทย

ผู้ปิดทองใต้ฐานพระ

นายกษิตศ อนันทนารธ บรรณาธิการ

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ร่วมกับ สำนักพิมพ์สยามปริทัศน์

จัดพิมพ์เป็นที่ระลึกในวาระ ๗๓ ปี วันสันติภาพไทย

๑๖ สิงหาคม ๒๕๖๑

สารบัญ

คำนำ กษิติศ อนันทนารธ ๖

Speech of The German Ambassador

H.E. Mr.Peter Prügel ๑๔

คำกล่าวรำลึกจากนักศึกษาตัวแทนศาสนาต่างๆ

อิลฮัม สาเลาะห์ (ชมรมมุสลิม) ๒๙

ปรเมศร์ จันทรลี (ชมรมคริสต์) ๓๓

ภัทรมน นราลัย (ชมรมศึกษาพุทธศาสนาต่างๆ) ๓๖

วันแห่งสันติภาพ

รองศาสตราจารย์ ดร.โกคิน พลกุล ๓๘

ความสำคัญของวันชาติแลسنธิ์สัญญา

วาสนา บุญเชิดชู ๕๐

พระบรมวงศานุวงศ์กับขบวนการเสรีไทย

ศาสตราจารย์พิเศษ นรนิติ เศรษฐบุตร ๗๐

“ชีวิตของพ่อ: ท่านชื่น ผู้อาภัพ”

ดัมภาษณ์ ม.ร.ว.สายสวัสดิ์ สวัสดิวัตน์

กษิติศ อนันทนาธร

๘๒

ชีวิตรัก “เพื่อชาติ เพื่อ humanity”

ฉลบชลีย์ พलगูร

๑๐๔

จดหมายอาลัย จำกัด พलगูร

เฉลียว ปทุมรส

๑๔๔

พระยาพหลพลพยุหเสนา

๑๔๖

สัญญา ธรรมศักดิ์

๑๔๘

ม.ล.บุญเหลือ กุญชร

๑๕๐

กุหลาบ สายประดิษฐ์

๑๕๒

คำนำ

- ๑ -

เมื่ออาจารย์ป่วย อังภาภรณ์ อายุครบ ๖ รอบนักษัตร สถาบันประดิษฐ์นวัตกรรม^๑ ได้จัดพิมพ์หนังสือ *กบฏกู้ชาติ*^๒ ของคุณทศ พันธุมเสน เสรีไทยสายอังกฤษ ขึ้นเป็นอนุสรณ์ โดยหนังสือเล่มนี้เล่าเรื่องภายในขบวนการเสรีไทยสายอังกฤษได้อย่างมีชีวิตชีวา มีเกร็ดเล็กเกร็ดน้อยต่างๆ เป็นอันมาก และยังได้ขยายความเล่าถึงการปฏิบัติของเสรีไทยสายอังกฤษที่มาทำงานในประเทศไทยด้วย

แต่ข้อสำคัญอยู่ใน “บทส่งท้าย” คุณทศกล่าวไว้อย่างชัดเจนว่า “ทั้งพวกเราเสรีไทยจากต่างแดนและคนไทยรุ่นใหม่ ต่างก็เป็นหนี้บุญคุณประชาชนชาวไทยทั้งหมดในสมัยสงครามโลกครั้งที่ ๒ เสรีไทยจากต่างแดนปฏิบัติงานได้ผลเพราะคนไทยหลายหมื่นช่วยเหลือ คนไทย ๑๗ ล้านคนที่ไม่ได้ช่วยเหลือโดยตรง ก็มีเจตนาธรรมร่วมกันกับพวกที่อยู่ภายในขบวนการใต้ดิน” (น. ๓๓๒)

ก่อนจะขยายความถึงจำนวนพลพรรคของขบวนการเสรีไทยว่า “เป็นการเหลือวิสัยที่จะประมวลจำนวนพลพรรคใต้ดินทั่วประเทศ เพราะ

^๑ ต่อมาคือสถาบันสันติประชาธรรม ภายใต้ฉายามูลนิธิเสรีธรรมโกเศศ-นาคะประทีป

^๒ ทศ พันธุมเสน, *กบฏกู้ชาติ* (กรุงเทพฯ: อักษรสาส์น, ๒๕๓๑).

ในขบวนการลับไม่มีรายชื่อสมาชิก หัวหน้าใหญ่ของขบวนการ^๓ได้ประมาณว่ามีราวๆ ๘๐,๐๐๐ คนที่มีอาวุธ ในการเดินสวนสนามของพลพรรคที่ถนนราชดำเนินเมื่อวันที่ ๒๕ กันยายน พ.ศ. ๒๔๘๘ หน่วยต่างๆ ทั่วประเทศส่งลูกพรรคเข้าร่วมประมาณ ๘,๐๐๐ คน ราษฎรเหล่านั้นได้รับการโห่ร้องต้อนรับไม่ขาดระยะจากประชาชนคนดูสองฟากถนน” (หน้าเดียวกัน)

แม้เรื่องราวของเสรีไทยส่วนมากจะปรากฏจากบันทึกหรือเรื่องเล่าจากเสรีไทยในต่างประเทศทั้งอังกฤษและสหรัฐอเมริกา แต่เสรีไทยสายอังกฤษอย่างคุณทศ ได้สะท้อนข้อคิดและความรู้สึกที่ว่าพวกเราไม่ควรหลงลืมความสำคัญของเสรีไทยในประเทศ โดยเฉพาะราษฎรสามัญที่ไม่ปรากฏชื่อในประวัติศาสตร์ และไม่อยู่ในวิสัยที่จะเล่าเรื่องของตัวเองให้ปรากฏในบรรณโลก

“พวกเราจะไม่มีความเสียสละของพลพรรคนิรนามเหล่านั้นซึ่งกลับไปทำไร่นาหรือประกอบอาชีพตามประสาคนยาก มิได้เรียกร้องหรือได้รับเหรียญตราแต่อย่างใด ... พวกเราจะหน้าด้านแบมือรับเงิน^๔จากรัฐบาลไทยได้อย่างไรในเมื่อราษฎรผู้ยากจนหลายหมื่นคนที่ช่วยงานพวกเราไม่ได้รับอะไรตอบแทนเลย ไม่ว่าจะเงินหรือเหรียญตรา” (น. ๓๓๒-๓๓๓)

ในประเด็นที่ชวนให้สนใจงานของพลพรรคเสรีไทยสามัญ นายปรีดี พนมยงค์ ก็ได้กล่าวไว้เช่นกัน ดังปรากฏในหนังสือของนายมาลัย ชูพินิจ ตอนหนึ่งถึงคำของนายปรีดีว่า “อย่าดูแต่งานของผม ดูงานของพวกที่

^๓ หมายถึงนายปรีดี พนมยงค์ ดูเรื่องที่นายปรีดีได้เขียนเกี่ยวกับขบวนการเสรีไทยได้ที่ *โมฬสงคราม* (กรุงเทพฯ: มูลนิธิปรีดี พนมยงค์, ๒๕๕๘).

^๔ เป็นเงินที่รัฐบาลเสนอเงินตอบแทนแก่นักศึกษาไทยในอังกฤษและอเมริกาที่เป็นทหารเสรีไทย ในจำนวนเท่ากับเงินค่าศึกษาเล่าเรียนในต่างประเทศระหว่างเวลาสามปีครึ่งของการทำงานเสรีไทย ไม่ว่าจะจะเป็นนักเรียนทุนรัฐบาล ทุนเล่าเรียนหลวง หรือทุนส่วนตัว

เขาได้เข้ามารับใช้ชาติบ้านเมืองอย่างที่คุณรู้จัก เหมือนพวกนั้น” คือพวก
หลังเขาต่างที่หัวหิน ซึ่งเป็นเพื่อนและเป็นคนงานของนายมาลัยคราวที่
ลงไปทำไร่อยู่หลายปี บุคคลเหล่านั้นแต่ละคนเสื้อผ้าเกือบไม่มีสวม อาหาร
เกือบไม่มีติดกันหม้อ แต่ทุกคนก็ปฏิบัติหน้าที่ของตนในการรับของ รับคน
และฝึกหัดอาวุธ โดยมีได้เห็นแก่ความเหน็ดเหนื่อยหรือสินจ้างรางวัลอันใด
นอกจากความภาคภูมิใจที่ได้รับใช้ประเทศชาติของตน^๕

คุณทศได้ให้ข้อสังเกตเตือนผู้ที่สนใจศึกษาประวัติศาสตร์ว่า “แม้
การปฏิบัติงานของเสรีไทยจากต่างแดน โดยเฉพาะเสรีไทยสายอเมริกาได้
ผลดีแก่ประเทศไทยเป็นอันมาก แต่กำลังสำคัญในการกู้ชาติ คือพลังของ
คนไทยทุกชั้นวรรณะผู้รักความเป็น “ไท” ไม่ใช่เสรีไทยจากต่างแดนเพียง
ร้อยกว่าคน” (น. ๓๓๓)

และอนุชนไม่ควรลืมวีรชนนิรนามที่เลือนหายไปจากประวัติศาสตร์
“ชาวบ้านที่ทำงานกับเราอย่างไม่กลัวเหน็ดเหนื่อยหรืออันตราย พวกเขาคือ
วีรชนแท้ และเป็นวีรชนนิรนาม เขาปิดทองหลังพระ เราปิดทองหน้าพระ
มีหน้ามีตาในสังคม ขึ้นชื่อว่าได้ทำงานเพื่อชาติ” (หน้าเดียวกัน)

- ๒ -

กระนั้นก็ดี มาถึงวันนี้ไม่เพียงแต่ราษฎรสามัญที่อยู่ในขบวนการ
เสรีไทยเท่านั้นที่เลือนหายไปจากหน้าประวัติศาสตร์ แกนนำคนสำคัญของ
เสรีไทยที่ทำงานประสานทั้งในต่างประเทศและในประเทศก็ถูกกลืนเลือนไป
เช่นกัน

^๕ ดู นายฉันทนา [มาลัย ชูพินิจ], *X.O.Group เรื่องภายในขบวนการเสรีไทย*, พิมพ์ครั้งที่ ๔ (กรุงเทพฯ: กระทั่งม ป.ล., ๒๕๔๔), น. ๒๓๓-๒๓๔.

หนังสือ ๗๓ ปี วันสันติภาพไทย ในปีนี้จึงเสนอในแนวเรื่อง “ผู้ปิดทองใต้ฐานพระ”^๖ เพราะงานของขบวนการเสรีไทยมิได้แต่กระทำลงไปอย่างไม่หวังและไม่ได้ผลตอบแทนเท่านั้น แต่เมื่อเกิดความผันผวนทางการเมืองใน พ.ศ. ๒๔๙๐ เสรีไทยส่วนใหญ่กลับกลายเป็นศัตรูของชาติเพียงเพราะอุดมการณ์ทางการเมืองที่แตกต่างกัน หัวหน้าขบวนการเสรีไทยต้องลี้ภัยไปตายในต่างแดน แยกนำคนสำคัญของเสรีไทยโดยเฉพาะในภาคอีสานถูกสังหารผลาญชีวิตอย่างเหี้ยมโหดโดยฝีมือของเจ้าหน้าที่รัฐ เสรีไทยคนอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องก็ถูกทางการเพ่งเล็ง งานของพวกเขาก็มิได้ถูกยกย่องเชิดชูอย่างที่ควรจะเป็น ซ้ำยังถูกบิดเบือนและทำลายคุณค่าลงอย่างน่าใจหาย ผู้รักสัจจะจึงต้องใช้ความพยายามมากเป็นพิเศษในการเข้าถึงเรื่องราวเหล่านี้ อุปมาว่าเพียงดูที่หลังพระยังไม่พอที่จะเห็นทองซึ่งพวกเขาปิดได้ คงต้องก้มต่ำลงมองที่ฐานพระจึงจะเห็นงานที่พวกเขาสู้อุตส่าห์แสดงให้ตาโลกเห็นถึงคุณค่าของความเสียสละ

บทความในหนังสือเล่มนี้มี ๒ ส่วน ส่วนแรกเรียบเรียงมาจากคำกล่าวในงานรำลึก ๗๒ ปี วันสันติภาพไทย ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ทำพระจันทร์ เมื่อวันที่ ๑๖ สิงหาคม ๒๕๖๐ ได้แก่ สุนทรพจน์ของ ฯพณฯ เอกอัครราชทูตเยอรมันประจำประเทศไทย Peter Prügel เรื่องข้อคิดจากประเทศเยอรมนี ปาฐกถาของรองศาสตราจารย์ ดร.โกคิน พลกุล เรื่องวันสันติภาพที่ปรากฏทั้งในไทยและต่างประเทศ ปาฐกถาของศาสตราจารย์พิเศษ นรนิติ เศรษฐบุตร เรื่องพระบรมวงศานุวงศ์กับขบวนการเสรีไทย ที่กล่าวถึงบุคคลสำคัญ ๒ คนในขบวนการ คือ ม.จ.ศุภสวัสดิ์วงศ์สนิท

^๖ เป็นคำของคุณทศ พันธุมเสนเช่นกัน

สวัสดีวัดัน และคุณจำกั๊ด พलगูร และคำกล่าวรำลึกจากตัวแทนนักศึกษา
ที่นับถือศาสนาอิสลาม คริสต์ และพุทธ

ส่วนหลังเป็นบทความประกอบที่บรรณาธิการหามาเพิ่มเติมเพื่อ
ประกอบให้เห็นถึงงานของ “ผู้ปิดทองใต้ฐานพระ” บทความของวาสนา
บุญเชิดชู ที่เขียนลงใน *ประมวญสาร* ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๘๒ เล่าเรื่องความ
สำคัญของวันชาติ (๒๔ มิถุนายน) และการแก้ไขสิทธิสภาพนอกอาณาเขต
ของหลวงประดิษฐมนูธรรมได้อย่างน่าสนใจ ทำให้เห็นถึงความรู้สึกและ
พลังของคนในสมัยนั้นถึงการมีส่วนร่วมในการกำหนดอนาคตของชาติ
และความใฝ่ในสันติภาพของไทย แต่แล้วเมื่อเกิดสงครามโลกครั้งที่ ๒ ขึ้น
คนไทยโดยไม่แบ่งชั้นวรรณะก็เข้าร่วมงานกับขบวนการเสรีไทยโดยมี
เป้าหมายร่วมกันคืออิสรภาพและอธิปไตยของชาติ ม.จ.ศุภสวัสดิ์วงศ์สนิท
สวัสดีวัดัน เป็นเจ้านายที่มีบทบาทสำคัญในการทำงานร่วมกับอังกฤษ
บรรณาธิการได้สัมภาษณ์ ม.ร.ว.สายสวัสดิ์ ธิดาของท่าน ถึงชีวิตและงาน
ของหม่อมเจ้าองค์นี้ให้คนร่วมสมัยได้รู้จักอีกครั้ง

ขณะที่ฝ่ายสามัญชน เรื่องราวของคุณจำกั๊ด พलगูร ดูจะเป็น
โศกนาฏกรรมที่สุดเรื่องหนึ่งของขบวนการเสรีไทย ปีที่แล้วเมื่อคุณครู
ฉลบชลัยย์ ภรรยาของเขา เสียชีวิต เจ้าภาพได้นำหนังสือที่เธอเขียนและ
สั่งให้พิมพ์เก็บไว้แจกในงานศพของเธอมาแจก มีตอนหนึ่งเธอได้เปิดเผยถึง
เรื่องราวของสามี ตั้งแต่แรกเมื่ออยู่ปุ่นบุกุไทยจนถึงสงครามสิ้นสุดลงและ
เธอได้ทราบว่าสามีของเธอได้สละชีวิต “เพื่อชาติ เพื่อ humanity” ไปแล้ว
บรรณาธิการจึงได้ตัดตอนในส่วนดังกล่าวมาตีพิมพ์เผยแพร่ในวงกว้าง
รวมถึงจดหมายที่บุคคลต่างๆ เขียนมาหาคุณครูฉลบเมื่อทราบข่าวการตาย
ของคุณจำกั๊ด ที่บรรณาธิการได้รับมอมมาจากลูกศิษย์ของคุณครูฉลบ ซึ่ง
เป็นเอกสารที่ไม่เคยเปิดเผยที่ใดมาก่อน

ในนามของบรรณาธิการขอขอบคุณทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำหนังสือเล่มนี้ โดยเฉพาะมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ที่จัดงานวันสันติภาพไทย รำลึกถึงขบวนการเสรีไทยต่อเนื่องเรื่อยมาทุกปีตั้งแต่ปี ๒๕๕๔ ที่มหาวิทยาลัยประกาศให้วันสันติภาพไทยเป็นวันสำคัญวันหนึ่งของมหาวิทยาลัย และได้จัดให้มีการตีพิมพ์หนังสือที่ระลึกมาโดยตลอด รวมถึงสำนักพิมพ์สยามปริทัศน์ที่ร่วมสนับสนุนให้เกิดการเผยแพร่เรื่องราวของขบวนการเสรีไทยในวงกว้าง ดังได้ร่วมตีพิมพ์หนังสือวันสันติภาพไทยมาตั้งแต่ปีที่แล้ว^๗ และจัดพิมพ์หนังสือที่เกี่ยวข้องออกมาหลายเล่ม เช่น *กรุงเทพฯ ลับสุดยอด*^๘ และ *สู่ประเทศใต้ดิน*^๙ ที่เล่าถึงการปฏิบัติของเสรีไทยสายอังกฤษและสายอเมริกาตามลำดับ

หวังว่าหนังสือเล่มนี้จะมีประโยชน์ต่อผู้สนใจใฝ่รู้บ้างตามสมควร และถ้าจะมีคุณความดีใด ก็ขออุทิศแด่เสรีไทยทุกท่าน ทั้งที่ถูกลี้มเลือนไปแล้วและกำลังถูกลี้ม

กษิต อนันทนาธร

บรรณาธิการ

๒๒ กรกฎาคม ๒๕๖๑

^๗ กษิต อนันทนาธร (บรรณาธิการ), *๗๒ ปี วันสันติภาพไทย: สยามในยามสงคราม* (กรุงเทพฯ: สยามปริทัศน์, ๒๕๖๐).

^๘ กิลคริสต์, แอนดรูว์, *กรุงเทพฯ ลับสุดยอด: ปฏิบัติการเสรีไทยสายอังกฤษ*, แปลโดย ดุสิต บุญธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๓ (กรุงเทพฯ: สยามปริทัศน์, ๒๕๖๐).

^๙ สมิต, นิคอล และเบลก คลาร์ก, *สู่ประเทศใต้ดิน: ปฏิบัติการเสรีไทยสายอเมริกา*, แปลโดย ส.ส.สูงศักดิ์, พิมพ์ครั้งที่ ๓ (กรุงเทพฯ: สยามปริทัศน์, ๒๕๖๐).

๘ ธันวาคม ๒๔๘๔
ทหารญี่ปุ่นยกพลขึ้นบก
เพื่อผ่านดินแดนไทย
ไปยังนครองมลายู
ของอังกฤษ

(ภาพจาก กุ๊กไก่ไว้ลายเว้ย
โลกให้แลเห็น: ภาพ ชีวิต
ความคิด และผลงาน
อาจารย์ป๋วย อึ๊งภากรณ์
(๒๕๖๑))

The seal of Thammasat University is a large, faint watermark in the background. It is circular and contains the university's name in Thai script at the top and 'THAMMASAT UNIVERSITY' in English at the bottom. The center features a traditional Thai emblem with a crown and other symbols.

Speech of
≡ The German Ambassador¹ ≡

H.E. MR. PETER PRÜGEL

¹The Speech of The German Ambassador to celebrate the 72nd anniversary of Thai Peace Day at Thammasat University on August 16, 2017.

Prof. Somkit², Ladies and Gentlemen, distinguished guests,

Thank you very much for inviting me to this celebration of the 72nd anniversary of Thai Peace Day and for giving me the opportunity to share with you some thoughts from our German experience and point of view.

² Professor Somkit Lertpaithoon, the former rector of Thammasat University.

And if Germany, the 4th biggest contributor to the United Nations, is today widely recognized for its soft power and constructive engagement in promoting peace and stability throughout the world, it has obviously come a long way since the end of World War II 72 years ago.

Built upon the experience of two devastating World Wars and – above all – against the background of the German responsibility for the Second World War and the atrocities committed by Germany under the Nazi Regime, the commitment to peace and to preventing similar atrocities from occurring or being initiated from German ground again has been the guiding principle of post war Germany ever since the end of World War II.

And there are two aspects to this commitment, one external and one internal:

- the external aspect reflects the foreign policy of post war Germany and its gradual return to and reacceptance within the community of nations based on the commitment reflected in the preamble of the German Constitution (the Basic Law), which states that the German people are ensouled by the will to serve peace in the world;

- the internal aspect reflects the commitment of the authors of the Basic Law to building a democratic society and political system which would never again allow an authoritarian seizure of power by legal means.

≡ GERMANY'S FOREIGN POLICY

The end of World War II in Europe was practically immediately followed by the beginning of the Cold War opposing the Soviet Union and the countries it had subdued under the banner of communism, to Western European countries, the United States of America and Canada who upheld the reconstruction of a democratic Western Europe based on individual rights and liberties and a free market economy. As a result of this East-West confrontation, as you know, Germany was divided into two states, both proclaimed in 1949 (*namely the Federal Republic of Germany to the West on the territory until then occupied by the US, UK and FRA and the GDR to the East on the territory under Soviet control*).

Integration of the FRG into the evolving international structures of the West, namely the European Communities and subsequently the military organizations Western European Union (WEU) and North Atlantic Treaty Organisation (NATO) was

the West German response to the growing threat to its freedom and peace from the side of the communist bloc and its military alliance, the Warsaw Pact.

Reconciliation of Germany with its Western neighbors, particularly with France – culminating in the Elysée Treaty of 1963 - after centuries of Franco-German conflicts and wars – and later with its eastern neighbours, was possibly the biggest single contribution to peace in Europe. And it has actually reversed the course of history bringing about the longest ever period of lasting peace and prosperity in Europe.

While the visionary project of European Integration enjoyed large support, the integration into Western Alliances occurred, however, not without intense internal public debates in Germany: There was significant opposition to the Federal Republic of Germany establishing armed forces again in 1955 (after the GDR had done so) and it's joining NATO. And during the late 1970s and early 1980s the NATO strategy of deploying American intermediate range nuclear weapons in response to the new threat posed by Soviet SS20 nuclear missiles was strongly contested.

The Federal Republic of Germany was on the contrary and from the very beginning very actively engaged in confidence building across the dividing lines, be it multilaterally within the CSCE (culminating in the Final Act of Helsinki in

1975), within several disarmament initiatives or bilaterally with its so called “Ostpolitik” in reaching out to the GDR, the Soviet Union and other Eastern European States.

An end to the East-West conflict ultimately came about with the collapse of the communist regimes in Eastern Europe and in the Soviet Union in 1989 as a result of their peoples peacefully abolishing those dictatorial regimes, German reunification in 1990 and the dissolution of the Warsaw Pact.

Only then, with its reunification on the 3rd of October 1990, Germany regained full sovereignty and was in a position to formally recognize the present borders – which implied accepting the territorial losses following World War II. This was a most significant point for achieving lasting peace with Eastern neighbors, notably Poland, the Czech Republic and Russia who had feared a reunified Germany might become too powerful again and raise territorial claims (*a fear – by the way- also shared by not few of our western partners ...*).

And after reunification, German policy had, of course, to adjust to the new reality:

On the one side, it had to reassure its partners, especially in Europe, that the reunified Germany would not be a threat to the post war European order. And Germany has ever since reconfirmed its commitment to European Integration, actively paved the way for the Unification of

Europe (*EU-enlargement*) and until this very day strongly opposes any resurgence of populist and nationalist policies (*we need a “European Germany”, not a “German Europe” for its own sake!*).

On the other side, its role as an important and sovereign actor in the international arena required from Germany to assume more international responsibilities including in the military field:

Although Germany had become a very active and committed member of the United Nations ever since it joined the UN in 1973, until German reunification in 1990 no West German soldiers took part in any international combat missions. Confronted with growing expectation from its partners, this gradually changed in the *90s*, starting – amongst others - with its participation in the international missions to end the wars in former Yugoslavia.

It needs, at this point however, to be mentioned, that the role of the Armed Forces in the German constitutional order is and continues to be extremely restricted to an exclusively defensive role (against external aggressors), to assistance obligations within its military alliances and to UN mandated missions. It has no competence whatsoever for

the internal order (*clear separation from the internal role of the police*) and every military engagement of the Bundeswehr needs prior parliamentary approval and is closely monitored by Parliament. And although, against the background of an intense internal debate, the Constitutional Court in 1994 ruled that out-of-area-deployments (means out of NATO defense area) of German Military are in line with the constitution, it reiterated at the same time the need for such missions to be in line with international law and mandated by the UN.

On this basis, Germany today is among the main contributors to international missions all over the world.

Today, as we have to recognize that contrary to our expectations the end of the bipolar world order that came about with the collapse of communism in the Soviet Union and in Eastern Europe in 1989, did not result in a more peaceful world, but – quite to the contrary – in a lack of order with the returning of old as well as the emerging of many new conflicts aggravated by new global challenges ranging from climate change and migration to religious extremism and global terror, Germany is committed to take on its share of global responsibility in order mediate conflicts, maintain or secure peace, protect those suffering from war and prosecution and bringing about global solutions to global challenges.

≡ NATIONAL FOUNDATIONS OF A DEMOCRATIC
AND PEACEFUL COUNTRY AND SOCIETY

Germany's efforts to serve peace in the world are not primarily a military matter, though, but a political one. And here I come back to the second, the internal aspect of Germany's commitment to peace, based on our profound conviction that internal and external peace are closely interlinked.

Upon the painful experience of our history and in order to prevent an authoritarian seizure of power from ever happening again, the mothers and fathers of the German "Basic Law" sought to ensure that democracy, the rule of law, respect for human rights as well as the prohibition of wars of aggression would be secured by strong institutional guarantees. These include the division of powers with a system of checks and balances and under the supremacy of the Constitution and the jurisdiction of a truly independent Constitutional Court.

In addition to the fundamental rights and freedoms the freedom of the press is enshrined in one of the first articles of the constitution, based on the conviction that Free Media – often referred to as the 4th power – helps to keep the system of checks and balances effective and is the best guarantee for

a well-informed people and for the revelation of irregularities and wrongdoings.

Another guaranty of the rule of law, as laid out in Article 33 of the constitution, is a corps of civil servants that has sworn an oath to respect the constitution and that is legally and financially sufficiently independent in order not to be easily corrupted.

And most importantly, with the constitutional guarantee of far reaching fundamental rights and freedoms (*in part. freedom of expression and freedom of assembly*) the authors of the “Basic Law” - convinced that a functioning “democracy needs democrats” (above all) – have laid the foundations for an active civil society and civil involvement that is, since the very first days of the Federal Republic, actively promoted through civic education (*including on Germany’s difficult recent history*).

Throughout the more than 70 year old history of post war Germany this civil involvement, finding its expression p.ex. in the strong peace movement of the 70s, has been a key factor in shaping Germany’s vivid democracy and in promoting the large consensus on its foreign policy in the service of peace and prosperity to be preserved or achieved through effective multilateralism and the preservation (or development) of a just

and effective, rules-based International Political and Economic Order.

In the same spirit, ever since the founding of the FRG in 1949, the entirety of German Foreign Policy is devoted to serving peace in the world by supporting democracy and human rights, by contributing to a better understanding between peoples and states and by supporting the creation of the economic and environmental basis for people to live a decent live in their home country.

To this end Germany is active in many multilateral fora and UN missions, including p.ex. the recent German presidencies of the OSCE and the G20. And this is why Germany is applying for a non-permanent seat on the United Nations Security Council for the 2019-2020 term.

The same principles also guide, of course, our bilateral interaction with individual countries.

And it is in this context that Thai-German co-operation has been and continues to be extraordinarily important and fruitful. Thailand is – for the EU and especially for Germany – an important partner with whom we share many interests and values.

Bilaterally our countries can build on more than 150 years of intense ties in all fields – be it cultural, academic, economic or political, and I am tremendously pleased to

see that the friendship and depth of relations between our two countries are constantly growing: Academic exchanges between Thailand and Germany flourish, the German model of vocational training for a highly skilled workforce is finding positive reception in Thailand, cultural events in all fields foster knowledge of each other and tourism is flourishing.

Economically Thai-German relations are a long success story: Today, Germany is Thailand's largest trading partner in Europe with about 600 German companies successfully doing business in Thailand. Co-operation projects cover a wide range of issues with a special focus on vocational training, environmental protection and economic sustainability.

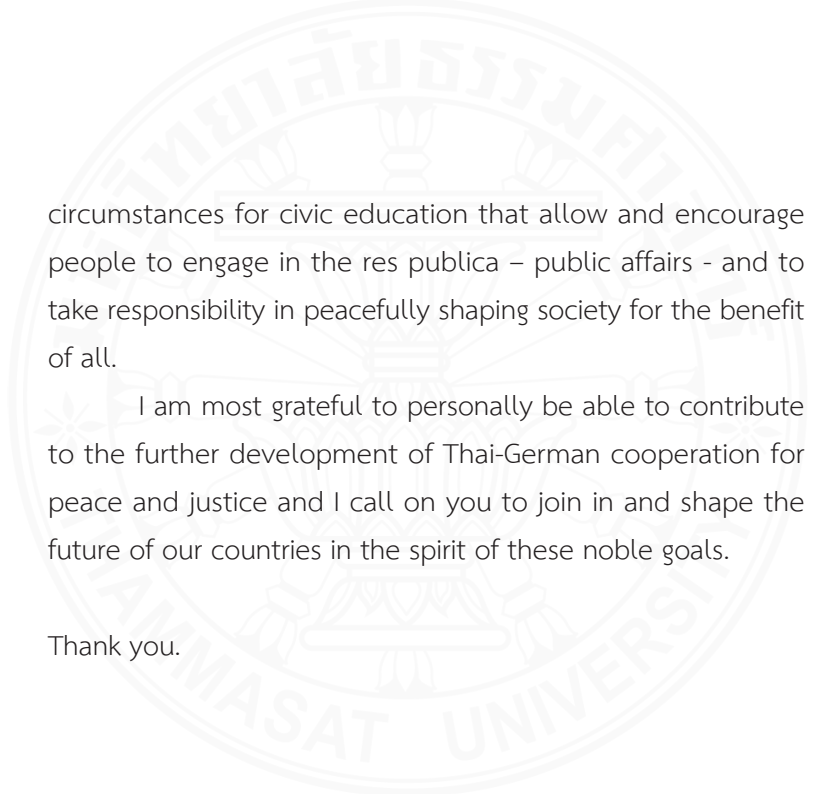
In the international arena our two countries join hands in many international frameworks, in the United Nations and its various Organizations, among them UNESCAP, *the Economic and Social Commission for Asia and the Pacific of the United Nations*, within the inter-regional ASEM Cooperation Platform, to which Thailand gave distinction when it organized the first summit meeting, held in Bangkok in 1996, as well as in particular in the cooperation between the EU and ASEAN which dates back to 1972, when the EU became ASEAN's first dialogue partner and – as you might have followed – as we are celebrating 40 years of official EU-ASEAN-relations, we are on the way to further develop our cooperation into a strategic

partnership, strengthening in particular our strategic and security cooperation in view of securing peace and stability in our respective regions and throughout the world.

Finally, ladies and gentlemen,

as Thailand is currently undergoing a difficult political transition and transformation and is in the process of returning to democracy after more than three years of military rule, Germany stands ready, as a long-term friend, to assist Thailand in this endeavor on the basis of our shared interests and values, including in particular our interest in peace and in a just and rules-based international order as well as fundamental values including the adherence to democracy, social justice, human rights and the rule of law which are deeply engrained in the hearts and minds of the Thai people. And today's commemoration of the Thai Peace Day is a good opportunity to learn from the past, to exchange experiences and to continue closely working together.

Democracy, rule of law, justice and – ultimately – peace can and must however never be taken for granted: They must be fought for and won every day. The sense of responsibility for these achievements among the citizens (on the one side) is a prerequisite for their perpetuity. It is (on the other side) the responsibility of the state to create favorable

circumstances for civic education that allow and encourage people to engage in the res publica – public affairs - and to take responsibility in peacefully shaping society for the benefit of all.

I am most grateful to personally be able to contribute to the further development of Thai-German cooperation for peace and justice and I call on you to join in and shape the future of our countries in the spirit of these noble goals.

Thank you.

คำกล่าวรำลึก
จากนักศึกษา
ตัวแทนศาสนาต่างๆ^๑

^๑ เป็นคำกล่าวรำลึกของตัวแทนศาสนาที่แสดงในวาระ ๗๒ ปี วันสันติภาพไทย ณ สวนประวัติศาสตร์ธรรมศาสตร์กับการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์ เมื่อวันที่ ๑๖ สิงหาคม ๒๕๖๐.

≡ คำกล่าวของตัวแทนนักศึกษาชมรมมุสลิม

อิลฮัม สาเล๊ะ

سلام ความเมตตา ความจำเริญมีแต่ทุกท่าน

ในวันที่ทุกคนและผมยืนอยู่ในวันนี้ เป็นวันแห่งการระลึกถึงการประกาศการสิ้นสุดของสงครามโลกครั้งที่ ๒ ช่วงเวลาแห่งความโหดร้ายและนำหาวาดกลัวที่สุดในห้วงประวัติศาสตร์ของมนุษยชนช่วงหนึ่ง สงครามโลกนั้นไม่ว่าจะเกิดขึ้นครั้งไหน ๑ หรือ ๒ ก็เป็นช่วงเวลาที่ยั่งยืน และระเบิด

ได้ดับบังเสียงแห่งสันติภาพให้มลายหายสิ้นจากทั่วทุกภาคพื้นทวีป และ
กระทั่งเกาะแก่งในมหาสมุทรมากมายต่างก็ถูกใช้เป็นพื้นที่ของการสู้รบ
ชีวิตทหารผู้รักชาติ ประชาชนผู้บริสุทธิ์ ต้องประสบกับความตายเพียงเพื่อ
ผลประโยชน์ของรัฐบางรัฐ หรือคนบางกลุ่ม ภายใต้การปฏิบัติการของ
คำว่า Nation-State (รัฐ-ชาติ) หรือ Modern-State (รัฐสมัยใหม่) ที่ได้
เกิดขึ้นมาในปี ค.ศ. ๑๖๔๘

เรามาระลึกถึงร่วมกันในวันนี้ไม่ใช่เพื่อการตอกย้ำความ
เจ็บปวดที่เกิดขึ้น หรือโทษใครผู้ใดผู้หนึ่ง หากแต่เพื่อบอกต่อกับคนรุ่นหลัง
ถึงความโหดร้ายที่โลกเราได้เผชิญ เพื่อที่พวกเขาเหล่านั้นจะไม่ย้อนรอย
ประวัติศาสตร์ และทำให้เหตุการณ์เหล่านั้นเกิดขึ้นอีกครั้ง

ในอิสลาม ศาสนาที่ได้ชื่อว่า “สันติ” ตามความหมายและรากศัพท์
ภาษาอาหรับนั้น ได้วางรากฐานการดำรงชีวิตให้กับมนุษย์ผ่านวิวรรณ์ที่ถูก
บันทึกในพระมหาคัมภีร์อัลกุรอาน และหลักการปฏิบัติ คำสอน และสิ่งที่
ยอมรับโดยท่านศาสนทูตมุฮัมมัด (ความศานติมีแต่ท่าน)

ในแง่สัญลักษณ์และการปฏิบัติของอิสลามที่เป็นการเอื้อต่อการ
ถักทอสันติภาพนั้น จะประกอบไปด้วย ความหมายของอิสลามเองดังที่ได้
กล่าวข้างต้น การละหมาดที่หากปราศจากการกล่าว “สลาม” แล้วนั้นจะ
ถือว่าการละหมาดนั้นไม่ครบถ้วนสมบูรณ์ การกล่าวทักทายเมื่อเจอหน้ากัน
มีการส่งเสริมให้กล่าวทักทายด้วย “สลาม” เพื่อสร้างสัมพันธ์อันแนบชิด
ระหว่างผู้พบเจอ ผู้สนทนา และผู้จากลา

ฉะนั้น มรดกของอิสลามที่เดินทางมากับประวัติศาสตร์ของมนุษย์
ควรได้รับการศึกษา เรียนรู้อย่างแท้จริง ซึ่งผมเชื่อว่าจะจะเป็นทางเลือกหนึ่ง
ในการจัดการความขัดแย้ง เพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของสันติภาพให้ได้
นานที่สุด

หากเรามองบ่อเกิดของสงครามโลก เกิดจากความเดือดดาลของ
ชนชาติหนึ่งที่มีต่ออีกชนชาติหนึ่ง ในเรื่องของสีผิว ชนชั้น ศาสนา จน
กลายเป็นความคลั่งชาติ และรบราฆ่าฟันกัน ซึ่งได้นำไปสู่ความแตกแยก
ของมนุษยชาติ สำหรับอิสลามนั้น ท่านศาสดามุฮัมมัดได้วางรากฐานใน
เรื่องนี้ โดยขจัดสิ้นซึ่งการสร้างความแปลกแยกในหมู่ผู้คนที่พยายามใช้
วาทกรรมที่ถูกเหยียดหยามผู้อื่น โดยในวาระหนึ่งของท่านกล่าวว่า
“ผู้ใดที่ขานเรียกผู้อื่นแบบญาฮีลียะห์ซึ่งแปลว่าความโหดเหี้ยม (ด้วยคำพูด
ที่ถูก เหยียดหยามผู้อื่นไม่ว่าจะเป็นวงศ์ตระกูล สีผิว ชนชั้น วรรณะ
เชื้อชาติ) แน่แท้ว่า เขาต้องได้รับโทษในไฟนรก” ถึงแม้ว่าพวกเขาเหล่านั้น
จะเป็นผู้ที่ทำการละหมาด และถือศีลก็ตาม

ในเรื่องคุณค่าความเป็นมนุษย์ อิสลามได้ส่งเสริมแนวคิดความ
เท่าเทียมกันของมนุษย์ ที่มีจุดกำเนิดมาจากแหล่งเดียวกัน มีพลังความคิด
สร้างสรรค์ สามารถใช้เหตุผลในการเลือกที่จะกระทำ หรือละเว้นการกระทำ
และที่สำคัญมนุษย์นั้นมีความรับผิดชอบในการกระทำที่ได้ปฏิบัติทั้งชอบ
และชั่ว ฉะนั้น มนุษย์ควรมีสัจดิ์ศรีที่เท่าเทียมกัน และควรมีชีวิตที่ได้รับการ
ให้คุณค่า และการปกป้องที่เท่าเทียมกัน

แต่มนุษย์เองให้คุณค่าชีวิตของปัจเจกแต่ละคนเท่าเทียมกันจริง
หรือ? ผมอยากชวนทุกท่านลองตั้งคำถามและขบคิดไปพร้อมๆ กันว่า ท่าน
รู้สึกอย่างไรต่อเหตุการณ์การระเบิดที่บอสตัน การกราดยิงที่ปารีส การ
ระเบิดที่ราชประสงค์ ที่ทำให้ชีวิตคนบริสุทธิ์ต้องจบลงโดยไร้เหตุผลอัน
ชอบธรรม ท่านคงรู้สึกได้ถึงความอยุติธรรม ความเป็นห่วง ความ
กระอักกระอ่วนใจ ความกลัว แน่นนอนเหตุการณ์เหล่านั้นควรได้รับการ
ประณามอย่างถึงที่สุด คนทั่วทั้งโลก ผู้นำรัฐต่างพร้อมใจกันประณาม
เหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

ท่านทราบหรือไม่ว่าหลายปีที่ผ่านมาในเหตุการณ์ที่ก่อความ
หวาดกลัวขึ้น ซึ่งบ้างก็กล่าวกันว่าเป็นความรุนแรงเชิงโครงสร้าง บ้างว่าเป็น
ความรุนแรงเชิงวัฒนธรรม เช่น ในซีเรีย ฟิลิปปิน และที่อื่นๆ ของโลก ได้
คร่าชีวิตประชาชนอันแสนบริสุทธิ์ไปก็เรือนแสน ทำให้เด็กต้องกำพร้าไป
เท่าไร และกี่ครอบครัวจำต้องจากแผ่นดินถิ่นเกิดของตนเพื่อไปขออาศัย
หลบภัยในประเทศอื่นๆ บางเหตุการณ์เกิดขึ้นในประเทศที่แนบชิดติดกัน
กับประเทศไทย บางเหตุการณ์เกิดขึ้นในดินแดนอันไกลโพ้น

น่าแปลก ถึงแม้ว่าเราจะอยู่ในยุคที่เทคโนโลยีที่ทำให้คนใกล้กัน
กระทั่งคนซีกโลกหนึ่งสามารถรับรู้่อีกซีกโลกหนึ่งกำลังทำอะไรอยู่ แต่
ด้วยสภาพการปฏิเสธที่จะรับรู้ ก็ทำให้คนเราเลือกที่จะรู้สึกร่วมในเรื่องหนึ่ง
และปฏิเสธที่จะรับรู้ในอีกหลายเรื่องถึงแม้จะเป็นสิ่งเดียวกัน บางเหตุการณ์
เกิดขึ้นเหมือนกัน มีคนตายเหมือนกัน มีผู้บาดเจ็บเหมือนกัน เพียงแต่
สถานที่ เวลา เชื้อชาติ ผู้คน ศาสนา หรืออัตลักษณ์ที่ต่างกัน ก็ทำให้
การประณามเหตุการณ์เหล่านั้น และความรู้สึกของผู้คนทั้งโลกแตกต่างกัน
ออกไป หรือว่าการให้คุณค่าพื้นฐานความเป็น “คน” ไม่เท่ากันจริงๆ

สันติภาพจะยั่งยืนได้อย่างไรหากว่าในพื้นฐานคุณค่าการเป็นมนุษย์
ยังถูกมองอย่างไม่เท่าเทียมกัน

สุดท้ายนี้ อิสลามและมุสลิมก็ดำรงอยู่ในโลกใบเดียวกันที่ความ
ยุติธรรม และความรุนแรงเกิดขึ้น อนาคตของโลกก็เป็นอนาคตของทุกคน
ผมหวังเพียงว่าหลักคำสอนของอิสลาม และหลักปฏิบัติของท่านศาสนทูต
มุฮัมหมัด จะเป็นส่วนสำคัญในการสถาปนาความยุติธรรม และสันติภาพ
บนหน้าแผ่นดิน

ขอพระเจ้านำทางทุกท่าน

≡ คำกล่าวของตัวแทนนักศึกษามรรคิสต์

ปรเมศร์ จันทลี

สันติภาพหรือสันติสุข (Peace) ในภาษาฮีบรูตรงกับคำว่า ชาโลม (Shalom) คำนี้ยังหมายรวมถึง ความสงบ ความครบบริบูรณ์ ความเป็นหนึ่งเดียวกัน สภาพที่ครบถ้วนสมบูรณ์ ความมั่งคั่ง และสภาวะที่ไร้สงครามหรือสภาวะที่สงครามได้สิ้นสุดไปแล้ว

เราได้เรียนรู้จากหน้าประวัติศาสตร์ ว่าความเกลียดชังนำมาซึ่งสงคราม เรามีสงครามโลกครั้งใหญ่มาแล้ว ๒ ครั้ง และยังมีสงครามอื่นๆ อีกนับไม่ถ้วน ทุกสงครามล้วนสร้างความสูญเสียอย่างประเมินค่าไม่ได้ และทิ้งรอยแผลที่บาดลึกไปหลายชั่วอายุ แต่ท่ามกลางคว้นป็น ครอบเลือด และเสียงร่ำไห้ในสงครามตลอดหน้าประวัติศาสตร์ เราก็คงได้เคยขาดเหล่าวีรบุรุษวีรสตรีผู้นำสันติภาพหรือชาโลมกลับคืนสู่มวลมนุษยชาติไม่

เสรีไทยคือหนึ่งในบรรดาผู้กล้าเหล่านั้น ที่ไม่เพียงช่วยกอบกู้สันติภาพให้กับแผ่นดินไทย แต่ยังช่วยให้ชนชาตินี้ดำรงเอกราชและอธิปไตยไว้ได้ภายหลังสงคราม เป็นกลุ่มคนที่ยืนหยัดบนความจริงและความชอบธรรม และลุกขึ้นต่อต้านความอธรรมด้วยความกล้าหาญ นี่จึงเป็นเหตุผลที่เราทุกคนมารวมตัวกันในวันนี้เพื่อรำลึกถึงวีรกรรมอันยิ่งใหญ่ในครั้งนั้นของเสรีไทยที่นำมาซึ่งสันติภาพให้กับแผ่นดินบ้านเกิดเมืองนอนของเรา

วันวานคือความรับผิดชอบของคนรุ่นก่อน แต่วันนี้คือความรับผิดชอบของเรา ในฐานะคนรุ่นใหม่ เรามีความรับผิดชอบที่จะสร้างโลกที่เราอยู่ขึ้นมาในแบบที่เราอยากให้เป็น โลกที่เต็มไปด้วยความสงบสุข โลก

ที่ปราศจากสงคราม และส่งต่อให้กับคนรุ่นต่อไปในวันพรุ่งนี้ เพื่อที่เขาจะ
ออกแบบโลกของเขาเอง

และเพื่อรักษาสันติภาพนี้ไว้ เราจึงจำเป็นต้องมีความกล้าหาญ
เช่นเดียวกับเสรีไทย ความกล้าหาญที่จะยืนหยัดบนความจริงและความ
ชอบธรรม ความกล้าหาญที่จะลุกขึ้นต่อต้านสิ่งที่ไม่ถูกต้อง ความกล้าหาญ
ที่จะปฏิเสธความเกลียดชังอันก่อให้เกิดสงครามในทุกรูปแบบที่จะมาพราก
สันติภาพหรือชาโลมไปจากเรา

หนึ่งในคำสอนที่เรียบง่ายและทรงพลังที่สุดของพระเยซูแห่ง
นาซาเร็ธที่พระองค์เคยมอบไว้แก่สาวกเมื่อ ๒,๐๐๐ ปีที่แล้ว คือจงรักเพื่อน
มนุษย์เหมือนรักตนเอง สิ่งนี้เองที่เป็นเครื่องมือที่เราจะใช้ต่อสู้กับความ
เกลียดชังอันเป็นสาเหตุของสงคราม เพราะความรักเท่านั้นที่สามารถขจัด
ความเกลียดชังไปได้ ความเกลียดชังย่อมก่อให้เกิดความเกลียดชัง แต่
เมสสิตพันธุ์แห่งความรักเพียงเล็กน้อยก็สามารถก่อให้เกิดความรักอันยิ่งใหญ่
ที่จะนำมาซึ่งสันติภาพแก่โลกนี้ได้

≡ คำกล่าวของตัวแทนนักศึกษา

ชุมนุมศึกษาพุทธศาสตร์และประเพณีในพระบรมราชินีปัทมภัฏ

ภัทรমন นราลัย

ก่อนอื่นดิฉันขอสดุดีและเชิดชูเกียรติวีรชนเสรีไทย ซึ่งถือเป็นวีรบุรุษผู้เสียสละ ยอมสละได้แม้กระทั่งชีวิตเพื่อปกป้องประเทศไทยให้รอดพ้นจากสงคราม ทำให้แผ่นดินไทยไม่ถูกยึดครอง ไม่สูญเสียเอกราชให้กับประเทศอื่น และที่สำคัญคือ การต่อสู้และเสียสละของวีรชนเสรีไทยนั้นเป็นการต่อสู้เพื่อเอกราช อธิปไตย และสันติภาพบนพื้นฐานการปกครองแบบประชาธิปไตยอีกด้วย นับว่าเป็นการเสียสละที่ยิ่งใหญ่ที่ทำให้ประเทศไทยมีแต่ความสงบสุขและสันติเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

วีรกรรมของวีรชนเสรีไทยทำให้ดิฉัน ในฐานะชนรุ่นหลังตระหนักว่า ประชาธิปไตยและสันติภาพนั้นมีความสำคัญกับมนุษยชาติอย่างยิ่ง ทุกท่านคงทราบกันดีว่า สงครามไม่เคยมีผู้ชนะที่แท้จริง เพราะไม่มีใครไม่สูญเสียจากการทำสงคราม สิ่งที่จะทำให้โลกหมดสิ้นเรื่องสงครามหมดสิ้นการทำร้ายกัน และเกิดสันติภาพอย่างแท้จริงได้นั้น ต้องเริ่มจากตัวเราก่อน คือการที่มนุษย์ไม่ฆ่า ไม่ทำร้ายเบียดเบียนกัน ซึ่งถือเป็นคุณธรรมพื้นฐานที่ทุกศาสนาเห็นว่า มนุษย์พึงปฏิบัติ

คุณธรรมพื้นฐานเหล่านี้ในทางพระพุทธศาสนา ถือเป็นคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า คือ ศีล ๕ หรือความปกติของมนุษย์ ๕ ประการ อีกทั้งยังเป็นความดีสากลของมนุษย์โลกด้วย เมื่อใดมนุษย์รู้จักมีเมตตา ไม่เบียดเบียนกัน ความคิดที่จะทำร้ายและทำลายกันก็ลดลง นอกจากนี้การทำสมาธิ หมั่นทำใจให้สงบควบคู่ไปกับการปฏิบัติตามหลักความดีสากล

ใจก็จะสงบนิ่ง สัมผัสได้ถึงความสุขจากภายใน เป็นความสุขที่เกิดจากใจสงบ ก็จะเกิดความรักต่อเพื่อนมนุษย์ เมื่อความรักในเพื่อนมนุษย์บังเกิดขึ้นแล้ว ความรู้สึกเบียดเบียนก็จะหายไป สันติภาพภายในใจเข้ามาแทนที่ใจคิดแต่แง่บวก คิดแต่สิ่งดีๆ ทำให้อยากจะทำสิ่งดีๆ เพื่อตนเองและผู้อื่นยิ่งขึ้น ความสุขจากใจที่สงบนิ่งที่เริ่มจากตัวเรานั้น จึงจะทำให้เกิดสันติภาพโลกที่แท้จริง ดังเช่นที่องค์ทะไลลามะที่ ๑๔ แห่งทิเบตกล่าวว่า “เราจะไม่สามารถรับรู้และสัมผัสถึงสันติภาพโลกได้ จนกว่าจะสร้างสันติภาพที่เริ่มจากตัวเราก่อนให้เกิดขึ้น”

≡ วันแห่งสันติภาพ^๑ ≡

รองศาสตราจารย์ ดร.โกคิน พลกุล^๒

^๑ ปรับปรุงจากสุนทรพจน์ที่แสดงในวาระ ๗๒ ปี วันสันติภาพไทย ณ สวนประวัติศาสตร์
ธรรมศาสตร์กับการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ทำพระจันทร์ เมื่อ
วันพุธที่ ๑๖ สิงหาคม ๒๕๖๐.

^๒ รองประธานมูลนิธิปรีดี พนมยงค์.

≡ วันสันติภาพสากล

พูดถึงวันสันติภาพว่ามีความสำคัญอย่างไร ถ้าเราดูโลกและดูเมืองไทยด้วย จะเห็นภาพว่ามีด้วยกัน ๓ วันที่เกี่ยวข้องกับวันสันติภาพ วันแรกเรียกว่าเป็นวันสันติภาพสากลหรือ The International Day of Peace หรือเรียกว่าวัน Peace Day เหมือนกัน ซึ่งตรงกับวันที่ ๒๑ กันยายน ของทุกปี เพื่ออุทิศให้แก่สันติภาพและการปราศจากสงคราม มีการจัดขึ้นครั้งแรกก็คือในปี ๒๕๒๔ ในวันอังคารที่ ๓ ของเดือนกันยายน

ซึ่งคือวันเปิดการประชุมสามัญประจำปีของสหประชาชาติ อีก ๒๐ ปีต่อมา คือในปี ๒๕๔๔ ที่ประชุมสหประชาชาติมีมติให้วันที่ ๒๑ กันยายน เป็น วันสันติภาพสากล

สหประชาชาติกำหนดจุดมุ่งหมายของวันสันติภาพสากลไว้ ๖ ประการ *หนึ่ง* อยากรให้มีการเคารพชีวิตและศักดิ์ศรีของบุคคล *สอง* ต้องไม่ใช้ความรุนแรงทุกรูปแบบ โดยเฉพาะกับเด็กและผู้หญิง *สาม* อยากรให้มนุษย์ทุกคนแบ่งปันกันอย่างมีน้ำใจ เพื่อจัดการแบ่งแยก ความอยุติธรรม และการกดขี่ทั้งหลายทั้งในทางการเมืองและเศรษฐกิจ *สี่* รับฟังเพื่อให้เกิดการเข้าใจต่อกัน คือให้คนฟังซึ่งกันและกัน และก็เคารพเสรีภาพในการแสดงออก *ห้า* การสร้างความสมานฉันท์ เคารพต่อหลักการประชาธิปไตย ให้อีกโอกาสทุกฝ่ายมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียมกัน และ *หก* การรักษาสมดุลของผืนโลก รับผิดชอบและเคารพต่อทุกชีวิต เราจะเห็นว่าหลัก ๖ ประการของสหประชาชาตินั้น ก็เพื่อให้มนุษย์เราอยู่ด้วยกันอย่างเกื้อกูลกัน และไม่ใช้ต่อมนุษย์อย่างเดียว แต่ให้ดูถึงสิ่งแวดล้อมที่เราต้องรักษาสมดุลด้วย ก็เป็นหลักที่ดีที่เราต้องดำเนินการกันไป

และในช่วงนั่นเอง สหประชาชาติได้กำหนดให้ ค.ศ. ๒๐๐๑-๒๐๑๐ เป็นทศวรรษแห่งสันติภาพ จะเห็นว่าที่เราทะเลาะเบาะแว้งรุกรานฆ่าฟันกันนั้น เพราะเรามีอคติ มีความหลง ความเชื่อบางอย่าง ถ้าเราละวางสิ่งเรานี้ได้ เราก็จะสามารถเดินไปในเส้นทางสันติภาพได้ ในปี พ.ศ. ๒๕๕๐ มีความฝันของสหประชาชาติก็คือ สันติภาพคือเป้าหมายสูงสุดของสหประชาชาติ ถ้ามว่าสหประชาชาติคือใคร ก็คือพวกเราทุกคน ประเทศทุกประเทศ เพราะฉะนั้นคำขวัญสูงสุดของเราก็คือว่าสันติภาพคือเป้าหมายของพวกเราทุกคน เดินร่วมกัน เดินบนเส้นทางเดียวกัน

≡ วันสันติภาพโลก

วันที่สอง ภาษาไทยเรียกว่าวันสันติภาพโลก ก็คือตรงกับวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ หรือวันวิสาขบูชา ซึ่งเป็นวันประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพานของพระพุทธเจ้า ถือเป็นวันสันติภาพอีกวันหนึ่งของโลกแม้เรามีวันที่ ๒๑ กันยายนแล้ว ทั้งนี้ก็เพราะว่าศรีลังกาได้นำเสนอเรื่องนี้ที่สหประชาชาติ และที่ประชุมใหญ่สหประชาชาติได้มีมติเอกฉันท์ เมื่อวันที่ ๑๕ ธันวาคม ๒๕๔๒ ตามข้อเสนอของศรีลังกาด้วยเหตุผลที่ว่าพระพุทธเจ้าเป็นมหาบุรุษ ผู้ให้ความเมตตาต่อมวลมนุษยชาติ เปิดโอกาสให้ทุกศาสนาสามารถเข้ามาศึกษาพุทธศาสนา เพื่อสืบหาข้อเท็จจริงได้ โดยไม่จำเป็นต้องเปลี่ยนมานับถือศาสนาพุทธ และทรงสั่งสอนทุกคนโดยใช้ปัญญาธิคุณโดยไม่คิดค่าตอบแทน

ผมได้อ่านข้อความบางประการของคุณประภัสสร เสวิกุล ศิลปินแห่งชาติผู้ล่วงลับ^๓ บอกไว้อย่างนี้ว่า ความขัดแย้งทั้งหลายที่เกิดขึ้นทั้งในอดีตและปัจจุบันมีสาเหตุประการสำคัญมาจากมนุษย์ยังนิยมชมชอบกับความคิดเรื่องอำนาจนิยมมากกว่าปัญญานิยม การเลิกแล้ว

^๓ ขอเล่าเป็นเกร็ดว่าตอนผมจบจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สอบเข้าทำงานที่กระทรวงการต่างประเทศ กฎหมายก็สอบ รัฐศาสตร์ทั่วๆ ไปก็สอบ แล้วไปทำงานทั่วๆ ไปที่องค์การระหว่างประเทศ เชื่อกันว่าน่าจะอยู่ด้วยกันกับคุณประภัสสร เขานั่งอยู่ข้างหลังผม ตอนนั้นที่เข้าไปเขาเพิ่งเปลี่ยนเป็น “ชีสาม” ซึ่งเขาเป็นนักคิดนักเขียนมาตั้งแต่นั้นนั้นก็ให้มีโอกาสพูดคุยกันบ้าง พอตีผมทำงานได้ ๙ เดือน ผมได้ทุนไปเรียนต่อที่ฝรั่งเศส จากนั้นวิถีชีวิตก็แทบจะไม่ได้เจอกันอีก ได้เจอกันอีกครั้งสองครั้งจนกระทั่งคุณประภัสสรได้สิ้นไป - โภคิน.

ต่อกันและการอาฆาตมาดร้าย สิ่งต่างๆ ดังกล่าวย่อมพัฒนาไปสู่ความ
รุนแรงและสลด สันติภาพที่แท้จริงนั้นคือสันติภาพที่อยู่ในใจของผู้ใฝ่
สันติ และสันติภาพที่ถาวรคือสันติภาพของผู้รู้จักการให้อภัย ผู้หมกมุ่น
ในความเคียดแค้นและการแก้แค้น

พระพุทธศาสนามีความหมายอย่างไร ผมคิดว่าพวกเราชาว
พุทธนั้นน่าจะเข้าใจกันดี เต็มๆ ย้ำว่าศาสนาพุทธนั้นไม่ได้เน้นแค่เรื่อง
คำสอน แต่เน้นเรื่องการปฏิบัติ พระพุทธเจ้าตรัสว่าแม้เราเข้าใจแต่ไม่
ปฏิบัติก็ไม่มีความหมายอะไรเลย คุณเข้าใจคุณต้องปฏิบัติ และท่าน
บอกว่าพุทธะอยู่ที่ตัวเรา แต่ทำไมเราหาไม่เจอ ที่เราหาไม่เจอก็เพราะ
ว่ามันมีกิเลส ตัณหาและอคติครอบงำอยู่ คุณละกิเลส ตัณหา ละอคติ
เท่าไร คุณก็จะหาพุทธะเจอในตัวของคุณเอง มันเหมือนถ้าคุณเอา
ฟองน้ำลบสีดำลบฝุ่นออก คุณก็จะเห็นสีขาว แต่เราเอาฝุ่นเอาสีดำใส่
ในตัวทุกวันก็จะไม่มีวันได้เห็นสีขาว ผมยังคิดว่าสหประชาชาตินั้นทำ
ถูกต้องแล้วที่ยกย่องพระพุทธเจ้า ยกย่องวันวิสาขบูชาให้เป็นวันอีกวัน
หนึ่งของวันสันติภาพ

≡ วันสันติภาพไทย

ที่นี้มาถึงวันสันติภาพไทย จริงๆ แล้ววันนี้เป็นวันที่น่าสนใจ
ที่สุดของคนไทย ไม่แพ้วันที่พระนเรศวรไปกู้เอกราช ไม่แพ้การที่
พระเจ้าตากทรงประกาศเอกราช แต่คนไทยส่วนใหญ่ไม่รู้จัก ถึงเป็น
นักศึกษาในมหาวิทยาลัยก็ไม่รู้จัก เพราะหน่วยงานที่รับผิดชอบเรื่อง

การเรียนการสอนไม่สนใจกับเรื่องนี้ ที่จริงเป็นสิ่งที่ผมคิดว่าเราต้องมา
ดูกันว่าทำไมเกิดขึ้นและจะช่วยผลักดันให้คนไทยได้รับรู้วันสำคัญอีก
วันหนึ่งซึ่งมีความหมายมากได้อย่างไร

ตอนสงครามโลกครั้งที่ ๒ ฝ่ายอักษะเข้ามารุกราน
ประเทศไทย เมื่อวันที่ ๘ ธันวาคม ๒๔๘๔ รัฐบาลในสมัยนั้นคือรัฐบาล
จอมพล ป. พิบูลสงคราม ในที่สุดก็ได้ร่วมมือกับกองทัพญี่ปุ่น และที่
สำคัญก็คือไปประกาศสงครามกับฝ่ายอเมริกาและบริเตนใหญ่ นั่นก็คือ
อังกฤษหรือสหราชอาณาจักร เราเรียกรวมๆ ว่าฝ่ายสัมพันธมิตร
คนไทยที่เห็นว่าการรุกรานของญี่ปุ่นและการไปประกาศสงครามกับ
ฝ่ายสัมพันธมิตรนั้นเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง เห็นว่าการรุกรานของญี่ปุ่น
ทำให้กระทบกระเทือนต่อสันติภาพของภูมิภาคนี้ทั้งหมด จึงได้ร่วมกัน
ก่อตั้งขบวนการเสรีไทยขึ้น ซึ่งมีท่านปรีดี พนมยงค์เป็นหัวหน้า ท่าน
ดำเนินการทุกอย่างเพื่อต่อต้านการดำเนินการของญี่ปุ่นในประเทศไทย
ฉะนั้น แม้โดยหลักแล้ว เมื่อญี่ปุ่นแพ้สงคราม ประเทศไทยซึ่งไป
ประกาศสงครามร่วมกับญี่ปุ่น ต้องตกเป็นประเทศผู้แพ้สงคราม
อย่างไรก็ดีก่อนจะตกเป็นประเทศผู้แพ้สงคราม ได้มีการดำเนินการ
ของพี่น้องชาวเสรีไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งลูกศิษย์ชาวธรรมศาสตร์
ที่เป็นกำลังหลักของท่านปรีดี ก็ติดต่อกับบอลลอร์ดหลุยส์ เมานท์แบตเทน
ผู้เป็นเสมือนแม่ทัพใหญ่ของฝ่ายอังกฤษในภูมิภาคนี้ เป็นประจำ ทำให้อังกฤษเห็นถึงความจริงใจ และอเมริกาได้เห็นถึงความจริงใจของ
ประเทศไทยที่ไม่ต้องการสงคราม จึงเกิดการประกาศสันติภาพขึ้น

สรุปคือ ประกาศว่าสงครามที่เคยประกาศกับสัมพันธมิตรอเมริกาทั้งอังกฤษ โดยรัฐบาลจอมพล ป. นั้น เป็นโมฆะ อังกฤษอเมริกา และสมาชิกอื่น ยอมรับว่าสงครามที่ประเทศไทยประกาศกับพวกเขาเป็นโมฆะ เป็นประเทศเดียวในโลกที่ประกาศสงครามแล้วเป็นโมฆะ เพราะไม่ใช่ความประสงค์ของคนไทย แต่ประเทศเหล่านั้นเขาเชื่อเพราะว่ามีขบวนการเสรีไทย ซึ่งทำให้เห็นว่าไม่ปรารถนาสิ่งนี้ในประกาศบอกไว้ว่า “การประกาศสงครามต่อสหรัฐอเมริกาและบริเตนใหญ่ เมื่อวันที่ ๒๕ มกราคม ๒๔๘๕ เป็นโมฆะ เนื่องจากการกระทำขัดต่อเจตจำนงของประชาชนและรัฐธรรมนูญ โดยประชาชนชาวไทยทั้งในและนอกประเทศได้ร่วมกันแสดงเจตจำนงไม่ยอมรับการประกาศสงครามดังกล่าว ด้วยการจัดตั้งขบวนการเสรีไทยให้ช่วยเหลือฝ่ายสัมพันธมิตรในการต่อสู้กับกองทัพญี่ปุ่นที่ยึดครองประเทศไทยตั้งแต่วันที่ ๘ ธันวาคม ๒๔๘๔” ลองนึกภาพว่าถ้าไม่มีคำประกาศสันติภาพโดยท่านปรีดี และไม่ได้รับการยอมรับจากฝ่ายสัมพันธมิตร ประเทศไทยจะมีสภาพอย่างไร ต้องเป็นผู้แพ้สงคราม อาจจะต้องเสียค่าปฏิกรรมสงคราม อาจจะถูกยึดครอง ถูกแบ่งดินแดนสารพัดวิธีที่เขาจะต้องเอาคืนจากการที่เราไปกระทำเช่นนั้น

ดังนั้น ตั้งแต่วันที่มีการประกาศในวันที่ ๑๖ สิงหาคม ๒๔๘๘ จึงเป็นวันสำคัญของเรา ซึ่งได้การจัดงานรำลึกโดยภาคเอกชนภาคประชาชนเรื่อยมา แต่ก็ต้องขอขอบคุณท่านนายเกษวน หลีกภัย ที่ในปี พ.ศ. ๒๕๓๘ คณะรัฐมนตรีได้กำหนดให้วันที่ ๑๖ สิงหาคม ของทุกปีเป็นวันสันติภาพไทย ที่ไม่ใช่วันหยุดราชการ แต่หลังจาก

การจัดงานในวาระครบ ๕๐ ปี ในปีนั้น การจัดงานโดยภาครัฐก็ค่อยๆ จางหายไป จะเหลือแต่เฉพาะผู้ที่สนใจและภาคประชาชน ก็ต้องขอขอบคุณมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ที่ท่านอธิการบดีกล่าวว่าเป็นวันสันติภาพไทยเป็นวันสำคัญของมหาวิทยาลัย

ในวาระครบรอบ ๕๐ ปี ของวันสันติภาพไทย ๑๖ สิงหาคม ๒๕๓๘ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สตรีเจ้ามาหอบประมุขใหญ่ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และมีพระราชดำรัสว่า “สันติภาพมิได้หมายความว่าถึงการสงบนิ่งไม่ได้กระทำการใดเลย หากเป็นการปฏิบัติกันด้วยความรัก ความเมตตาต่อเพื่อนมนุษย์ สรรพสัตว์ และสิ่งแวดล้อม ทั้งมวล การกิจสันติภาพจึงเป็นภารกิจที่ยิ่งใหญ่ของมนุษยชาติ ซึ่งจะบรรลุผลสำเร็จได้ไม่ใช่ด้วยการเรียกร้องที่จะได้รับ หากอยู่ที่การลงมือเสียสละเพื่อประโยชน์สุขของมหาชน”

เราตระหนัก เราเข้าใจสิ่งเหล่านี้ แต่เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ เหตุการณ์ที่น่าเศร้าเสียใจ และผมคิดว่าพวกเราต้องเอาเป็นบทเรียน กล่าวคือ ผู้ที่เรียกร้องสันติภาพกลายเป็นกบฏในสายตาและการกระทำของเผด็จการ ที่ประเทศไทยตกเป็นผู้แพ้สงครามนั้น จอมพล ป. และพวกก็ถูกฝังสัมพันธมิตรเรียกร้องให้ส่งตัวไปดำเนินคดีตามข้อตกลงของสงคราม ซึ่งก็มีศาลอยู่ ๒ ที่ คือที่โตเกียว ญี่ปุ่น กับที่นูเรมเบิร์ก เยอรมนี ซึ่งเป็นเมืองเกิดของฮิตเลอร์ ปรากฏว่ารัฐสภาไทยในขณะนั้นก็ออกกฎหมายว่าด้วยอาชญากรรมสงคราม ก็มีข้อความที่บอกว่า “การกระทำอันอาจเป็นอาชญากรรมสงครามในมนุษยชาติ ก็ให้รวมไปถึงการกระทำที่เกิดขึ้นก่อนบังคับใช้กฎหมาย” ก็มีการเถียงกันในสภา

ว่ากฎหมายนี้จะขัดรัฐธรรมนูญหรือไม่ ในที่สุดกฎหมายก็ผ่านออกมา
ไทยก็อ้างว่าจะดำเนินคดีกับอาชญากรสงครามของเราเอง ไม่ต้องส่งตัว
ไปที่โตเกียว ก็ดำเนินคดี ส่งให้ศาลฎีกาพิจารณา ศาลฎีกาก็ตัดสินว่า
กฎหมายอาญาที่ย้อนหลังเป็นผลร้ายแก่บุคคลนั้นขัดต่อรัฐธรรมนูญ
จอมพล ป. และพวกได้รับการปล่อยตัวทั้งหมด และก็เป็นที่มาของการ
ยึดอำนาจในปี ๒๔๙๐ และปี ๒๔๙๔

ท่านอาจารย์ปรีดีพลักดันให้มีรัฐธรรมนูญ ๒๔๘๙ หลัง
สงครามโลกครั้งที่ ๒ เพราะเห็นว่ารัฐธรรมนูญ ๒๔๗๕ นั้น ใช้มา
สิบกว่าปีแล้วตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองน่าจะปรับปรุงใหม่ แต่
รัฐธรรมนูญปี ๘๙ ใช้ประมาณได้ปีเศษ ก็ถูกยึดอำนาจในปี ๒๔๙๐ ต่อ
มาปี ๒๔๙๕ เกิด “กบฏสันติภาพ” ที่แปลกคือ กบฏส่วนใหญ่จะใช้
กำลังอาวุธ ใช้ความก้าวร้าว ใช้การยุยงปลุกปั่นให้ต่อต้านอำนาจรัฐ แต่
กบฏสันติภาพที่เรียกร้องให้เกิดสันติภาพ เรียกร้องให้มีประชาธิปไตย
ผมอยากจะเรียนว่าในวันที่ ๑๐ พฤศจิกายน ๒๔๙๕ รัฐบาลจอมพล
ป. ได้จับกุมบุคคลต่างๆ จำนวนร้อยกว่าคนที่เรียกร้องประชาธิปไตย
เรียกร้องสันติภาพ นักหนังสือพิมพ์ นักเขียนที่มีชื่อเสียง นักศึกษา หรือ
แม้แต่พระภิกษุ ที่ไม่เห็นด้วยกับระบอบเผด็จการ

อยากจะเอ่ยชื่อหลายท่าน ท่านแรกคือคุณกุหลาบ สายประดิษฐ์
ซึ่งธรรมศาสตร์มีหอประชุมศรีบูรพาเป็นเกียรติแต่ท่านแล้ว “ศรีบูรพา”
คือนามปากกาของท่าน และวาทะที่ชาวธรรมศาสตร์ทุกคนต้องจำก็คือ
วาทะที่เก็บความมาจากข้อเขียนของคุณกุหลาบที่บอกว่า “ฉันรัก
ธรรมศาสตร์ เพราะธรรมศาสตร์สอนให้ฉันรักประชาชน” อนึ่ง ในปี

๒๕๔๘ คุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ ได้รับการยกย่องจากองค์การยูเนสโก ให้เป็นบุคคลสำคัญของโลกอีกด้วย

ถัดมาคือคุณอารีย์ ลีวีระ บรรณาธิการหนังสือพิมพ์ *สยามนิกร* ซึ่งก็ถูกยิงตาย คุณสุภา ศิริमानนท์ บรรณาธิการนิตยสาร *อักษรสาส์น* คุณอุทธรณ์ พลกุล เป็นบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ *ข่าวภาพ* คุณบุศย์ สิมะเสถียร บรรณาธิการหนังสือพิมพ์ *ไทย* คุณมารุต บุณนาค ประธานสโมสรนักศึกษา คุณลิ่วละล่อง บุณนาค ผู้นำนักศึกษา คุณ สุวัฒน์ วรดิลก ซึ่งต่อมาเป็นศิลปินแห่งชาติ (เจ้าของนามปากกา “รพีพร”) คุณฟัก ฝน สงขลา นายควมามีชื่อ คุณเปลื้อง วรณศรี ซึ่งหลายท่านนั้นไม่ได้มีอะไรเลย นอกจากขอให้มีส่วนดีภาพ ขอให้มีส่วนดีประชาชนไทย

และที่สำคัญ มีการจับกุมท่านผู้หญิงพูนสุข พนมยงค์ ด้วย เวลานั้นท่านอาจารย์ปรีดีไปอยู่ต่างประเทศแล้ว คงไม่รู้จะรังแกใครก็เลยเอาภรรยาแล้วกัน ถูกคุมขังอยู่ได้ ๘๔ วัน ต้องปล่อยตัว เพราะไม่มีหลักฐานดำเนินคดีว่ากระทำความผิดอะไร คุณปาล พนมยงค์ บุตรชายท่าน ก็โดน คุณสุพจน์ ด้านตระกูล ก็โดน อัยการสั่งฟ้องอย่างน้อย ๕๔ คน ศาลจำคุกเป็นบางราย ๒๐ ปีขึ้นไป แต่ลดโทษให้เหลือ ๑๓ ปี ๔ เดือน ต่อมาในปี ๒๕๐๐ ถึงพุทธกาล จึงมีการนิรโทษกรรม หลายท่านก็ได้ออกมา

ผมคิดว่าเป็นบทเรียนสันติภาพที่นำประเทศไปสู่หายนะ แม้โชคดีที่ท่านอาจารย์ปรีดีมากอบกู้ประเทศในช่วงสงครามไว้ได้ แต่หลังจากนั้นไม่นานเผด็จการทหารก็กลับมาครองอำนาจอีก ผมก็

แปลกใจว่าทำไมมหาอำนาจซึ่งพูดคุยกับท่านปรีดีอย่างใกล้ชิด จึงยอมให้เผด็จการมาครองอำนาจได้ ก็เข้าใจได้ที่เกิดสงครามเย็นในยุโรป ในเวลานั้นนโยบายก็คือคบกับใครก็ได้ ถ้าเผด็จการสามารถควบคุมประเทศของตัวเองได้ ต่อต้านคอมมิวนิสต์ได้ เพราะไม่ได้คิดจะคบกับความยุติธรรม ไม่ได้คิดจะคบกับหลักประชาธิปไตย หรือผู้รักในสันติภาพ นี่ก็เป็นนโยบายของอเมริกาในช่วงนั้น ทำให้จอมพล ป. และพวกก็อยู่เป็นสุขดี ในขณะที่คนที่กอบกู้ประเทศไม่มีแผ่นดินอยู่ ท่านปรีดีเองก็ต้องจากแผ่นดินประเทศไทยซึ่งท่านรักและเสียสละทุกอย่าง ได้เห็นท่านกลับมาอีกครั้งหนึ่งเพียงเก้าอัฐิ และพี่น้องเสรีไทยที่ต่อสู้จำนวนมากได้ถูกฆ่า ถูกคุมขัง ถูกศาลสั่งจำคุก

สิ่งที่ท่านทิ้งเป็นมรดกให้เราก็คือว่าจิตใจอันกล้าหาญ รักในสันติภาพ มีประชาธิปไตย มีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีเสียสละ ที่สำคัญก็คือการต่อสู้ด้วยปัญญาและสันติวิธี ดังนั้น วันสันติภาพทั้งหลายไม่ว่าจะเป็นวันสันติภาพสากล สันติภาพโลก หรือสันติภาพไทย ผมว่าเราต้องดูแบบอย่างและต้องตระหนักให้ชัดเจนว่าเราต้องอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ตระหนักแล้วเราต้องมีการปฏิบัติกันอย่างจริงจัง ณ บัดนี้

คุณกุหลาบ
สายประดิษฐ์
เมื่อคราวเผชิญ
คดีกบฏสันติภาพ

(ภาพจาก
sriburapha.net)

ความสำคัญของวันชาติ แลสนธิสัญญา^๑

วาสนา บุญเชิดชู

^๑ คัดจาก *ประมวลสาร* ฉบับวันจันทร์ที่ ๓ และ ๑๐ กรกฎาคม ๒๔๘๒.

ขอขอบคุณหอสมุดแห่งชาติ ที่เอื้อเฟื้อต้นฉบับสำหรับการจัดพิมพ์ในครั้งนี้
บรรณาธิการได้คงตัวสะกดไว้ตามเดิมที่ปรากฏในต้นฉบับ เว้นแต่ที่เห็นแจ้งชัดว่าผิดพลาด
จากการเรียงพิมพ์จึงได้แก้ไขให้ถูกต้อง กับได้จัดย่อหน้าใหม่ให้สะดวกในการอ่านมากขึ้น.

ความสำคัญของวันชาติแด่สนธิสัญญา

หลวงประดิษฐมนูธรรม

● เป็นที่ระลึกถึงวันที่ได้มาซึ่งการปกครอง
ในระบอบรัฐธรรมนูญ

● วันแสดงความเป็นเอกราชของไทย

● วันเกียรติยศของชาติ

● วันสนุกสนานรื่นเริง และสำแดง
ความร่วมสามัคคีของคนไทยทั่วประเทศ

วธนา บุญเชิดชู

(ต่อจากวันจันทร์ก่อน)

จะพูดถึงความไมตรี ไทยได้หมิ่นครู่ ที่ใด ว่างใด
ถึง ๑๓ ประเทศ ซึ่งหลายประเทศมีอำนาจในทางการ
เป็นวันแห่งปณิธานอันดีของชาติ

● ศาลไทย มีอำนาจชำระคดี ชาวต่างประเทศ
ที่ไทยได้

● ไทยมีสิทธิ์เก็บศุลกากรและภาษีได้ตาม
ที่เห็นสมควร

● ไทยสามารถตั้งการผูกเกณฑ์หรือเรียกเกณฑ์
เพื่อการทหารได้

● บุคคลที่เกิดในราชอาณาจักรจะเอาไป
เป็นคนของชาติเราก็ได้

● ที่ดินสาธารณสมบัติของแผ่นดินที่ยัง
มีเจ้าของจะสงวนไว้เพื่อคนไทยของเราได้

- เป็นที่ระลึกถึงวันที่ได้มาซึ่งการปกครองในระบอบรัฐธรรมนูญ
- วันแสดงเป็นเอกราชของไทย
- วันเกียรติยศของชาติ
- วันสนุกสนานรื่นเริง และสำแดงความร่วมมือสามัคคีของคนไทยทั่วประเทศ
- ศาลไทยมีอำนาจชำระคดีชาวต่างประเทศไทย
- ไทยมีสิทธิ์เก็บศุลกากรและภาษีได้ตามที่เห็นสมควร
- ไทยสามารถตั้งการผูกเกณฑ์หรือเรียกเกณฑ์เพื่อการทหารได้
- บุคคลที่เกิดในราชอาณาจักรจะเอาไปเป็นคนของชาติเราก็ได้
- ที่ดินสาธารณสมบัติของแผ่นดินที่ยังไม่มีเจ้าของจะสงวนไว้เพื่อคนไทยของเราได้

ก่อนเหตุการณ์วันที่ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๕ สยามเป็นประเทศ
ที่ชาวโลกส่วนมากยังไม่รู้จัก เมื่อข่าวการเปลี่ยนแปลงของไทยระบอบไปด้วย
ข่าววิทยุและหนังสือพิมพ์ทั่วโลก ชาวโลกจึงได้รู้กันว่ามีประเทศเล็กที่เป
นเอกราชอีกประเทศหนึ่งอยู่ในเอเชีย มีดินแดนติดต่อกับเมืองขึ้นของอังกฤษ
และฝรั่งเศส คือญวน, เขมร, พะม่า, และสหรัรัฐมลายู ซึ่งแต่ก่อนนี้ชาวยุโรป
และอเมริกาโดยมากยังเข้าใจว่าไทยเป็นประเทศราช หรือเป็นส่วนหนึ่งของ
ญวน, เขมร บางทีก็สงเคราะห์ให้เป็เมืองขึ้นของจีนเข้าด้วยซ้ำ หารู้ว่าไทย
เป็นประเทศเอกราชเช่นเดียวกับประเทศเอกราชทั้งหลายในยุโรป

อย่าดูอื่นไกลเลย ก่อนหน้านี้เราเคยรู้จักประเทศของชนผิวดำ
ประเทศหนึ่งในแอฟริกาตะวันออกเมื่อไหร่ ต่อเมื่ออิตาลีกรีธาทัพเข้า
เหยียบย่ำ เราจึงได้รู้จักประเทศอาบิซิเนีย^๒ กันขึ้น ยิ่งกว่านั้นยังสืบสาว
ราวเรื่องรู้กันจนกระทั่งถึงพงษาวดารของประเทศอาบิซิเนียโดยละเอียด

ไทยของเราก็เช่นเดียวกัน แตกต่างกันก็คืออาบิซิเนียถูกรู้จักใน
แง่ร้าย เสียอิสระภาพไปแล้ว แต่ไทย, ชาวโลกรู้จักในแง่ดี ในฐานะเป
นประเทศน้อยที่กำลังวิ่งเข้าสู่ความเจริญอย่างรวดเร็ว และเดี๋ยวนี้, เมื่อใคร
เอ่ยถึงญี่ปุ่น เขาก็มักจะกล่าวพาดพิงมาถึงไทยด้วย เพราะนอกจากญี่ปุ่น
แล้ว ก็มีไทยอีกประเทศเดียวที่ยังคงครองเอกราชอยู่ในเอเชีย

ประเทศที่จะมีวันชาติได้โดยสมบูรณ์ก็แต่ประเทศเอกราชเท่านั้น
ส่วนประเทศที่อยู่ในอำนาจของประเทศอื่น จะมีวันชาติก็ต่อเมื่อปลดแอก
แห่งความเป็นทาสออกได้ อย่างอเมริกาได้ทำมาแล้วเมื่อสมัยศตวรรษที่ ๑๘
เมื่อประเทศของเรากำหนดให้มีวันชาติขึ้นแน่นอน และจัดเป็งานมโหฬาร
กว่างานใดๆ ที่เคยมีมา ข่าวของงานวันชาติจะแพร่สะพัดไปทั่วทุกมุมโลก

^๒ ปัจจุบันคือประเทศเอธิโอเปีย.

เช่นเดียวกับชาวต่างชาติของเขาที่เราได้รู้ ในฐานะที่เราเป็นเอกราชโดยสมบูรณ์ วันชาติจะกระตุ้นเตือนให้ชาวต่างชาติรู้ว่าเราเป็นประเทศที่มีความเป็นอยู่ในระดับเดียวกับเขา เขาจะต้องเห็นความสำคัญของเรา และให้เกียรติยศแก่ชาติของเราด้วยน้ำใสใจจริง วันชาติย่อมจะแนะนำให้ประเทศต่างๆ รู้จักประเทศไทยเช่นเดียวกับเราได้รู้จักประเทศของเขา

ถ้าจะพูดถึงจิตใจของคนไทยทั่วไป วันชาติจะให้ประโยชน์แก่การส่งเสริมน้ำใจแก่คนไทยทุกหมู่คณะ ในวันนั้นเราจะสนุกสนานรื่นเริงกันอย่างขึ้นบานทั่วทุกจังหวัด, อำเภอ, และตำบล งานวันนี้ชวนให้ระลึกถึงว่าคนไทยทุกๆ คนเป็นชนของชาติที่มีเอกราชโดยสมบูรณ์ ซึ่งชนของประเทศที่ไม่เป็นเอกราช หาทำอย่างนั้นได้ไม่ หามิโอกาสสนุกสนานโดยมีน้ำใจส่องไสอย่างเราได้ เราจะต้องคำนึงถึงความเปนเอกราช และรักษาไว้ด้วยชีวิตและเลือดเนื้อของคนไทยทุกคน ในเวลาเดียวกันก็จะโน้มน้าวให้ปวงชนทั้งหลายระลึกถึงชาติ, ศาสนา, พระมหากษัตริย์, และรัฐธรรมนูญอันเป็นดวงวิญญูณคู้ชีวิตของคนไทยทุกๆ คน

ได้กล่าวแล้วว่าวันชาติจัดทำเปนงานมหิหารยิ่งกว่างานใดๆ ที่เคยมีมา ฉะนั้นนอกจากความสนุกสนานขึ้นบานในอันที่ปวงชาวไทยทั้งหลายจะได้รับทั่วหน้ากันแล้ว งานวันชาติจะช่วยส่งเสริมหลัก ๖ ประการอันเปนหัวใจของรัฐธรรมนูญให้วัฒนาถาวรยิ่งขึ้น

เมื่อยังไม่ถึงวันงานเราจะรอคอยด้วยความกระหายและเร่งวันเร่งคืน พอถึงวันงานเราก็จะร่วมขุมนุมนสนุกสนานรื่นเริงกันเต็มที่เปนน้ำหนึ่งใจเดียวกัน นั่นคือความสามัคคี เมื่อคนไทยทั้งหลายแสดงความสามัคคีออกมาให้เป็นที่เด่นชัดอย่างนี้ ก็จะเป็นที่เกรงขามแก่ศัตรูภายในซึ่งแอบแฝงอยู่ในประเทศและไม่กล้าที่จะก่อการร้ายขึ้น แม้ศัตรูภายนอกก็ไม่กล้าที่จะมา

รุกรานได้ในเมื่อความสามัคคีของเรานั้นคงอยู่เสมอ ครั้นวันงานผ่านไปแล้วก็รู้สึกเสียดาย และเร่งวันเร่งคืนให้บรรจบครบรอบใหม่อีก

เมื่อได้กล่าวความสำคัญและประโยชน์ของวันชาติเป็นสังเขปแล้ว ก็จะได้ย้อนมาพูดถึงสนธิสัญญาและความสำคัญ ตลอดจนประโยชน์อันจะพึงได้อีกครั้งหนึ่ง

ทุกๆ คนเมื่อเกิดมาแล้วมีความจำเป็นที่จะต้องหาเพื่อนเพื่อจะได้ช่วยเหลือให้ว่วนกันบ้าง หรือถ้ามีธุระอะไรเดือดร้อน ก็จะได้ขอความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน หรือขัดสนอะไรก็หยิบยืมกันได้ แต่การคบเพื่อนก็ต้องเลือกเพื่อนที่ดีและไว้วางใจได้ ถ้าได้เพื่อนที่ดีก็มีศรีแก่ตัว แต่กฏธรรมดาของการคบเพื่อนนั้น บางทีก็ได้เปรียบ บางทีก็เสียเปรียบ แต่ทางเสียเปรียบมีมากกว่า

ประเทศต่างๆ ก็เหมือนกัน จะอยู่โดดเดี่ยวตามลำพังหาได้ไม่ จะต้องมีการคบหาเป็นไมตรีต่อกันบ้างตามสมควร ทั้งนี้ก็เพราะธรรมชาติสร้างความпенอยู่ภายในประเทศไว้ไม่เหมือนกัน บางประเทศอุดมด้วยพลุกษชาติและข้าวปลาอาหาร, บางประเทศอุดมด้วยแร่ธาตุ, บางประเทศถนัดทำของขาย ฯลฯ ดังนี้ หากไม่มีการแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกันบ้างแล้ว บางอย่างที่มีอยู่ก็สิ้นเหลือ แต่สิ่งที่ต้องการมาเป็นประโยชน์ก็ไม่มี ประเทศทั้งหลายจึงเดินเรือค้าขายติดต่อถึงกันเพื่อการแลกเปลี่ยนสินค้าและนำวัฒนธรรมไปเผยแผ่แลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน ซึ่งทำให้ต่างก็เจริญขึ้น

ก่อนที่ญี่ปุ่นจะเจริญ สมัยโชกุนมีอำนาจครองประเทศ ญี่ปุ่นปิดประตูไม่ยอมค้าขายกับฝรั่ง แต่ภายหลังอเมริกาเป็นชาติแรกที่ชักกองทัพเรือบังคับให้ญี่ปุ่นเปิดเมืองท่าจนได้ ต่อจากนั้นมาญี่ปุ่นก็ทำการค้าขายกับชาวประเทศตะวันตกเจริญดี แต่สิ่งที่จะขาดเสียมิได้ก็คือการเสียเปรียบ

สัญญาต่างๆ ญี่ปุ่นเป็นฝ่ายเสียเปรียบทั้งนั้น ต่อมาภายหลังจึงค่อยๆ แก้ไขจนกระทั่งความเสียเปรียบเสียเปรียบหมดไป

ไทยเราก็มีการติดต่อค้าขายกับต่างประเทศและมีสัญญาสัมพันธไมตรีกันมาแต่โบราณ และครั้งแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์ไทยได้ส่งทูตไปเจริญทางพระราชไมตรีกับฝรั่งเศสที่กรุงปารีสในรัชสมัยพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ ทั้งได้มีการทำสัญญาการค้าขายกันเป็นหลักฐาณดังปรากฏอยู่ในจดหมายเหตุและพงษาวดารของเรา ซึ่งครั้งนั้นไทยได้ผลประโยชน์จากการค้าขายกับต่างประเทศ ๕ ประการ คือ

๑. ภาษีเบิกร่อง หรือค่าปากเรือ
๒. ภาษีสินค้าขาเข้า
๓. ภาษีสินค้าขาออก
๔. กำไรได้จากคลังสินค้าหลวง
๕. อำนาจเลือกซื้อของหลวงสำหรับใช้ในราชการ

แม้ว่าเราจะมีประโยชน์จากการค้ากับชาวต่างประเทศ แต่อย่าลืมนะว่าในสัญญาทุกๆ ฉบับที่กระทำต่อกันนั้น ฝ่ายเราเป็นผู้เสียเปรียบเขาทั้งสิ้น สมัยกรุงรัตนโกสินทร์เราก็มีการค้าขายกับต่างประเทศเรื่อยมา แต่การเสียเปรียบนั้นก็เปนเงาตามตัวอยู่เรื่อยมาเหมือนกัน ถึงอย่างไร ก็ยังเรียกว่าเป็นข้อสัญญาที่เหมาะสมอยู่ในสมัยนั้น ต่อเมื่อความเจริญค่อยคืบหน้าเขา เราก็ค่อยๆ จะรู้สึกและมองเห็นข้อเสียเปรียบเด่นชัดขึ้นทีละเล็กทีละน้อย

บรรดาสนธิสัญญาต่างๆ ที่เรากระทำกับต่างประเทศเมื่อสมัยระหว่าง พ.ศ. ๒๓๙๘ ถึง ๒๔๑๑ นั้นเราก็เห็นว่าเหมาะสมดีแล้ว อีกประการหนึ่งเราจะเรียกร้องเอาให้มากไปกว่านั้นก็หาไม่โอกาสไม่ มีความจำเป็นหลายประการที่บังคับให้เราทำอย่างต้องการไม่ได้

สมัยอายุของเรานี้คงจะได้ยินคำว่า ‘ภาษีสร้อยชักสาม’ และ ‘บังคับฮอลันดา’ กันบ้าง นั่นคือส่วนหนึ่งของสนธิสัญญานั้นเอง ครึ่งนั้นการเก็บภาษีของเราถูกขีดให้อยู่ในวงจำกัด และเอกราชในทางศาลก็ไม่มี สมัยนั้นเรากงจำกันได้ว่า แม้แต่คนไทยแท้ๆ ก็ยังไม่อยากอยู่ในบังคับไทย ชอบไปอยู่ในบังคับอังกฤษหรือฮอลันดา แต่โดยมากเป็นพวกที่คิดเอาแต่ได้ และเป็นคนพาลเกะกะ ทั้งนี้เพราะศาลไทยไม่มีสิทธิจะชำระคนที่อยู่ในบังคับต่างชาติได้ ซึ่งจะเปนคดีอะไรก็ตาม คนไทยในบังคับไทยก็เปนฝ่ายแพ่เปรียบอยู่ร่ำไป พวกคนอันธพาลจึงถือโอกาสนี้ข่มเหงคนไทยเล่นตามชอบใจด้วยการตีหัวและทำร้ายร่างกายต่างๆ ดังที่เราเคยได้ยินมานั่นเอง

บรรดาสถาบันสนธิสัญญาระหว่าง พ.ศ. ๒๔๖๓ ถึง ๒๔๖๙ นั้นก็เช่นเดียวกัน แม้เราจะได้ความเสมอภาคเพิ่มเติมขึ้นบ้าง แต่ก็หาเปนความเสมอภาคอันควรจะพอใจไม่ เมื่อรวมกันเข้าแล้ว เรายังเปนฝ่ายเสียเปรียบเขาอยู่บางประการ ซึ่งล้วนแต่ขัดกับนโยบายการบำรุงบ้านเมืองของเรา การเก็บภาษีอากรของเราก็ดำเนินไม่ได้ดั่งใจ การชำระคดีในศาลก็ยังไม่ได้รับยุติธรรมพอ และดินแดนบางแห่งของเราไม่อาจจะสงวนไว้สำหรับชาวชาติของเราได้

เมื่อคราวสร้างสนธิสัญญาระหว่าง พ.ศ. ๒๔๖๓ ถึง ๒๔๖๙ นั้น เรายังถูกเขียนวงอยู่ในเขตต์จำกัดเป็นข้อใหญ่ๆ หลายข้อ เช่น

๑. ความสมบูรณ์ในอธิปไตยของไทยบางประการอยู่ชั่วคราว
๒. ข้อผูกมัดที่ไม่เสมอภาคบางประการ
๓. ข้อถ้อยทีถ้อยผูกพันบางประการ ซึ่งเป็นเหตุจำกัดเสรีภาพ

เกินสมควรไปในการวางนโยบายเพื่อนำชาติไปสู่ความเจริญ

เรื่องที่ทำให้หนักใจอยู่และถ่วงความก้าวหน้าของชาติให้ดำเนินไปไม่ราบรื่นคือ

๑. ในเรื่องอำนาจศาล สิทธิถอนคดีบางประเภทจากศาลไทยเพื่อไปพิจารณาพิพากษาในศาลกงสุลยังสงวนไว้แก่บรรดาประเทศที่เกี่ยวข้อง จนกว่าจะได้ประกาศและใช้ประมวลกฎหมาย (ประมวลกฎหมายอาญา, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความ และกฎหมายว่าด้วยธรรมนูญศาล) ทั้งหมดแล้ว ๕ ปี

ในเรื่องพิกัตอัครสกุลการ มีข้อจำกัดการเก็บอากรสินค้าเข้า บางอย่างเป็นเวลา ๑๐ ปี

๒. สยามถูกผูกมัดฝ่ายเดียวในเรื่อง

ก. การคืนอากรกระสอบปาน

ข. สิทธิเก็บสกุลการในเขตต์ ๒๕ กิโลเมตรทางชายแดนแม่น้ำโขง

ค. ผลปฏิบัติอย่างคนชาติพื้นเมืองในเรื่องอสังหาริมทรัพย์

ง. การยอมรับสัญชาติต่างประเทศ สำหรับคนบางประเภทซึ่งเกิดในสยาม

๓. สยามต้องการผูกขาดหรือเรียกเงินเพื่อการทหารไม่ได้

ด้วยความไม่เสมอภาคต่างๆ เหล่านี้หมดไปเมื่อใด เมื่อนั้นไทยก็จะวางนโยบายในการสร้างชาติให้รุ่งเรืองราบรื่น เมื่อคณะราษฎรสร้างวันที่ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๕ ให้เป็นวันชาติของไทยแล้ว คณะราษฎรสร้างหลัก ๖ ประการไว้ให้แก่ไทยในระบอบรัฐธรรมนูญ ซึ่งรัฐบาลได้ใช้เป็นนโยบายของการปกครองได้ผลก้าวหน้ารวดเร็วไปอย่างน่าพิติและชื่นชม คือหลักเอกราช หลักความสงบภายใน หลักเศรษฐกิจ หลักการศึกษา หลักเสมอภาค หลักเสรีภาพ สนธิสัญญาฉบับใหม่ได้ช่วยให้หลัก ๖ ประการ สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ศิลาห้าของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้เป็นพระบิดาของพุทธศาสนาของเรา ให้ผลแก่ผู้ปฏิบัติได้อย่างศักดิ์สิทธิ์ จะเป็นผู้หนึ่งผู้ใดก็ตาม หากปฏิบัติเคร่งครัดในศิลาห้าข้อนี้แล้ว ไม่เพียงจะเป็นคนดีเลิศเท่านั้น ข้ายังเป็นคนบุคลิกที่ไม่มีการกระทำอันใดจักเป็นข้อผิดในกฎหมายทุกชนิดได้เลย หลัก ๖ ประการที่คณะราษฎรให้ไว้นี้ก็เปรียบประดุจเป็นศิลหกข้อของประชาธิปไตยไทยนั้นเทียว และการดำเนินนโยบายตามหลักศิลหกข้อนี้ก็ย่อมจะจรจรโลงประเทศให้สถิตสถาพรอยู่ชั่วกาลปาวสาน และจะไม่มีภัยอันตรายต่อความเป็นเอกราชของเราได้

เมื่อคำนึงถึงหลักเอกราชก็เห็นได้ว่าเอกราชในทางการเมือง การศาล การทหาร และเศรษฐกิจของเรายังไม่สมบูรณ์ จำจะต้องจัดการเรียกสิทธิ์อธิปไตยเหล่านั้นกลับคืนมาเป็นของเราให้บริบูรณ์ และเพื่อความก้าวหน้าของประเทศจำเป็นจะต้องปลดเปลื้องความผูกพันเหล่านี้ให้หมด

เมื่อหมดอายุสนธิสัญญาลงใน พ.ศ. ๒๔๘๐ **หลวงประดิษฐมนูธรรม** รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศสมัยแก่สนธิสัญญาผู้เป็นหัวแรงในการนี้ ได้เริ่มดำเนินการอันเหนื่อยยากและแสนลำบาก แต่มีคุณยิ่ง ตรงนี้ทันที ประมวลกฎหมายที่ยังค้างอยู่ มีประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ ๕ และ ๖ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และพระราชบัญญัติว่าด้วยธรรมนูญศาลก็ได้ประกาศใช้เป็นลำดับจนครบถ้วนใน พ.ศ. ๒๔๗๘ ต่อจากนั้นก็ได้เจรจาบอกเลิกสนธิสัญญาเก่าแล้วแก่สนธิสัญญาใหม่ ร่างสนธิสัญญาร่วมกันพร้อมกับทำความเข้าใจในกันระหว่างประเทศ, ปรับความไม่เข้าใจกันจนชาวสะอาด กระทั่งมีความไว้วางใจต่อกันเป็นอันดี และปลายปี พ.ศ. ๒๔๘๐ สนธิสัญญาของประเทศต่างๆ รวม ๑๓ ประเทศด้วยกันก็ได้เซ็นและแลกเปลี่ยนสัตยาบันกันเป็นที่เรียบร้อยดี คือ

๑. สนธิสัญญาทางไมตรีพาณิชย์และการเดินเรือสหปาลีรัฐอเมริกา ลงนามที่กรุงเทพฯ เมื่อวันที่ ๑๓ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๘๐ แลกเปลี่ยนสัตยาบันเมื่อวันที่ ๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๘๑

๒. สนธิสัญญาทางไมตรีพาณิชย์และการเดินเรือโรซเซอร์มัน ลงนามที่กรุงเทพฯ เมื่อวันที่ ๓๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๐ แลกเปลี่ยนสัตยาบันเมื่อวันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๘๑

๓. สนธิสัญญาทางไมตรีพาณิชย์และการเดินเรืออังกฤษ ลงนามที่กรุงเทพฯ เมื่อวันที่ ๒๓ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๘๐ แลกเปลี่ยนสัตยาบันเมื่อวันที่ ๑๙ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๘๐

๔. สนธิสัญญาทางไมตรีพาณิชย์และการเดินเรือฝรั่งเศส ลงนามที่กรุงเทพฯ เมื่อวันที่ ๗ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๐ แลกเปลี่ยนสัตยาบันเมื่อวันที่ ๒๖ มกราคม พ.ศ. ๒๔๘๑

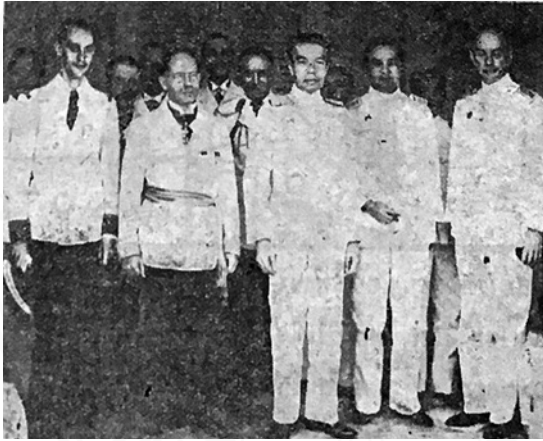
๕. สนธิสัญญาทางไมตรีพาณิชย์และการเดินเรือญี่ปุ่น ลงนามที่กรุงเทพฯ เมื่อวันที่ ๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๐ แลกเปลี่ยนสัตยาบันเมื่อวันที่ ๗ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๘๐

๖. สนธิสัญญาทางไมตรีพาณิชย์และการเดินเรืออิตาลี ลงนามที่กรุงเทพฯ เมื่อวันที่ ๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๐ แลกเปลี่ยนสัตยาบันเมื่อวันที่ ๑๗ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๘๑

๗. สนธิสัญญาทางไมตรีพาณิชย์และการเดินเรือเนเธอร์แลนด์ ลงนามที่กรุงเทพฯ เมื่อวันที่ ๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๘๐ แลกเปลี่ยนสัตยาบันเมื่อวันที่ ๒ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๘๑

๘. สนธิสัญญาทางไมตรีพาณิชย์สวิสส์ ลงนามที่เบิร์น เมื่อวันที่ ๔ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๘๐ แลกเปลี่ยนสัตยาบันเมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๘๑

(หน้าซ้าย)

หลวงประดิษฐมนูธรรม
ผู้เป็นหัวแรงในการแก้
สนธิสัญญา

(หน้าขวา)

เมื่อวันแลกเปลี่ยน
สัตยาบันสนธิสัญญา
ทางไมตรีพาณิชย์และ
การเดินเรือสยาม-
ฝรั่งเศส เมื่อวันที่

๒๖ มกราคม

พ.ศ. ๒๔๘๑

๙๙. สนธิสัญญาทางไมตรีพาณิชย์และการเดินเรือในนอร์เวย์ ลงนามที่ออสโล เมื่อวันที่ ๑๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๘๐ แลกเปลี่ยนสัตยาบันเมื่อวันที่ ๓๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๘๑

๑๐. สนธิสัญญาทางไมตรีพาณิชย์และการเดินเรือเดนมาร์ก ลงนามที่โคเปนเฮเกน เมื่อวันที่ ๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๘๐ แลกเปลี่ยนสัตยาบันเมื่อวันที่ ๑๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๘๐

๑๑. สนธิสัญญาทางไมตรีพาณิชย์และการเดินเรือ กับอนุสัญญาตั้งถิ่นฐานสหภาพเศรษฐกิจเปโลโก-ลิกเซมเบิร์ก, เบลเยียม ลงนามที่กรุงเทพฯ เมื่อวันที่ ๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๘๐ แลกเปลี่ยนสัตยาบันเมื่อวันที่ ๑๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๘๑

๑๒. สนธิสัญญาทางไมตรีพาณิชย์และการเดินเรือสวีเดน ลงนามที่สต็อกโฮล์ม เมื่อวันที่ ๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๘๐ แลกเปลี่ยนสัตยาบันเมื่อวันที่ ๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๘๐

๑๓. สนธิสัญญาทางไมตรีพาณิชย์และการเดินเรือโปรตุเกส ลงนามที่ลิสบอน เมื่อวันที่ ๒ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๘๑ แลกเปลี่ยนสัตยาบันเมื่อวันที่ ๓๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๘๑

บัดนี้เพนอันว่าสยามได้อธิปไตยสมบูรณ์กับ ๑๓ ประเทศที่กล่าวแล้ว ไทยมีเอกราชและความเป็นไทเท่าเทียมกับอารยประเทศทั้งหลาย ประโยชน์อันยิ่งใหญ่ที่ได้รับจากการแก้สนธิสัญญาคราวนี้คือ

๑. ไทยมีอำนาจศาลที่จะชำระคดีชาวต่างประเทศได้
๒. ไทยมีสิทธิเก็บศุลกากรและภาษีได้ตามความพอใจ
๓. ไทยสามารถตั้งการผูกเกณฑ์หรือเรียกเกณฑ์เพื่อการทหารได้
๔. บุคคลทั้งปวงที่เกิดในราชอาณาจักรจะเอาไว้เป็นคนชาติของเราก็ได้

๕. ที่ดินสาธารณสมบัติของแผ่นดินที่ยังไม่มีเจ้าของจะสงวนไว้ให้
แก่คนไทยเพื่อเป็นมรดกของชาติตกไปถึงลูกหลานได้

เมื่อข้อยุ่ยากของสนธิสัญญาผ่านพ้นไปแล้ว ไทยมีโอกาที่จะวาง
โครงการและนโยบายสำหรับความเจริญของประเทศได้เต็มที่ตามความ
ต้องการ งานชิ้นแรกที่รัฐบาลกระทำทันทีก็คือการเก็บศุลกากรในเขต ๒๕
กิโลเมตร ชายแดนแม่น้ำโขง ซึ่งแต่ก่อนร่อนระไร เราหาทำไม่ได้ เพราะ
สนธิสัญญาก่อนกติกกันอยู่ และอากรศึนกระสอบป่านซึ่งสยามเคยถูก
ผูกมัดแต่ฝ่ายเดียวก็เปนอันได้รับความยุติธรรมแล้ว

จะพูดถึงความไมตรี ไทยได้มหามิตรที่ไว้วางใจถึง ๑๓ ประเทศ
ซึ่งหลายประเทศมีอำนาจในทางการทหาร, การเงิน, มีเมืองขึ้นมาก, เปน
เจ้าของตลาดการค้าและการเดินเรือ แต่ละประเทศมีการค้าขายและเดิน
เรือติดต่อกับไทยทั้งสิ้น เปนประเทศที่ไทยขายสินค้าสำคัญคือข้าว, ไม้สัก,
ดีบุก และยาง ให้ และไทยก็ซื้อสินค้าที่จำเป็นมาใช้ภายในประเทศ เปนการ
แลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน และกระทำได้อย่างเสมอภาค

ประโยชน์ในทางการเดินเรือ ไทยเสียเปรียบประเทศคู่สัญญาใน
เรื่องนี้อยู่มากในข้อที่ไทยยังไม่มีบริษัทเดินเรือค้าขาย เรือค้าขายของชาติ
คู่สัญญามีโอกาสจะเข้ามาในน่านน้ำไทยได้เสมอ ซึ่งจะต้องเข้ามาจอดตาม
เมืองท่าของเรา, หลบพายุร้ายเข้าอู่ซ่อมแซมภายในเขตต์ของเรา แต่ไม่มี
เรือค้าขายไทยมีโอกาสได้ทำเช่นนั้นได้บ้าง ถึงกระนั้นในโอกาสข้างหน้าไทย
จักต้องมีเรือค้าขายติดต่อกับต่างประเทศเหมือนกัน ก็ไม่เปนการเสียเปรียบ
อะไรนัก และเรือรบของไทยก็จะยังต้องเดินทางไปอุดรช ญ ต่างประเทศ
บ่อยๆ ซึ่งเราจะต้องพึ่งพาอาศัยเขาเพื่อความสะดวก

สิทธิของบุคคล, ก่อนนี้ชาวต่างประเทศที่เข้ามามีภูมิลำเนาอยู่
ในเมืองไทย มีสิทธิพิเศษอะไรบางอย่างเหนือคนไทยผู้เป็นเจ้าของถิ่น ซึ่ง

ทำให้เราได้รับความไม่ยุติธรรมบ่อยๆ และยุ่งยากแก่การปกครอง บัดนี้ สิทธิมีเท่ากันแล้ว เมื่อมีคดีขึ้นสู่ศาล ผู้พิพากษาไทยก็นั่งตัดสินความชาวต่างประเทศได้ เท่าๆ ที่ตัดสินคดีคนไทย

จะพูดถึงสิทธิคนไทยที่ไปอยู่ต่างประเทศที่มีไม่ตรีต่อกัน ซึ่งแต่ก่อน เราจะต้องนอ้ยหน้าเจ้าของถิ่นเขาและยังได้รับเสรีภาพไม่เต็มที่ มาบัดนี้คนไทยมีสิทธิเท่ากับคนในประเทศคู่สัญญา แต่ก่อนเขามีความรู้สึกต่อคนไทยในต่างด้าวว่าเป็นมนุษย์ชาติที่มีอารยธรรมไม่เท่าเทียม บัดนี้เขาต้องนับถือคนไทยเช่นพลเมืองของประเทศอารยธรรมทั้งหลาย เราคงจะได้ยินความเปนอยู่ของชนบางชาติที่ได้อยู่ต่างด้าวมักจะได้รับการดูหมิ่นดูแคลนอยู่เป็นนิตย์ ไม่ได้ได้รับความยกย่องให้เสมอหน้าเสมอตา ทั้งนี้ก็เพราะประเทศผู้เป็นเจ้าของของชนชาตินั้นมิได้มีสนธิสัญญาทางไมตรีต่อกัน ไม่มีสถานทูตหรือกงสุลไว้ไปหนุนอุปถัมภ์ช่วยเหลือพลเมืองของตน แต่สำหรับคนไทยจะไม่ได้รับสิ่งน่าน้อยใจอย่างนั้นเลย นักเรียนไทยในต่างประเทศทุกคนได้รับสิทธิเสรีเป็นอย่างดีในประเทศที่มีสนธิสัญญากับไทย คนไทยจะไปเช่าที่ปลูกบ้านเรือนอยู่ หรือจะไปตั้งโรงงานหัตถกรรม, คลังสินค้า, ตั้งร้านค้าขาย หรือจะไปประกอบกิจการศาสนาได้เช่นเดียวกับที่เราเป็นคนของประเทศนั้นทีเดียว เรามีสิทธิทุกอย่าง อย่าง ขอแต่อย่าให้เป็นการผิดกฎหมายของเขา เรื่องการเสียภาษีอากรก็บังคับให้คนของเราเสียก็เกินไปกว่าคนของเขาไม่ได้ และได้รับความปลอดภัยทั้งร่างกายตลอดจนทรัพย์สิน

สินค้าขาออกของเราก็จะมีตลาดสำคัญอยู่กับประเทศที่เป็นคู่สัญญาทั่วถึงกัน ซึ่งกระทำให้ไทยได้ประโยชน์จากการค้ากับต่างประเทศปีละจำนวนมิใช่น้อย

ไทยเปนประเทศกสิกรรม ดังจะเห็นได้จากมีพื้นที่เปนนาเปนสวนเสียเปนส่วนใหญ่ โรงงานอุตสาหกรรมมีน้อย และสินค้าขาออกที่เปน

งานอุตสาหกรรมแทบไม่มีเลย ตรงกันข้ามเราต้องซื้อสินค้าสำเร็จจากต่างประเทศเป็นจำนวนมากมายัก ของใช้ภายในบ้านทุกอย่างจะเห็นได้ว่าเป็นของมาจากต่างประเทศเกือบทุกชิ้น จะหาของที่สำเร็จขึ้นภายในประเทศได้ยาก ยี่ห้อที่ติดอยู่กับของใช้ภายในบ้านเราจะบอกให้รู้ทันทีว่าส่งมาจากที่ไหนบ้าง และจนกระทั่งไม้จิ้มฟันก็ยังคงต้องซื้อเขาใช้ จากการซื้อของต่างประเทศชิ้นนี้เองทำให้เงินรั่วไหลออกไปนอกประเทศถ่ายเดียว เลือดเนื้อของคนไทยจึงไปเป็นผลกำไรของชนต่างด้าวหมด

เป็นความจริงที่รับรู้กันทั่วโลกแล้วว่าประเทศที่มีงานอุตสาหกรรม รุดหน้าย่อมเป็นประเทศที่ร่ำรวยและเจริญเร็ว ประเทศกสิกรรมย่อมเสียเปรียบรำไป ไทยอุดมไปด้วยสินค้าดิบซึ่งสิ่งเหล่านี้เราขายไปไม่นานก็จะกลายเป็นสินค้าสำเร็จมาขายเรากอีก ดังเช่น ยางพาราเป็นอาทิ

รัฐบาลมองเห็นความสำคัญของการอุตสาหกรรม จึงพยายามเร่งมือสร้างโรงงานอุตสาหกรรมทำสิ่งของใช้ที่จำเป็นขึ้นก่อน เช่น โรงทำน้ำตาล, โรงทำกระดาษ, โรงงานฝ้าย, โรงกลั่นน้ำมัน ทั้งนี้เพื่อให้พลเมืองมีโอกาใช้ของราคาถูกลง ยิ่งกว่านั้นรัฐบาลพยายามแนะนำและกล่อมเกลานิสมัยคนไทยให้หันทำสินค้าที่จำเป็นขายในแบบไทยทำไทยใช้ เพื่อเงินจะไม่รั่วไหลออกนอกประเทศ

ความจริง, คนไทยก็สามารถทำสินค้าอันเป็นของจำเป็นต้องใช้ได้เหมือนกัน แต่เมื่อนำออกวางตลาดกลับปรากฏว่าสู้สินค้าต่างประเทศไม่ได้ ทั้งคุณสมบัติและราคา จึงทำให้สินค้าของเราเองขายผิด เหตุที่สินค้าต่างประเทศที่ไม่จำเป็นรั่วไหลเข้ามา มากก็เพราะการศุลกากรของเราถูกขีดวงให้อยู่ในเขตจำกัดตามสนธิสัญญาฉบับก่อน เราไม่มีโอกาสจะเก็บภาษีสินค้าขาเข้าได้ตามสมควร สินค้าขาเข้าเก็บภาษีถูก จึงเข้ามาตีตลาดอยู่ได้ การศุลกากรที่เราเสียเปรียบอยู่เป็นการเสียเปรียบอย่างหนัก เพราะขัด

ตอนนโยบายการบำรุงประเทศให้ก้าวหน้า トラบใดที่เรายังทำสินค้ากระจุก
กระจุก เช่นของใช้ต่างๆ ใช้กันเองไม่ได้ ไทยก็จะปรับปรุงตัวเองให้ร่ำรวย
ไม่ได้ และจะมีโรงงานอุตสาหกรรมขึ้นภายในประเทศไม่ได้

สินค้าต่างประเทศที่เสียภาษีถูกๆ ย่อมจะเข้ามาขายตัดราคาของ
ที่ทำขึ้นในเมืองไทยย่อยยับหมด เช่นสินค้าผ้าเป็นต้น เราสามารถทำผ้าได้
ดีพอใช้ คุณสมบัติไม่เลว, แต่ถึงกระนั้นสินค้าผ้าต่างประเทศยังเข้ามาตัด
ราคาได้ เพราะpenผ้าที่ทำด้วยค่าแรงงานต่ำ เนื่องจากใช้เครื่องจักรและเสีย
ภาษีถูก ราคาผ้าต่างประเทศกับผ้าในเมืองไทยจึงเท่ากันหรือถูกกว่า, ดังนั้น
สินค้าที่เกิดภายในประเทศจึงแพ้สินค้าต่างประเทศ penธรรมดาของผู้ซื้อ
ย่อมต้องการจะได้ของดีและของถูกอยู่รำไป penอันว่าคนไทยไม่มีโอกาส
ทำสินค้าออกดีตลาดได้ หากเราไม่สามารถปรับปรุงภาษีได้

ในทำนองเดียวกันสินค้าบางชนิดของเรา ซึ่งต่างประเทศไม่
ต้องการ เราต้องเสียภาษีอย่างแรงเพื่อมิให้เข้าไปแย่งสินค้าภายในประเทศ
ของเขา แต่ถ้าสิ่งไหนเขาต้องการก็ลดภาษีให้ต่ำลงได้ ซึ่งเป็นภาษีเปรียบ
เหลื่อมล้ำกันอยู่ เขาทำได้ เราหาทำไม่ได้

เมื่อไทยได้สนธิสัญญาฉบับใหม่จึงได้ความเสมอภาคในเรื่องการ
ศุลกากรและเก็บภาษีอากรได้ตามที่เห็นสมควร ดังนั้น, ไทยจึงมีโอกาสที่
จะวางนโยบายแห่งชาติได้เต็มที่ แรกทีเดียวก็ได้ปรับปรุงการศุลกากร มีการ
มีการทวิและลดภาษีสำหรับสินค้าบางอย่าง สินค้าชนิดไหนที่พลเมืองมี
ความจำเป็นต้องใช้และภายในประเทศขาดแคลนก็ลดภาษีให้เหลือน้อยลง
หรือได้รับยกเว้น เช่นเวชภัณฑ์และเครื่องใช้ในการแพทย์ เป็นต้น

อาหารกระป๋องต่างๆ ตลอดจนนมเนยซึ่งถือว่าเป็นของไม่จำเป็น
และในเมืองไทยก็มีอาหารอุดมสมบูรณ์อยู่แล้ว จึงเก็บภาษีให้สูงขึ้น เครื่อง
สำอางต่างๆ ตลอดจนนํ้าอบนํ้าหอมpenเครื่องฟุ่มเฟือยและpenสินค้าที่

ภายในประเทศก็ทำขายอยู่แล้วจึงทวีภาวมากขึ้น ภาวี่เครื่องเสื้อผ้าก็สูง
กว่าเดิมเพื่อให้โอกาสผ้าไทยได้ครองตลาดบ้าง

เปนอันรู้กันว่าของสิ่งใดที่เราทำใช้ได้ ภาวี่ก็แพงหน่อย ของ
จำเปน ภาวี่ก็ถูกลง เมื่อปรับปรุงได้เรียบร้อยแล้ว ความเปนอยู่ของเรา
จึงค่อยๆ จะกลายเป็นไทยทำไทยใช้ทีละน้อย อีกไม่ช้าสินค้าไทยก็จะมี
หน้าตาอยู่ในตลาด โรงอุตสาหกรรมก็เกิดขึ้นอันเปนวาระสมัยที่เราจะซื้อ
ของต่างประเทศใช้ ก็มีแต่ความจำเปนจริงๆ

ไทยเปนประเทศที่นับอยู่ในฐานะที่ยากจน พลเมืองส่วนมากมี
ฐานะเปนอย่างไรก็เห็นกันอยู่ เมื่อมีโรงอุตสาหกรรมเกิดขึ้นภายในประเทศ
หลายๆ จนสมกับนโยบายไทยทำไทยใช้ เงินก็ไม่รั่วไหลออกนอกประเทศ แต่
หมุนเวียนเปลี่ยนมือกันอยู่ภายในประเทศ ดังนั้นพลเมืองของเราจะมีฐานะ
ค่อยๆ ดีขึ้น ซึ่งพลอยทำให้ประเทศร่ำรวยและรุ่งเรืองขึ้น รายได้จาก
ศุลกากรและภาวี่ก็มาก เราจะมีรายได้จากท่าเรือกรุงเทพฯ อย่างผูกขาด
รายได้ทวีเหล่านี้จะเฉลี่ยกันไปเพื่อการบำรุงประเทศตามหลัก ๖ ประการ
เต็มที ไทยก็จักวัฒนาการยิ่งๆ ขึ้นในเมื่อการเงินดีขึ้น

อีกเรื่องหนึ่งที่เราจะลืมเสียมิได้คือ ในยามสงครามหรือยามสงบ
ก็ตาม รัฐบาลของเรามีสิทธิจะเรียกเกณฑ์คนของชาติผู้มีสนธิสัญญาร่วมกับ
เราที่เข้ามามีภูมิลำเนาอยู่ในเมืองไทยเพื่อการทหารได้ จะเรียกร้องเรียโร
ทรัพย์สมบัติเพื่อประโยชน์ในการบำรุงกองทัพของเราก็ได้ สนธิสัญญาช่วย
ให้เรามีสิทธิจะปฏิบัติต่อชาวต่างประเทศได้เช่นเดียวกับเราจะเรียกร้องได้
จากคนไทยด้วยกัน เราจะใช้ถิ่นฐานของชาวต่างประเทศคู่สัญญาเพื่อกิจการ
ทหารได้ ทำให้เราได้รับความสะดวกสบายในยามฉุกเฉิน ซึ่งแต่ก่อนเราจะ
ต้องเคารพในสิทธิของเขาเป็นพิเศษ ในสยามสงครามอันจัดได้ว่าเป็นยาม
ฉุกเฉินที่สุด เราก็จะได้รับความอนุเคราะห์ช่วยเหลือจากชาวต่างประเทศ

ของคู่สนธิสัญญาได้เช่นเดียวกับคนไทยทั้งหลาย สิ่งของอันจำเป็นเพื่อการทหารหรือการสงคราม ตลอดจนทรัพย์สิน เรามีสิทธิจะกักขังมาใช้ได้

เท่าที่กล่าวมาแล้วนี้ ล้วนแต่เป็นประโยชน์อันยิ่งใหญ่ที่เราได้รับจากสนธิสัญญาฉบับใหม่ และประโยชน์อีกประการหนึ่งที่จะลี้มเสียมได้คือความไมตรีผูกพันต่อกันฉันทมิตรจะนำไทยรัฐนาวาแล่นผ่านเกาะแก่งโสโครกไปได้ตลอดรอดฝั่ง มหาประเทศแต่ละประเทศทั้งในยุโรปและอเมริกาก็ล้วนแต่เป็นมหามิตรของไทยทั้งสิ้น และประเทศผู้ครอบครองเพื่อนบ้านซึ่งล้อมอยู่รอบไทยเล่าก็เปนมหามิตรที่มีสนธิสัญญาทางไมตรีพาณิชย์ต่อกันเป็นอันดี ไทยเป็นประเทศเอกราชที่ไม่มีนโยบายรุกรานใคร และยังมีกำลังป้องกันตัวเองไม่ได้ เมื่อได้มิตรที่เปนมหาประเทศล้อมรอบจึงเป็นอันแน่นอนใจได้ในเรื่องการจะถูกรุกราน ความสงบจักเฝ้าอยู่ที่ประตูบ้านของไทยตลอดชั่วกาลปาวสานต์.

(หน้าขวา) หลวงประดิษฐมนูธรรม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ (พ.ศ. ๒๔๘๐-๒๔๘๑) ได้เจรจาแก้ไขสนธิสัญญาไม่เสมอภาคกับประเทศต่าง ๆ ให้สยามมีเอกราชและอธิปไตยสมบูรณ์

[ที่มาภาพ: วงศ์ พลนิกร, นโยบายต่างประเทศที่พึงปรารถนาและแนวคิดของท่านปรีดี พนมยงค์, พิมพ์ครั้งที่ ๒ (กรุงเทพฯ: คณะกรรมการดำเนินงานฉลอง ๑๐๐ ปีชาตกาล นายปรีดี พนมยงค์ รัฐบาลชวาลุส ภาคเอกชน, ๒๕๔๒), น. ไม่ปรากฏเลขหน้า]

๑	๒
๓	๔
๕	๖

๑. สหรัฐอเมริกา ๑๐ ธันวาคม ๒๔๙๐
๒. สหราชอาณาจักร ๒๓ ตุลาคม ๒๔๙๐
๓. ญี่ปุ่น ๘ พฤศจิกายน ๒๔๙๐
๔. อิตาลี ๓ ธันวาคม ๒๔๙๐
๕. ฝรั่งเศส ๘ ธันวาคม ๒๔๙๐
๖. เยอรมนี ๓๐ ธันวาคม ๒๔๙๐

พระบรมวงศานุวงศ์
กับขบวนการเสรีไทย^๑

ศาสตราจารย์พิเศษ นรนิติ เศรษฐบุตร^๒

^๑ ปรับปรุงจากสุนทรพจน์ที่แสดงในวาระ ๗๒ ปี วันสันติภาพไทย ณ สวนประวัติศาสตร์
ธรรมศาสตร์กับการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์
เมื่อวันพุธที่ ๑๖ สิงหาคม ๒๕๖๐.

^๒ นายกสภามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

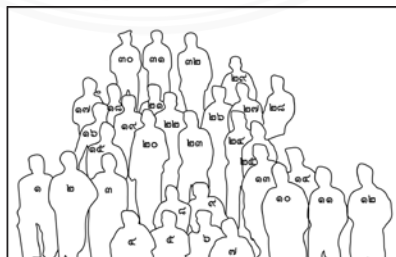

ก่อนอื่นขอออกตัวว่า ผมไม่เคยคิดประเด็นตามหัวข้อนี้เลย แต่ ถูกบังคับโดยลูกศิษย์ ท่านผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายศิษย์เก่าสัมพันธ์ คุณบุญสม อัครธรรมกุล บอกว่าวันสันติภาพไทยปีนี้ให้มาบรรยายในหัวข้อ “พระบรมวงศานุวงศ์กับขบวนการเสรีไทย” เข้าใจว่าคนไทยหลายคนคงไม่ค่อยได้ยิน งานเสรีไทยคงไม่ได้แบ่งคนธรรมดา พระบรมวงศานุวงศ์ และใครต่อใคร แล้วก็เข้าใจใจที่จากการศึกษาพบว่าไม่ได้แบ่งอะไร ไม่มีการพูดกันนัก ยกเว้น ไปอ่านหนังสือแล้วจับประเด็นจริงๆ จะพบว่ามีความหวาดกลัวอะไรบ้าง ในการก่อตั้งเสรีไทย เสรีไทยของประเทศไทยถือว่าเป็น ๓ organizations organization แรกคือขบวนการต่อต้านญี่ปุ่นในประเทศไทย organization

ทหารเสรีไทยสายอังกฤษที่ค่ายทหารออร์นตันกับผู้บังคับบัญชาและผู้ช่วยฝึก

๑. บัทม์ ปัทมจรูณ
๒. กฤษณ์ โคมยานนท์
๓. พัฒนพงศ์ รินทกุล
๔. ม.ล.จิรายุ นพวงศ์
๕. บุญพบ ภมรสิงห์
๖. วิวรรณ ฌ บ้อมเพชร
๗. ประเสริฐ ปทุมานนท์
๘. อรณ สุรเทศน์
๙. สว่าง สามโกเศศ
๑๐. ม.จ.ภักเดช รัชนี้
๑๑. โต บุนนาค
๑๔. ประไพโร เปาโรหิตย์
๑๗. ปวย อึ้งภากรณ์
๒๐. หลวงอาจพิศาลกิจ
๒๓. บุญเลิศ เกษมสุวรรณ
๒๖. เทพ เสมติติ
๒๙. ประทาน เปรมมงคล

๑๒. สวัสดิ์ ศรีคู่ช	๑๓. บุญส่ง พึ่งสุนทร
๑๕. กลิ่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา	๑๖. ธนา โปษยานนท์
๑๘. ม.จ.กฤษย์ตรีย์ สวัสดิ์วัฒน์	๑๙. ม.ร.ว.กิตติ์นิตดา กิติยากร
๒๑. สำราญ วรณพฤกษ์	๒๒. เสนาะ นิลกำแหง
๒๔. ประพฤทธิ์ ณ นคร	๒๕. หลวงภทราวาทิ
๒๗. ประจิตร ยศสุนทร	๒๘. กำแหง พลาญกูร
๓๐-๓๒. ทหารอังกฤษ	

(ภาพและคำบรรยายจาก กู๊จ๊กไว้ลายเว้ย โลกให้แลเห็น: ภาพ ชีวิต ความคิด และผลงาน อาจารย์ปวย อึ้งภากรณ์ (๒๕๖๑))

ที่ ๒ ก็คือขบวนการเสรีไทยสายอเมริกา และ organization ที่ ๓ คือ ขบวนการเสรีไทยสายอังกฤษ

ตามหลักฐานเชื่อได้ว่าเสรีไทยในไทยกับนอกประเทศไม่ได้นัดหมายกัน เพราะเสรีไทยในไทยนั้นเริ่มในคืนวันที่ ๘ ธันวาคม ๒๔๘๔ มีผู้ที่นับถืออาจารย์ปรีดีไปประชุมกันที่บ้านพักของครอบครัวท่าน ไม่ใช่ทำเนียบทำข้าง เพราะเวลานั้นท่านยังไม่ได้เป็นผู้สำเร็จฯ ก็มีหลายคนไปหาท่าน ไปหาหรือกัน มีคนสำคัญคือคุณจำกั๊ด พलगูร

เสรีไทยที่ตามมาชุดที่ ๒ ในอเมริกาไม่มีทางเริ่มในวันนั้น เนื่องจากประเทศไทยประกาศสงครามกับบริเตนใหญ่ และสหรัฐอเมริกา ในวันที่ ๒๕ มกราคม ๒๔๘๕ ท่านอัครราชทูตไทยประจำกรุงวอชิงตัน ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ต้องคิดหลังจากวันประกาศสงครามว่าจะดำเนินการใหม่ เพราะท่านเป็นทูตอยู่ที่นั่น ท่านก็ไม่ยอมประกาศและไม่ยอมรับอำนาจของรัฐบาล ส่วนเสรีไทยกลุ่มที่ ๓ ที่อังกฤษนั้น มาตั้งกันได้ก็กลางปี ๒๔๘๕ แล้ว

พิจารณาจากรายชื่อเสรีไทยที่ ดร.วิจิตวงศ์ ณ ป้อมเพ็ชร รวบรวมไว้ใน *ตำนานเสรีไทย* จาก ๓ กลุ่ม ปรากฏว่ามีพระบรมวงศานุวงศ์มาก อยู่ที่สายอังกฤษ สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี ท่านสนับสนุนและยังเลี้ยงส่งบรรดาทหารที่เข้าไปทำการฝึก มีพระองค์เจ้าหรือหม่อมเจ้า ก็ดี เพราะจำนวนคนในอังกฤษที่ทำเสรีไทยใน *ตำนานเสรีไทย* ของอาจารย์ วิจิตวงศ์ บันทึกเอาไว้มี ๔๐ ท่าน มีพระบรมวงศานุวงศ์อยู่ ๖ ท่าน คือ ๑๕% ที่สำคัญและ active ในช่วงเวลานั้นก็คือ ม.จ.ศุภสวัสดิ์วงศ์สนิท สวัสดิวัตน์ ที่คนไทยทั่วไปเรียกสั้นๆ ว่า ท่านชื่น นอกจากนั้น ผมขออนุญาตยกให้ดู เช่น ม.จ.การวิก จักรพันธ์ ม.จ.กอกษัตริย์ สวัสดิวัตน์ และ ม.จ.ภิศเดช รัชนี้

เมื่อเอ่ยถึงประเด็น “พระบรมวงศานุวงศ์กับขบวนการเสรีไทย” จะต้องนึกถึงอดีตอธิการบดีคนสำคัญของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่านอาจารย์ป๋วย อึ๊งภากรณ์ เพราะท่านเคยเขียนบทความชื่อเดียวกันนี้ไว้^๓ เล่าถึงความสัมพันธ์ของพระบรมวงศานุวงศ์กับขบวนการเสรีไทย โดยเฉพาะกรณีของท่านขึ้นที่จะเข้ามาทำงานและการตอบรับของท่าน อาจารย์ปรีดี

สำหรับตัวอาจารย์ป๋วยเอง เมื่อกระโถนเข้ามาในประเทศไทยแล้ว ก็สามารถติดต่อกับอาจารย์ปรีดีที่เป็นหัวหน้าของขบวนการเสรีไทยได้อย่างเรียบร้อย เพราะต้องไม่ลืมว่าอาจารย์ปรีดีเป็นผู้ประสานการมหาวิทยาลัยที่อาจารย์ป๋วยสำเร็จการศึกษา เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังเจ้าของทุนของอาจารย์ป๋วย และมีอาจารย์วิจิตร ลุลิตานนท์ เลขาธิการมหาวิทยาลัย เป็นตัวเชื่อมที่สำคัญ

ขอกล่าวถึงท่านศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี พนมยงค์ ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ฯ ต่อไปอีก เมื่อไทยประกาศสงครามแล้ว หลังญี่ปุ่นบุกไทยได้ไม่นาน เดือนกว่าๆ ก็มีระเบิดลงในกรุงเทพฯ แล้ว ที่มีบันทึกสำคัญเอาไว้ก็คือพระที่นั่งอนันตสมาคมมีทหารเสียชีวิต เพราะเขาตั้งปืนกลบนพระที่นั่งระเบิดโดนหลังคาชั้นบน เพราะฉะนั้นความปลอดภัยในพระนครในตอนนั้นไม่มี ผู้สำเร็จราชการ ท่านปรีดี จึงมีบทบาทสำคัญในการย้ายพระบรมวงศานุวงศ์ไปประทับที่พระราชวังบางปะอิน เพื่อถวายความปลอดภัย ที่สำคัญคือสมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า ซึ่งอาจารย์ปรีดีก็ดูแลอย่างดี เป็นที่โปรด

^๓ ดู ป๋วย อึ๊งภากรณ์, “พระบรมวงศานุวงศ์และขบวนการเสรีไทย,” ใน *อัตชีวประวัติ: ทหารชั่วคราว*, กษัตริย์ อนันตนาถ, บรรณาธิการ (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๙), น. ๑๕๙-๑๖๙.

มีบันทึกในหนังสือ *สมเด็จพระศรีสวรินทราฯ* ของคุณสมภพ จันทรประภา บันทึกเอาไว้ว่ามีความสัมพันธ์เป็นอย่างดี

มีเกร็ดที่น่าสนใจ เช่น ตอนที่มิคนกรบาทูลว่าหลวงประดิษฐฯ มาเข้าเฝ้า สมเด็จพระเจ้าทรงจำไม่ได้ ทรงนึกถึงหลวงประดิษฐบาทุกา (เซ่งซง) ซึ่งเป็นช่างทำรองเท้าชื่อดังสมัยรัชกาลที่ ๕ ที่เคยยืมเงินสมเด็จพระเจ้าไป ม.จ.อัปภัศราภา เทวกุล จึงต้องกราบทูลว่า “สมเด็จพระเจ้าพระยา” มาเฝ้าที่เรียกอาจารย์ปรีดีเป็นสมเด็จพระเจ้าพระยา เพราะตำแหน่งผู้สำเร็จในสมัยรัชกาลที่ ๕ เป็นของสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) จึงเรียกตำแหน่งนี้เพื่อให้รู้ว่าเป็นผู้สำเร็จราชการ

ยังมีปรากฏในหนังสือของหม่อมเจ้าศุภสวัสดิ์วงศ์สนิทที่บันทึกไว้ว่าคณะเสรีไทยได้ดูแลพระบรมวงศานุวงศ์เป็นอย่างดี ที่นี้มาถึงเรื่องความสัมพันธ์ ปรากฏว่าเสรีไทยสายอังกฤษที่เป็นพระบรมวงศานุวงศ์ทั้งหลายทำงานไม่ง่าย เพราะถูกระวางว่าจะนำระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์กลับมาอีก ท่านที่เขียนบันทึกไว้และทำให้ผมยกมาอ้างได้คือท่านขึ้นนี้เอง ท่านบันทึกไว้แบบนี้ว่า “จำกัดได้เล่าให้ข้าพเจ้าฟังถึงเหตุผลที่อเมริกาและจีนให้ข้าพเจ้าไปพบจำกัดนั้น เป็นเพราะว่าทั้งอเมริกาและจีนเชื่อว่าอังกฤษนั้นมีนโยบายร่วมมือในการตั้งสมบูรณาญาสิทธิราชย์ในเมืองไทย” อันนี้เราไม่ค่อยอ่านเจอที่ใด หนังสือ ๑ *ศตวรรษ ศุภสวัสดิ์* เล่มนี้ต้องไปหาอ่านตามห้องสมุด เพราะพิมพ์ตั้งแต่ ๒๓ สิงหาคม ๒๕๔๓ ตอนท่านขึ้นมีชาติกาลครบศตวรรษ ท่านขึ้นเจรจากับคุณจำกัดสำเร็จ อธิบายกันจนเข้าใจ จริงๆ คุณจำกัดเป็นตัวแทนของขบวนการต่อต้านญี่ปุ่นคนแรกที่ยื่นไปติดต่อกับฝ่ายสัมพันธมิตรที่เมืองจีนตั้งแต่ต้นปี ๒๔๘๖

ผมก็แปลกใจว่าอังกฤษไม่ได้ใช้ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ อังกฤษเป็น parliamentary system มีกษัตริย์เป็นประมุข ผมคิดว่าผมมา

ปาฐกถาสั้นๆ ไม่ควรที่จะต้องขึ้นศาล เพราะฉะนั้นท่านไปหาอ่านเอง แต่ว่า มีข่าวลือว่าพระบรมวงศานุวงศ์จะทำอะไรก็ถูกเพ่งเล็ง เราคิดอย่างคนนอก ไม่เกี่ยวข้อง ถ้าอังกฤษตั้งระบบ parliamentary system ระบบสภาที่มี พระมหากษัตริย์เป็นประมุข ประเทศอังกฤษตอนนั้นมันเป็นอย่างนั้นอยู่ แล้ว แต่จะกลับไปเป็นระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์อีกทำไม ถ้าเป็นการ เมืองให้ร้ายป้ายสีก็คงได้ แต่ถ้าฟังด้วยเหตุผลก็เขี่ยากเหมือนกัน

ในแง่นี้คุณจำกัดจึงเป็นตัวเชื่อมที่สำคัญ และทางพระบรมวงศานุวงศ์เข้าใจเสรีไทย เพราะหลังเหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงการปกครอง ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ ขุนนางใหม่กับขุนนางเก่า ระบบเดิมกับระบบใหม่ ก็ระแวงกัน เวลาเราอ่านประวัติศาสตร์ดูเหมือนการเปลี่ยนแปลงราบเรียบ มาก แต่ในปีแรก นักการเมืองหลายคนอ่อนเห็บกระป๋องไว้ข้างหลัง แล้ว เมื่อเหตุการณ์มันมาถึงจุด ก็เกิดกบฏวรวงศ์ ซึ่งทำให้คนเดือดร้อน ทาง ฝ่ายแพ้ถูกจับเข้าคุก ตัดสินเป็นกบฏ แต่อย่าลืมความเห็นที่แตกต่างกัน เป็นความเห็นทางการเมืองเท่านั้น ไม่ใช่ใจโดยสันดาน ไม่ใช่ผู้ร้ายที่ฆ่า คน ยิ่งหลังกบฏวรวงศ์ ความเห็นก็แตกต่าง ฝ่ายผู้ก่อการตัวเฝ้าใคร ใคร มองผู้ประศาสน์การมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จริงๆ ผู้ประศาสน์การ ในเวลาก่อการเป็นผู้ร่างแถลงการณ์คณะราษฎร ในแถลงการณ์อาจจะใช้ คำรุนแรง รัชกาลที่ ๗ ท่านก็โทมัส ก็ถามว่าใครร่าง ท่านอาจารย์ปรีดี ก็กราบทูลว่าท่านเป็นผู้ร่าง เพื่อความสำเร็จ ก็ถูกต้อง ร่างการเปลี่ยนแปลง ถ้าใช้คำนุ่มนวลแล้วจะปลุกระดมใคร จึงขอพระราชทานอภัยโทษ ที่จริง วันนั้นหลังจากเข้าไป วันที่ ๓๐ มิถุนายน ก็เข้าใจเป็นอย่างดี นั่นเป็นเหตุผล ที่ทำให้คนมองอาจารย์ปรีดีเป็นฝ่ายผู้ก่อการที่ขัดแย้ง อีกกรณีคือกรณี เค้ายโครงการเศรษฐกิจ

ถ้าไปอ่านระบบรัฐสภาที่มีกษัตริย์เป็นประมุข ในทางการเมืองเวลา มีปัญหาที่จะโยนผิดเดี๋ยวก็คือเขาก็จะใช้เรื่องนี้เพื่อเล่นงานกัน เพราะฉะนั้น ถ้าสองฝ่ายเจตนาตรงกันแล้วก็พูด เวลาฝ่ายเจ้าที่อังกฤษประชุมกันแล้ว จะร่วม ไม่ได้มองว่าตอนนั้นยังไม่รู้ด้วยว่าใครเป็นหัวหน้า แล้วถ้าร่วมกับ เสรีไทย ตอนนั้นใครเป็นหัวหน้าก็น่าจะร่วมได้ เพราะต่อต้านรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ผู้เป็นคนสำคัญในการปราบกบฏบวรเดช ผมว่าไม่น่ามี ปัญหา แต่ปรากฏว่ารู้ว่าอาจารย์ปรีดีเป็นหัวหน้า ก็ไม่มีใครมีปฏิกิริยาอะไร เพียงแต่ขอให้พิจารณาเรื่องพระบรมวงศานุวงศ์ที่ถูกจำคุก เพราะบุคคล สำคัญของพระบรมวงศานุวงศ์ที่ติดคุกอยู่ในตอนนั้นคือ กรมขุนชัยนาท- นเรนทร ท่านติดคุกเพราะคดีกบฏปี ๒๔๘๑ กบฏนั้นเรียกกบฏพระยา ทรวงสุรเดช ซึ่งผลการเจรจา อาจารย์ปรีดีบอกกำลังพิจารณาจะแก้ไขปัญหานี้ ให้เพื่อให้ความเป็นธรรม ท่านขึ้นได้คุยก็เข้าใจ

ท่านขึ้นเป็นคนสำคัญของเสรีไทยสายอังกฤษ เป็นคนนำเสรีไทย สายอังกฤษ ๓๖ คนเข้าไปทำงานในกองทัพอังกฤษได้ ทำไมคนอื่นทำ ลำบาก คนอื่นเป็นนักเรียนไทย ไปเรียน ๓-๕ ปี จะไปติดต่อกับใครได้ใน อังกฤษ ส่วนท่านขึ้นเป็นนักเรียนอังกฤษมาก่อน ไปอยู่อังกฤษตั้งแต่ต้นปี ๒๔๗๗ พร้อมกับพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เพราะต้องไม่ลืม ว่า ท่านขึ้นเป็นทหารรักษาวัง เป็นคนมาเอารถไฟมารับพระบรมวงศานุวงศ์ ตอนเกิดกบฏบวรเดช หลังจากนั้นอีก ๗ ปีต่อมาในปี ๒๔๘๕ จึงคิดเสรีไทย ท่านรู้จักคนที่นี่มาก จึงมีบทบาทสำคัญ เพราะอย่างนั้นท่านจึงทำงาน อย่างจริงจังในด้านเสรีไทย เป็นคนเดินทางมาพบกับกลุ่มอื่น ท่านขึ้นได้ถาม ถึงเรื่องนี้ อาจารย์ปรีดีก็บอกจะให้ความเป็นธรรมให้

ถ้าใครได้อ่านประวัติศาสตร์เมืองไทยก็จะทราบว่าปี ๒๔๘๗ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เพราะแพ้

ร่างพระราชกำหนด ๒ ฉบับ จนเดือนกรกฎาคมปีนั้น คุณคง อภัยวงศ์ จึงมาเป็นนายกรัฐมนตรี พระราชกำหนดนิรโทษกรรมออกในวันที่ ๙ พฤษภาคม ๒๔๘๘ นิรโทษกรรมผู้ที่เป็นกบฏและก่อการจลาจลตั้งแต่ปี ๒๔๗๖ เป็นต้นมา เข้าใจว่ามี ๓ กบฏเท่านั้น เป็นกบฏที่มีคนรู้จักมาก กบฏแรกคือกบฏบวรเดช รุ่งญาติผมต้องไปอยู่คุกตะรุเตา กบฏเล็กๆ น่าจะเป็นปี ๒๔๗๘ กบฏนายสิบ แล้วอีกกบฏที่สำคัญคือกบฏพระยาทรงสุรเดช พระยาทรงสุรเดชท่านเป็นผู้ก่อการ แต่ปรากฏว่าผู้ที่ถูกร่วมและโดนข้อนั้นคือพระบรมวงศานุวงศ์พระองค์สำคัญ คือกรมขุนชัยนาทนเรนทร ถูกจำคุกและถอดยศเป็นนักโทษชายรังสิตประยูรศักดิ์ เพราะฉะนั้นนิรโทษกรรมก็หมายความว่าคนเหล่านี้ไม่มีโทษใดๆ ทั้งสิ้นแล้ว และได้คืนพระราชอิสริยยศ (ต่อมากรมขุนชัยนาทฯ ได้เลื่อนเป็นสมเด็จพระยาฯ) ทำสำเร็จในสมัยคุณคงเป็นนายกรัฐมนตรี และผู้สำเร็จราชการท่านปรีดี เพราะฉะนั้นความสัมพันธ์นั้นผมถือว่าดี ตรงนี้มีนิมิตในทางการเมือง

การเมืองหลังสงคราม ฝ่ายท่านอาจารย์ปรีดีเป็นผู้ก่อการ มีผู้ก่อการหลายคน ผู้ก่อการสายอาจารย์ปรีดีก็อีกพวกหนึ่ง ช่วงปลายปี ๒๔๘๘ นายคงต้องคิดเป็นอีกพวกหนึ่ง ต้องคิดว่ามีความแตกหักกันพอสมควร เพราะไม่อย่างนั้นนายคงจะไม่รีบลาออกจากตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ประเภท ๒ แล้วลงเลือกตั้งในวันที่ ๖ มกราคม ๒๔๘๙ โดยไม่บอกให้ใครรู้ ซึ่งชนกับผู้ก่อการอีกคนคือคุณวิลาศ โอสถานนท์ อยู่ในเขตเลือกตั้งเดียวกัน แข่งขันกันเหมือนไมใช่มิตรผู้ก่อการมาก่อน คุณคงได้ชื่อว่า พุดแก่ง หาเสียงด้วยคำขวัญว่า “เหล็กวิลาศหรือจะสู้ตะปูคง” คุณคงพุดแก่ง ไปหาเสียงทั่วเขตพระนคร สุดท้ายชนะคุณวิลาศ ทั้งที่ในอดีตคุณวิลาศคือคนที่กอดคอคุณคงไปตัดสายโทรศัพท์ในคืนวันที่มี

การเปลี่ยนแปลงการปกครอง ที่หลังต้องมาแข่งขันมาทะเลาะกันในสนามเลือกตั้ง เขาบอกว่านี่คือการเมือง ไม่มีมิตรแท้และศัตรูถาวร

เพราะฉะนั้นในทางการเมือง ผมอาจคิดว่าแบ่งเป็นสามเส้า แต่ในความสัมพันธ์อันดีของเสรีไทย ท่านอาจารย์ปรีดีกับพระบรมวงศานุวงศ์ นั้นจะปรากฏให้เห็น ในเดือนพฤษภาคม ๒๔๘๙ เมื่อปิดสภา คำกล่าวของท่านอาจารย์ปรีดีน่าอ่านมาก ท่านพูดถึงประชาธิปไตย พูดถึงอนาธิปไตย และกล่าวถึงพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๗ ผมขอยกที่ท่านอาจารย์ปรีดีพูดมาสั้นๆ “พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระมหากษัตริย์คุณแก่ชาวไทย ข้าพเจ้าจึงขอให้ท่านทั้งหลายที่อยู่ ณ ที่นี้ และบรรดาชาวไทยทั้งหลายจงระลึกถึงพระมหากษัตริย์คุณ และเทิดพระเกียรติของพระองค์ไว้ชั่วกาลปาวสาน”^๔

อนันท์ท่านชื่นฟังและอ่าน จดหมายฉบับลงวันที่ ๑๖ พฤษภาคม ค.ศ. ๑๙๔๖ ท่านชื่นเขียนถึงหม่อมของท่านว่า “หลวงประดิษฐ์ฯ กล่าวชม Boss” ท่านชื่นเรียกในหลวงรัชกาลที่ ๗ ว่าบอส เพราะฉะนั้นความสัมพันธ์ดีมาก ท่านชื่นท่านวิเคราะห์การเมืองไว้ในช่วงที่อาจารย์ปรีดีเริ่มเป็นนายกแล้ว^๕ คุณคงยังไม่เข้าใจใคร คุณคงถูกมองว่าทำไมจากผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองมาเป็นพวกอนุรักษ์นิยมเร็วขนาดนั้น ในการแข่งขันการเมืองของผู้ก่อการสำคัญทั้ง ๓ คน คือ หลวงพิบูลสงคราม (แปลก พิบูลสงคราม) หลวงโกวิทอภัยวงศ์ (ควง อภัยวงศ์) และหลวง

^๔ ปรีดี พนมยงค์, “สุนทรพจน์ของนายปรีดี พนมยงค์ แสดงในสภาผู้แทนราษฎร วันที่ ๗ พฤษภาคม ๒๔๘๙,” ใน *แนวความคิดประชาธิปไตยของปรีดี พนมยงค์* (กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ, ๒๕๕๒), น. ๔๕๘.

^๕ ศุภสวัสดิ์วงศ์สนิท สวัสดิวัตน์, *ม.จ., ๑ ศตวรรษ ศุภสวัสดิ์* (กรุงเทพฯ: ลูกหลานฯ, ๒๕๔๓), น. ๔๙๔.

“ ท่านจะสร้างความสมานฉันท์ในสังคมไทยหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ หลังสงคราม ท่านปรารถนาแก้ปัญหาและเดินหน้าแต่น่าเสียดายในฐานะที่ท่านมีโอกาสดี แต่ในที่สุดท่านก็ถูกการเมืองเล่นงาน และที่น่าเสียดายคือคนที่ทำงานเสรีไทยก็ถูกการเมืองเล่นงานเสียหาย ทั้งๆ ที่การทำงานเสรีไทยน่าจะมีการเมืองน้อยที่สุดเป็นอันที่รู้จักกันของเสรีไทยในไทย อเมริกา และอังกฤษว่างานเสรีไทยเป็นงานอาสาช่วยชาติ ซึ่งท่านทั้งหลายก็ทำสำเร็จ แต่ไม่ได้รับผลตอบแทนที่เป็นคุณ ”

ประดิษฐ์มนูธรรม (ปรีดี พนมยงค์) รายชื่อเรียงตามลำดับที่ท่านเป็นนายกรัฐมนตรี ไม่ได้เรียงตามอายุหรือตามคุณสมบัติใดๆ ทั้งสิ้น หลวงพิบูลฯ เป็นนายกฯ ในปี ๒๔๘๑ คุณคงเป็นนายกฯ ในปี ๒๔๘๗ และอาจารย์ปรีดีเป็นนายกฯ ในปี ๒๔๘๘

ตอนนั้นท่านอาจารย์ปรีดีมีโอกาสดีมาก ท่านจะสร้างความสมานฉันท์ในสังคมไทยหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ หลังสงคราม ท่านแก้ปัญหาและเดินหน้า แต่น่าเสียดายในสถานะที่ท่านมีโอกาสดี แต่ในที่สุดท่านก็ถูกการเมืองเล่นงาน และที่น่าเสียดายคือคนที่ทำงานเสรีไทยก็ถูกการเมืองเล่นงานเสียหาย ทั้งๆ ที่การทำงานเสรีไทยน่าจะมีการเมืองน้อยที่สุด เป็นอันที่รู้จักกันของเสรีไทยในไทย อเมริกา และอังกฤษว่างานเสรีไทยเป็นงานอาสาช่วยชาติ ซึ่งท่านทั้งหลายก็ทำสำเร็จ แต่ไม่ได้รับผลตอบแทนที่เป็นคุณ นอกจากคนที่เรียนอยู่อาจจะได้โอกาสดี รัฐบาลอาจให้ทุนจนเรียนจบ พระบรมวงศานุวงศ์กับเสรีไทยไม่ได้มีอะไรเป็นพิเศษ เป็นความเข้าใจกันด้วยดี และสิ่งที่ดีมากที่เกิดขึ้นที่ผมยกก็คือ อาจารย์ปรีดีกลายเป็นผู้ก่อการ ที่สามารถสร้างความสมานฉันท์ระหว่างขุนนางเก่าและขุนนางใหม่ได้ อาจารย์ปรีดีเป็นนายกฯ ที่สั้นมาก แต่ท่านเป็นที่เคารพและรู้จัก เป็นที่นับถือและพูดถึงกันมาก คล้ายๆ กับที่อาจารย์ปวยเป็นอธิการบดี เขาบอกว่าธรรมศาสตร์โชคดีที่มีอาจารย์ปวยเป็นอธิการบดี แต่โชคร้ายที่อาจารย์ปวยเป็นอธิการบดีสั้นเกินไปเพียงไม่ถึง ๒ ปี ถ้าได้เป็นสัก ๒ สมัย ป่านนี้ธรรมศาสตร์คงไปได้ไกลกว่านี้ ผมอยากกราบเรียนว่าประวัติศาสตร์การเมืองไทยหลายตอนนั้นยังไม่ชัดเจน คนรุ่นหลังควรจะอ่านและดูต่อไป

“ชีวิตของพ่อ:
ท่านชั้น ผู้อภัพ”
สัมภาษณ์ ม.ร.ว.สายสวัสดิ์ สวัสดิวัตน์^๑

กษิติศ อนันตนาธร

^๑ สัมภาษณ์ในปลายเดือนตุลาคม ๒๕๖๐ ที่บ้านพักของ ม.ร.ว.สายสวัสดิ์ ที่จังหวัด เชียงใหม่

ปรับปรุงจากบทสัมภาษณ์ชื่อเดียวกันนี้ที่เคยเผยแพร่ทาง www.the101.world เมื่อวันที่ ๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๐

ภาพประกอบในบทความนี้ มาจากหนังสือ ๑ ศตวรรษ ศุภสวัสดิ์ (๒๕๔๓) เว้นแต่ระบุไว้เป็นอย่างอื่น.

ภาพจาก Facebook: Harry Bunyaraksh

อยากให้คุณหญิงเล่าถึงสามแหวกของท่านขึ้น

พ่อเป็นคน ๕ แผ่นดิน คือเกิด พ.ศ. ๒๔๔๓ ในรัชกาลที่ ๕ และ
สิ้นชีพิตักษัยในรัชกาลที่ ๙ พ่อเป็นลูกของสมเด็จพระสวสดีวัฒนวิศิษฐ์
และ ม.ร.ว.เสงี่ยม สนิทวงศ์ ซึ่งเป็น “เมียรับตรา” ที่พระพุทธเจ้าหลวง
พระราชทานให้เสด็จปู่

คนส่วนมากคงทราบกันว่าเสด็จปู่เป็นพระโอรสในรัชกาลที่ ๔ และเป็นพระอนุชาของสมเด็จพระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์ สมเด็จพระศรี- สวรินทราบรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า และสมเด็จพระศรีพัชริน- ทราบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ส่วนคุณย่าเป็นธิดาของ พระองค์เจ้าสายสนิทวงศ์ และเป็นน้องสาวของเจ้าจอมมารดาเนื่องใน รัชกาลที่ ๕ ซึ่งเป็นพระมารดาของพระองค์เจ้าเยาวภาพงษ์สนธิ และ พระองค์เจ้ารังสิตประยูรศักดิ์ (ต่อมาเป็นสมเด็จพระยาชัยนาท- นเรนทร)

ชีวิตในวัยเยาว์ของท่านขึ้นเป็นอย่างไรบ้าง

จะเรียกว่าเป็น deprived childhood ก็ได้ อายุไม่กี่ขวบ พ่อ แม่ต้องแยกทางกัน เพราะเสด็จปู่พา ม.จ.อภาพรรณี (ต่อมาเลื่อนเป็น พระองค์เจ้า) เข้ามาในวัง เป็นพระชายาอีกพระองค์หนึ่ง (ด้วยเหตุนี้ พ่อ จึงเป็นพระเชษฐาของสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินีใน รัชกาลที่ ๗ แต่เป็นคนละแม่กัน) ทำให้ ม.ร.ว.สุวพรรณ สนิทวงศ์ พี่ชาย ใหญ่ของคุณย่า เห็นเป็นการเสียเกียรติราชสกุลสนิทวงศ์ เพราะคุณย่าเป็น เมียพระราชทานอันถูกต้องตามขนบธรรมเนียม ยังดำรงตำแหน่งอยู่ในวัง จึงบังคับให้คุณย่าทิ้งเสด็จปู่ ทั้งลูกชายคนเดียวอายุเพียง ๕ ขวบ กลับมาอยู่ กับครอบครัว ทั้งๆ ที่คุณย่ายังรักและอาลัยเสด็จปู่อยู่ พ่อเป็นเช่นนี้ เสด็จ ปู่จึงนำพ่อไปถวายสมเด็จพระพันปี พ่อจึงโตมาที่วังพญาไท นานๆ ทีจะได้ พบพ่อแม่

แล้วชีวิตที่วังนั้นก็ป็นชีวิตที่ขาดความรัก ความอบอุ่นที่แท้จริง แม้ สมเด็จพระนางเจ้าทรงพระเมตตาเพียงใด แต่การเลี้ยงดูโดยพี่เลี้ยงย่อมไม่มีความ

รักความเอาใจใส่ที่เท่าเทียมจากแม่ของตัวเอง และชีวิตในวังก็เต็มไปด้วย
ความอิจฉาริษยา แก่งแย่งชิงดีกัน พี่เลี้ยงพยายามให้เด็กที่ตนเลี้ยงเป็นที่
โปรดปรานเพื่อจะได้หน้า ถ้าเด็กทำไม่ได้ดังที่เลี่ยมสอน ก็จะถูกทำโทษ

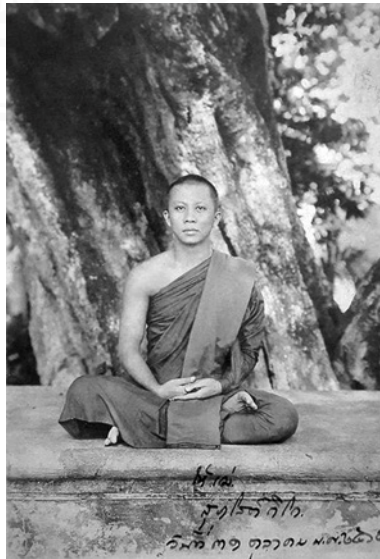
พ่อเคยเขียนใน *ปรัชญาชาวไร่* ว่า “การประจบประแจงนั้น อย่าง
ดีก็เป็นแต่เพียงนโยบายที่เป็นดาบสองคม ซึ่งจะหันมาทำลายตัวเองได้อย่าง
ง่ายที่สุด”

เคราะห์ดีที่พ่อเล่นตลก ทำให้ทรงพระสรวลได้ สมเด็จพระพันปีจึง
ทรงโปรดปราน เมื่อโตขึ้นเวลาเสด็จไหน พ่อก็เป็นคนช่วยพยุงท่าน พ่อเรียน
ที่โรงเรียนมหาดเล็กหลวง แล้วเมื่อสงครามโลกครั้งที่ ๑ สิ้นสุดลง สมเด็จพระ
จึงพระราชทานทุนส่วนพระองค์ให้พ่อไปศึกษาต่อที่อังกฤษ ในปี ๒๔๖๑

ท่านขึ้นไปเรียนอะไรที่อังกฤษ

พ่อจบ Woolwich Military Academy เป็นนายร้อยทหารปืน
ใหญ่ จากโรงเรียนเดียวกับพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่
๗ เมื่อกลับมาจึงรับราชการเป็นทหารปืนใหญ่

พ่อเคยเขียนถึงสิ่งที่ได้จากโรงเรียนนี้ว่า “ผู้ใดจะได้เกียรติหรือการ
สรรเสริญก็ตามเมื่อเขาได้แสดงความไม่เห็นแก่ตัว โดยมีจิตสาธารณะ อันมุ่ง
หวังแต่จะทำประโยชน์แก่คณะหรือโดยส่วนรวมโดยเฉพาะเท่านั้น ... หลัก
ปรัชญาสำหรับไว้คุ้มใจ คือ จะทำอะไรพึงต้องทำด้วยความไม่เห็นแก่ตัว สิ่ง
กระทำนั้นจึงเจริญ”

(บนซ้าย) สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์

(บนขวา) ม.ร.ว.เสงี่ยม

(ล่างซ้าย) ท่านชินในวัยเยาว์

(ล่างขวา) ท่านชินเมื่ออุปสมบท

แล้วพบรักกับหม่อมเสมอได้อย่างไร

แม่เป็นลูกของพระยาบุรุษรัตนราชพัลลภ (ชวน สิงหเสนี)^๒ กับคุณหญิงเนื่อง ปีที่พ่อไปอังกฤษ คุณตาาก็ไปเป็นราชทูตที่นั่น ลงเรือลำเดียวกันเลย พ่อกับแม่พบกันครั้งแรกในเรือมีเต้านี้ เมื่อถึงอังกฤษก็มีคนมาจับแม่เยาะ แต่พ่อออกจะติดตามใกล้ชิดที่สุด เช่น ตอนนั้นแม่เพิ่งอายุ ๑๓ เรียนประจำที่ Belstead School เมือง Norfolk เมื่อผู้ดูแลจะไปเยี่ยมแม่ พ่อขอติดรถตามไปด้วย แล้วก็มี การส่งดอกกุหลาบแดงไปให้ที่โรงเรียน ต่อมาคุณตาย้าย

^๒ จางวางโท พระยาบุรุษรัตนราชพัลลภ (ชวน สิงหเสนี) เกิดเมื่อวันที่ ๓ สิงหาคม ๒๔๒๘ เป็นบุตรชายของพระยานุชิตไชยชาญ (สาย) กับคุณหญิงเซย [ชวนมีน้องชายต่างมารดาคนหนึ่งชื่อ ชิต] สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ ประเทศอังกฤษ กลับมารับราชการเป็นเลขานุการกระทรวงพระคลังมหาสมบัติในปี ๒๔๕๒ โดยได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นหลวงเทพรัตนรินทร์ ครั้นปีถัดมาไปเป็นปลัดบัญชาการกรมมหาดเล็ก ได้รับพระราชทานยศเป็นหุ้มแพร และได้เป็นบรรดาศักดิ์เป็นหลวงบุรินวราชพัลลภ [อนึ่งนามนี้เป็นนามสำหรับปลัดกรม แต่เมื่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ ได้มีการสถาปนาเป็น กรมขุนเทพาวราวดี ในรัชกาลที่ ๕] ต่อมาอีก ๑ ปีได้ยศเป็นเจ้า และได้เลื่อนเป็นพระในนามเดิม แล้วจึงเลื่อนยศเป็นหัวหมื่น

ครั้นถึงปี ๒๔๕๕ ได้เลื่อนบรรดาศักดิ์เป็นพระยาในนามเดิม ได้ยศเป็นจางวางตรี และได้ยศนายร้อยเอก กรมทหารรักษาวัง ปีต่อมาได้เป็นราชเลขานุการฝ่ายต่างประเทศ และราชเลขานุการในพระองค์ และได้รับพระราชทานยศเป็นมหาเสวกตรี ถึงปี ๒๔๕๗ เลื่อนยศเป็นจางวางโท และเป็นมหาเสวกโท หลังจากนั้น ๑ ปี จึงได้เป็นองคมนตรี

ต่อมาในปี ๒๔๖๑ ได้เลื่อนยศทหารเป็นพันตรี และในปีนั้นเองไปเป็น “อัครราชทูตพิเศษมีอำนาจเต็มประจำราชสำนักเสนต์เยมส์ เนเดอร์ลันด์ เบลเยี่ยม” ถึงปี ๒๔๖๕ ไปเป็น “อัครราชทูตพิเศษมีอำนาจเต็มประจำสหพันธรัฐอเมริกา”

พระยาบุรุษรัตนราชพัลลภ (ชวน) ป่วยเป็นฝีในลำคอ และถึงแก่อนิจกรรมเมื่อวันที่ ๗ กุมภาพันธ์ ๒๔๖๘ รวมอายุได้ ๔๑ ปี

ดู ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๔๒ (๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๔๖๘), น. ๓๕๓๐-๓๕๓๑.

ไปเป็นทูตที่วอชิงตันและทราบว่าคุณไปตามจิบแม่อ้อย จึงย้ายแม่ไปอเมริกาด้วย

เมื่อกลับมาเมืองไทยหลังจากคุณตาเสีย พ่อเจอแม่อีกครั้ง พ่อจึงตามต่อจิบแม่อีก แม่คุณยายจะไม่ค่อยปลื้มพ่อ ด้วยได้รับอิทธิพลจากคุณตาซึ่งไม่ชอบหน้าพ่อเอาเลย แต่พ่อก็พยายามทุกวิถีทาง เช่น ให้เสด็จปู่ไปทาบถามจากคุณทวดสิงห์ (พระยาสิงหเสนี) จนคุณยายไม่อาจปฏิเสธได้ง่ายๆ ที่สุดจึงได้แต่งงานกันในปี ๒๔๖๙ แม่ต้องออกจากความเป็นครูโรงเรียนราชินีมาเป็นแม่บ้าน ทั้งๆ ที่แม่ชอบและสนุกกับการเป็นครูมาก แต่สมัยนั้นเมื่อแต่งงานแล้วต้องลาออกจากงาน

อยากทราบความสัมพันธ์ของท่านขึ้นกับในหลวงรัชกาลที่ ๗

ค่อนข้างใกล้ชิดกัน ปี ๒๔๖๙ หลังจากบวชที่วัดราชาธิวาสใหม่ๆ พ่อมีจดหมายถึงรัชกาลที่ ๗ พรรณนาถึงความสัมพันธ์อันใกล้ชิด ความสวามิภักดิ์ จงรักภักดีในพระองค์ตั้งแต่ทรงพระเยาว์ กล่าวถึงความสุขที่สุดในชีวิตพ่อ เมื่อไปคลุกคลีเข้าเฝ้าอยู่ที่วังสุโขทัยตั้งแต่ก่อนเสวยราชย์แม่ตอนที่พ่อกำลัง “เมาลม” ระหว่างที่รับราชการเป็นทหารอยู่ที่ลพบุรี พ่อก็เขียนไปถวายว่ารักแม่อย่างไรบ้าง

พ่อแต่งงานไม่เท่าใด รัชกาลที่ ๗ ก็พระราชทานบ้านหลังหนึ่งที่ถนนราชวิถี (เวลานี้คือสภาสังคมสงเคราะห์ฯ) พ่อมีปัญหาเรื่องเงินไม่พอใช้ แต่ก็ได้รับพระราชทานพระมหากรุณาธิคุณช่วยชีวิตไว้เสมอๆ

(บน) ท่านชื่อกับหม่อมเสมอ สวัสดิวัตน์

(ล่าง) ท่านชื่อกับสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ในรัชกาลที่ ๗

ตอนอภิวัฒน์ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ ท่านขึ้นอยู่กับรัชกาลที่ ๗
ด้วยไหม

ไม่ได้อยู่กับพระองค์ท่าน เพราะปี ๒๔๗๓ พ่อถูกส่งไปเรียน
วิชาตำรวจที่อังกฤษ แต่ก็มีจดหมายส่งมาถวายเรื่อยๆ เล่าถวายเสมอว่า
นักเรียนที่นั่นมีความคิดเห็นทางการเมืองอย่างไรบ้าง หรือเมื่อมีปัญหาการ
เงิน ก็ได้รับพระมหากรุณาธิคุณช่วยชีวิตเช่นเคย แม้แล้วว่าเพราะพ่อใช้ชีวิต
อย่าง “บ้ำระห่ำ” ต้นเดือนไปเที่ยวดูหนัง ดูละคร กินข้าวร้านแพงๆ พอ
ปลายเดือนเงินไม่พอใช้ ก็ต้องเข้าโรงจำนำ หนักเข้าก็ต้องกราบบังคมทูลฯ

เมื่อจบจากอังกฤษ พ่อไปดูงานที่อเมริกาอีกพักหนึ่ง กลับมาก็ทรง
พระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เป็นทหารรักษาวัง คุ่มครององค์พระเจ้าอยู่หัว
โดยตรง

ท่านขึ้นเคยเล่าเหตุการณ์ตอนกบฏบวรเดชให้ฟังบ้างไหม

ตอนนั้นพ่อเป็นทหารรักษาวังที่พระราชวังไกลกังวล เมื่อรัชกาล
ที่ ๗ ทรงทราบเรื่องกบฏ พระองค์กับสมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอฯ ลงเรือยนต์เล็กไป
สงขลาทันที เพราะไม่ประสงค์จะเป็นองค์ประกันให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ขณะ
นั้นที่วังไกลกังวลมีพระบรมวงศานุวงศ์ประทับด้วยไม่น้อย พ่อต้องถวาย
ความปลอดภัยให้ทุกพระองค์ และหาทางนำเสด็จเจ้านายเหล่านั้นออกไป
สมทบที่สงขลาด้วย พ่อตัดสินใจคุมทหารไปปล้นรถไฟที่สถานีวังกั๊พง เพื่อ
บรรทุกเจ้านายลงสงขลา พ่อต้องใช้เล่ห์เหลี่ยมล่อลวงเจ้าหน้าที่รถไฟซึ่งเป็น
พวกรัฐบาลมาก กว่าจะไปถึงปลายทาง (ดูรายละเอียดได้จากหนังสือ *สิ่งที่
ข้าพเจ้าพบเห็น* ของ ม.จ.พูนพิศมัย ดิศกุล)

การกระทำครั้งนี้ของพ่อถือเป็นปรปักษ์ใหญ่หลวงกับรัฐบาล ต้องการจับพ่อมาดำเนินคดี มีผู้แนะนำให้พ่อหนี แต่พ่อปฏิเสธ บอกว่าเป็นอย่างไรเป็นกัน พ่อทิ้งทหารในบังคับบัญชาไปไม่ได้ เมื่อเหตุการณ์สงบและพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ เสด็จฯ ไปอังกฤษเพื่อรักษาพระเนตร ในต้นปี ๒๔๗๗ ทรงพระกรุณาโปรดให้พ่อและแม่ตามไปด้วยเพื่อความปลอดภัย

ไปอังกฤษครั้งนี้นานมากไหม

กว่าที่พ่อจะกลับเมืองไทยก็หลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ ยุติลง จำได้ว่าหลัง ๑๖ สิงหาคม ๒๔๘๘ ไม่กี่วัน พ่อมาปรากฏตัวที่บ้านคุณยายแถว วัดสามปลื้ม เป็นครั้งแรกที่หน้อย หนุ่น หนึ่ง^๓ ได้พบกับพ่อ แทบจะพูดได้ว่าเป็นครั้งแรกในชีวิต เพราะเมื่อพ่อไปอังกฤษเมื่อ ๑๒ ปีก่อนนั้น เรายังเล็กเกินกว่าจะจำหน้าได้

อยากให้เล่าถึงงานเสรีไทยของท่านขึ้น ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ ๒

เมื่อพ่อได้รับข่าวญี่ปุ่นยกทัพขึ้นประเทศไทยในวันที่ ๘ ธันวาคม ๒๔๘๔ พ่อรู้สึกผิดหวังและเห็นเป็นการเสียเกียรติประเทศชาติเป็นอย่างยิ่ง ทั้งที่ก่อนหน้านี้รัฐบาลจอมพล ป. ออกกฎหมายเกี่ยวกับการป้องกันประเทศว่าจะต่อสู้กับศัตรูผู้รุกรานจนโลหิตหยาดสุดท้าย เพราะฉะนั้นพ่อจึงเขียนจดหมายถึง Winston Churchill นายกรัฐมนตรีอังกฤษทันทีว่า โโลหิตหยาดสุดท้ายของคนไทยในอังกฤษนี้จะสู้ต่อไป โดยขอตั้งคณะ

^๓ หมายถึงตัว ม.ร.ว.สายสวัสดิ์ เอง และน้องสาว คือ ม.ร.ว.สมานสนธิท กาญจนวนิชย์ และ ม.ร.ว.สายสิงห์ ศิริบุตร.

กอบกู้ชาติขึ้น นายกรัฐมนตรีอังกฤษตอบพ่มาวันที่ ๑ มกราคม ค.ศ. ๑๙๕๒ ว่าขอให้พ่อช่วยทำงานในกรมเสนาธิการของกองทัพอังกฤษในการทำแผนที่และรวมข่าวเกี่ยวกับประเทศไทย

ในปี ๒๔๘๕ จึงได้มีการตั้งคณะเสรีไทยกัน มีคุณปวย อึ้งภากรณ์ คุณเสนาะ ต้นบุญยืน ฯลฯ จะไม่ลงรายละเอียดในที่นี้ แต่จะขอเล่าถึงพ่อว่า ท่านมีปัญหามาก เนื่องจากพวกนักเรียนไทยในอังกฤษไม่ยอมรับพ่อเป็นหัวหน้าและร่วมเข้าพวกด้วย เพราะนักเรียนไทย รวมถึงอัครราชทูตหัวหน้าขบวนการเสรีไทยสายอเมริกา หวั่นระแวงว่าพ่อทำงานครั้งนี้เพื่อเปลี่ยนระบอบการปกครองกลับไปสู่สมบูรณาญาสิทธิราชย์อีกครั้งหรือไม่ ทั้งที่ไม่มีมูลเลย พ่อคงจะเข้าใจไม่น้อย

งานเสรีไทยของพ่อยังคงเป็นการช่วยงานกองทัพอังกฤษ โดยเฉพาะ Force 136 ซึ่งตั้งฐานทัพอยู่ที่อินเดีย จนถึงสิงหาคม ๒๔๘๖ พ่อได้ข่าวว่าคุณจำกั๊ด พลาญกูร เดินทางจากเมืองไทยมาอยู่ที่จุงกิง ประเทศจีน พ่อจึงเดินทางไปพบคุณจำกั๊ดที่จุงกิง จนปรับความเข้าใจกันว่า พ่อไม่มีแผนที่จะฟื้นฟูระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ เพียงแต่ต้องการกู้ชาติ และเพื่อจะให้เห็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์ในประเทศไทยเท่านั้น การพบกันครั้งนี้เป็นการพบกันที่สำคัญยิ่ง พ่อสามารถแจ้งทางอังกฤษได้ว่าในประเทศไทยมีเสรีไทยอยู่แล้ว โดยมีอาจารย์ปรีดี พนมยงค์ ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล เป็นหัวหน้า ซึ่งมีความสามารถที่น่าเชื่อถือและไว้วางใจได้ และพ่อได้ขอให้อังกฤษรับรองเสรีไทยในประเทศเข้าอยู่ในฝ่ายสัมพันธมิตรด้วย

๐๐ สิงหาคม ๒๕๕๖ พ่อได้ข่าวว่าคุณจำกัด
พลาญกูร เดินทางจากเมืองไทยมาอยู่ที่จุงกิง
ประเทศจีน พ่อจึงเดินทางไปพบคุณจำกัดที่
จุงกิง จนปรับความเข้าใจกันว่า พ่อไม่มีแผนที่จะ
ฟื้นฟูระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ เพียงแต่
ต้องการกษัตริย์ และเพื่อจะได้เห็นประชาธิปไตยที่
สมบูรณ์ในประเทศไทยเท่านั้น การพบกันครั้งนี้
เป็นการพบกันที่สำคัญยิ่ง พ่อสามารถแจ้งทาง
อังกฤษได้ว่าในประเทศไทยมีเสรีไทยอยู่แล้ว
โดยมีอาจารย์ปรีดี พนมยงค์ ผู้สำเร็จราชการ
แทนพระองค์สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล
เป็นหัวหน้า ซึ่งมีความสามารถที่น่าเชื่อถือและ
ไว้วางใจได้ และพ่อได้ขอให้อังกฤษรับรองเสรีไทย
ในประเทศเข้าอยู่ในฝ่ายสัมพันธมิตรด้วย ๐๐

๐๐ แม้ว่าครึ่งหนึ่งทั้งสองจะมีจุดยืนตรงข้ามกัน เพราะอาจารย์ปรีดีเป็นต้นคิดเปลี่ยนแปลงการปกครอง เป็นเหตุให้พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯต้องสละราชสมบัติและสวรรคตในต่างแดน แต่เมื่อคราวบ้านเมืองคับขัน ทั้งคู่ก็ลืมความขัดแย้งมาจับมือเป็นมิตรที่ดีต่อกัน ใจกว้างใจกัน อาจารย์ปรีดีก็เห็นใจพ่อที่ถูกกกล่าวหาโดยไม่ยุติธรรม ทำงานร่วมมือกันอย่างเต็มที่ เพื่อประโยชน์ของชาติ เพื่อประชาธิปไตย ต่อมาพ่อก็ให้ loyal support ต่ออาจารย์ปรีดีเต็มที่ เช่นเดียวกัน เมื่ออาจารย์ปรีดีถูกกกล่าวหาอย่างไม่เป็นธรรมว่าเป็นผู้วางแผนปลงพระชนม์พระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๘

๐๐

แล้วท่านขึ้นเข้ามาไทยเมื่อใด

การประสานงานยังคงดำเนินการต่อไปจนมกราคม ๒๔๘๘ การประชุมของนายทหารชั้นผู้ใหญ่ที่อินเดียตกลงจะส่งพ่อเข้ามาติดต่อ อาจารย์ปรีดีในประเทศไทย ทางอังกฤษจึงได้โทรเลขมาถึงอาจารย์ปรีดีว่า ชัดซ่องใหม่ เรื่องนี้อาจารย์ป่วยก็เล่าว่า อาจารย์ปรีดีตอบด้วยความจริงใจว่า ไม่ชัดซ่อง เรื่องการเมืองในประเทศเป็นอันยุติไม่มีปัญหากันต่อไป เสรีไทย มุ่งหมายอย่างเดียวที่จะรักษาเอกราชและอธิปไตยของชาติ

พ่อเข้ามาพบอาจารย์ปรีดีในกรุงเทพฯ เมื่อเมษายน ๒๔๘๘ ได้ปรับความเข้าใจและเป็นมิตรต่อกันอย่างแน่นแฟ้น และได้ตกลงกันว่า จะต้องสร้างบ้านเมืองเราต่อไปข้างหน้า ต่างฝ่ายต่างจะต้องพยายาม ลืมความหลัง เลิกคิดร้ายและพยาบาทต่อกัน ทั้งยังเห็นด้วยกันว่า คณะเสรีไทยทั้งปวงไม่ควรจะเรียกร้องเอาบำเหน็จรางวัลทั้งสิ้น ระหว่างที่ติดต่อกัน พ่อขออย่างเดียวคือ ปล่อยให้ล่อยนักโทษการเมืองทั้งหลาย ซึ่งอาจารย์ปรีดีก็เห็นด้วย และได้กระทำจริงเมื่อปี ๒๔๘๗ ในกรมชยันนาทได้กลับคืนสู่วัง หลังจากถูกจำคุกบางขวางเป็นเวลาหลายปีโดยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม

หลังจากพบกับอาจารย์ปรีดีแล้ว พ่อไปทำงานในป่าเมืองตากและ นครศรีธรรมราช เพื่อฝึกและเตรียมพลพรรคไว้พร้อมที่จะรบขับไล่ทหาร ญี่ปุ่นเมื่อกองทัพสัมพันธมิตรบุกขึ้นฝั่งประเทศมาเลเซียในวัน D day แต่ That day never come เพราะญี่ปุ่นประกาศยอมแพ้สงครามโลกครั้งที่ ๒ เมื่อวันที่ ๑๕ สิงหาคม ๒๔๘๘ หลังจากสหรัฐอเมริกาทิ้งระเบิดปรมาณู ฝ่ายไทยได้ประกาศสันติภาพในวันที่ ๑๖ สิงหาคม ประเทศไทยจึงได้เอกราช

และอธิปไตยกลับคืน ทั้งนี้ก็เพราะขบวนการเสรีไทยได้ร่วมต่อสู้อยู่ในฝ่ายสัมพันธมิตรตลอดมา

เมื่อสงครามโลกครั้งที่ ๒ ยุติลงแล้ว ในการสวนสนามที่ถนนราชดำเนินในวันที่ ๒๕ กันยายน ๒๔๘๘ พ่อเดินนำหน้าคณะเสรีไทยจากอังกฤษ โดยอาจารย์ปรีดีเป็นประธานรับ Salute ที่อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย และได้รับยศพันโทจากกองทัพบกอังกฤษ พร้อมเหรียญ O.B.E. (Order of British Empire) ด้วย

ความล้มพันธ์ของอาจารย์ปรีดีกับท่านขึ้นหลังสงคราม
เป็นอย่างไรบ้าง

เมื่อสงครามสงบลง พ่อกลับเข้ากรุงเทพฯ มาทำงานร่วมกับอาจารย์ปรีดี เป็นเวลาที่พ่อมีความสุขที่สุด ได้รับ success, satisfaction, recognition พ่อเล่าว่าได้รับเสนองานหลายตำแหน่ง แต่พ่อไม่รับ เพราะได้ลั่นวาจาไว้แล้วว่า เป็นเสรีไทยโดยไม่ต้องการผลอะไรตอบแทน นอกจากความสุขที่ได้รับใช้ประเทศชาติ

แม้ว่าครั้งหนึ่งทั้งสองจะมีจุดยืนตรงข้ามกัน เพราะอาจารย์ปรีดีเป็นต้นคิดเปลี่ยนแปลงการปกครอง เป็นเหตุให้พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ต้องสละราชสมบัติและสวรรคตในต่างแดน แต่เมื่อคราวบ้านเมืองคับขัน ทั้งคู่ก็ลืมความขัดแย้งมาจับมือเป็นมิตรที่ดีต่อกัน ไว้วางใจกัน อาจารย์ปรีดีก็เห็นใจพ่อที่ถูกกล่าวหาโดยไม่ยุติธรรม ทำงานร่วมมือกันอย่างเต็มที่ เพื่อประโยชน์ของชาติ เพื่อประชาธิปไตย ต่อมาพ่อก็ให้ loyal support ต่ออาจารย์ปรีดีเต็มที่เช่นเดียวกัน เมื่ออาจารย์ปรีดีถูกกล่าวหาอย่างไม่เป็นธรรมว่าเป็นผู้วางแผนปลงพระชนม์พระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๘

ขอขยายความเรื่องท่านขึ้นกับอาจารย์ปรีดีในเรื่องกรณีสวรรคต

เมื่อในหลวงรัชกาลที่ ๘ นิวัตพระนครในเดือนธันวาคม ๒๔๘๘ พ่อถูกเรียกให้กลับเข้าไปรับใช้ในพระบรมมหาราชวังอย่างใกล้ชิด อาจารย์ปรีดีซึ่งพ้นจากตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์แล้วและดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ขอให้พ่อช่วยเหลือประสานงานกับพระเจ้าอยู่หัวก่อน แม้เสรีไทยสายอังกฤษคนอื่นๆ จะกลับอังกฤษไปแล้ว พ่ออยู่ในตำแหน่งราชองครักษ์มีหน้าที่ตามเสด็จในหลวงรัชกาลที่ ๘ เสด็จกลับไปศึกษาต่อที่สวิตเซอร์แลนด์ อาจารย์ปรีดียังมีแผนที่จะให้พ่อประจำอยู่ที่สวิตฯ เพื่อรับใช้พระเจ้าอยู่หัว และประสานงานกับฝ่ายรัฐบาล แต่แล้วเพียง ๔ วันก่อนถึงกำหนดเดินทางในวันที่ ๑๓ มิถุนายน ๒๔๘๙ ในหลวงก็สวรรคตในวันที่ ๙ มิถุนายน

พ่อมีหมายเข้าเฝ้าในวันนั้นพอดี จึงได้อยู่ที่พระที่นั่งบรมพิมานไม่นานหลังจากเกิดเหตุ พ่อเล่าให้ฟังว่า สมเด็จพระยาชัยนาทฯ และพระบรมวงศานุวงศ์ ซึ่งประทับอยู่ที่นั่นคิดว่าเป็น suicide สวรรคตด้วยพระแสงปืนโดยพระองค์เอง พ่อจึงออกความเห็นว่าจะออกแถลงการณ์ตามนั้นไม่ได้ ยกตัวอย่างเมื่อเจ้าชายรูดอล์ฟ รัชทายาทแห่งออสเตรีย ยิงพระองค์เองที่กระท่อมในป่าพระราชวังมาเยอร์ลิง จักรพรรดิโยเซฟต้องออกแถลงการณ์ว่าเป็นอุบัติเหตุ มิฉะนั้นแล้วจะเป็นการเสื่อมพระเกียรติ ฉะนั้น ในกรณีนี้ต้องออกแถลงการณ์ให้เหมือนกับเป็นอุบัติเหตุ และให้นายกรัฐมนตรี ปรีดี พนมยงค์ เป็นผู้แถลง ซึ่งอาจารย์ปรีดีมิได้อยู่ในพระบรมมหาราชวังในขณะนั้น ท่านอธิบายทีหลังว่าการที่ท่านไม่ได้เข้าไปในวัง ไม่มีอะไรมากไปกว่าที่ท่านคิดว่า รัฐบาลเป็นคนนอก นั่นเป็นเรื่องของเจ้านายฝ่ายในราชสำนัก

แสดงว่าท่านขึ้นไม่เชื่อในวาทกรรมที่ว่าอาจารย์ปรีดีเกี่ยวข้องกับ
กรณีสวรรคต

พ่อเป็นเจ้านายองค์เดียวที่ประกาศความบริสุทธิ์ของอาจารย์ปรีดี
ไม่เชื่อว่าอาจารย์ปรีดีมีส่วนเกี่ยวข้องกับกรณีสวรรคตแม้แต่น้อย และเชื่อ
ว่าเป็นอุบัติเหตุอย่างเดียว เจ้านายองค์อื่นๆ ออกจะหมั่นไส้พ่อว่าหลงเสน่ห์
อาจารย์ปรีดี ไม่ร่วมกับเจ้านายองค์อื่นๆ สมน้ำหน้าอาจารย์ปรีดีที่โดนรับ
กรรมที่ตนทำเอาไว้กับราชวงศ์จักรีที่ทำการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ่อ
ออกจะเป็น “หมาหัวเน่า” ไม่มีใครอยากคบสมาคม

พ่อใช้เวลาเขียนหนังสือกราบบังคมทูลเป็นร้อยหน้าเมื่อมิถุนายน
๒๔๙๐ พยายามอธิบายกรณีที่ว่ามีการลอบปลงพระชนม์นี้ว่าเป็นแผน
ทางการเมืองฝ่ายตรงข้ามกับอาจารย์ปรีดี ได้แก่ พรรคประชาธิปัตย์และ
พวกเผด็จการ ที่จะทำลายอาจารย์ปรีดี ในความเห็นของพ่อนั้น พ่อเชื่อแน่
ว่าเป็นอุบัติเหตุที่เกิดขึ้นตามลำพังพระองค์เอง พ่ออธิบายโดยละเอียดว่า
อุบัติเหตุนี้อาจจะเกิดขึ้นได้อย่างไร แต่พ่อก็ไม่ได้รับคำตอบใดๆ ทั้งสิ้น

พฤศจิกายน ๒๔๙๐ เกิดรัฐประหารรัฐบาลหลวงธำรงนาวาสวัสดิ์
ทหารยึดอำนาจ อาจารย์ปรีดีต้องลี้ภัยออกไปต่างประเทศ ขณะนั้นพ่อร่วม
อยู่ในคณะผู้แทนไทยในสหประชาชาติ พ่อประกาศว่าสัมพันธมิตรจะไม่มี
วันรับรองรัฐบาลรัฐประหารนี้ แต่แล้ว ๒-๓ วันต่อมา อังกฤษและอเมริกาก็
รับรองรัฐบาลรัฐประหารอันมีนโยบายต่อต้านคอมมิวนิสต์อย่างเต็มที่
พ่อในฐานะตัวแทนของรัฐบาลประชาธิปไตยก็เป็นอันหมดหน้าที่ หมด
อนาคตที่ได้ทำงานรับใช้ประเทศชาติอีกต่อไปโดยชอบธรรม เช่นเดียวกับ
อาจารย์ปรีดีเมื่ออายุเพียง ๔๗ ปี

ท่านขึ้นจึงบอบช้ำตามอาจารย์ปรีดีไปด้วย

กลางปี ๒๔๙๒ พ่อต้องปวดหัวใจอย่างรุนแรงอีกครั้ง เพราะในเดือนกรกฎาคมปีนั้นมีการจัดประชุมสามัคคีสมาคมเป็นครั้งแรกหลังสงคราม ที่โรงเรียนเซนต์จอห์น เมือง Leatherhead พ่อแม่พาลูกสาวทั้ง ๔ คนไปร่วมงานด้วย วันสุดท้ายเป็นงานเลี้ยงใหญ่ ทุกคนตื่นตื่นเป็นพิเศษ เมื่อท่านเอกอัครราชทูต ม.จ.นักขัตตมงคล กิติยากร เสด็จมาทรงร่วมงาน เป็นแขกผู้มีเกียรติ พร้อมด้วย ม.ล.บัว และธิดาทั้งสอง คือ ม.ร.ว.สิริกิติ์ และ ม.ร.ว.บุษบา ในวันนั้น ท่านทูตรับสั่งเชิญทุกคนให้ไปร่วมงานที่สถานทูต ในอีกไม่กี่วันต่อมา เมื่อในหลวงรัชกาลที่ ๙ จะเสด็จพระราชดำเนินมา กรุงลอนดอน พวกเราตื่นตื่นเป็นอย่างยิ่ง เมื่อได้ยินข่าวลือว่าอาจจะมีการประกาศหมั้น

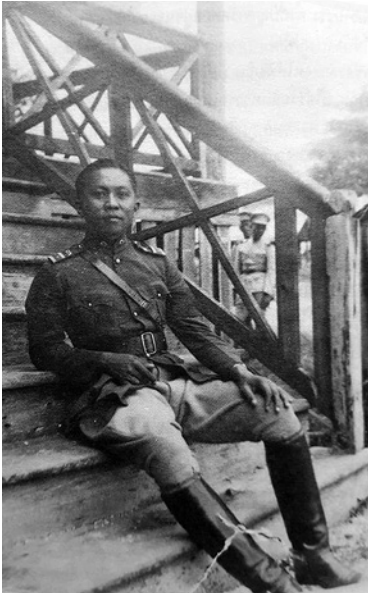
ระหว่างงานนี้ เราสังเกตเห็นพ่อคุยกับท่านนักขัตตรา พระญาติและพระสหายเก่า อยู่ที่สนามด้วยสีหน้าเคร่งเครียด รุ่งขึ้น พ่อเล่าให้ลูกๆ ฟังว่า ท่านนักขัตตรา ขอไม่ให้พ่อไปร่วมงานเฝ้าฯ พระเจ้าอยู่หัวที่สถานทูต เพราะกำลังกริ้วพ่อมาก ด้วยทรงเข้าพระทัยและทรงเชื่อว่าจะต้องเป็นท่านขึ้นแล้ว ไม่ใช่ใครอื่นแน่ที่ไปรายงานอะไรบางอย่างกับลอร์ดหลุยส์ เมานท์แบตเทน ที่ทรงปักพระทัยว่าเป็นพ่อ ก็เพราะพ่อรู้จักคุ้นเคยกับลอร์ดหลุยส์ ทำงานเสรีไทยได้บังคับบัญชามาในระหว่างสงคราม

พ่อตะลึงงันอย่างไม่รู้จะอธิบายอย่างไรถูก เพราะไม่เคยคิดอะไรอย่างอื่นเลย นอกจากว่าจะเป็นผู้ดีเหตุใดในหลวงท่านนั้นๆ เอง ไม่มีการลอบปลงพระชนม์ใดๆ และอาจารย์ปรีดีเป็นผู้บริสุทธิ์ ที่เรื่องนี้ปรากฏออกมา ก็เพราะพระองค์เจ้าธานีนิวัตทรงไปพบลอร์ดหลุยส์ในปี ๒๔๙๑ เพื่อทรงวางแผนให้ในหลวงรัชกาลที่ ๙ เสด็จฯ ไปทรงศึกษาต่อที่มหาวิทยาลัย

(ซ้าย) พระบรมสาทิสลักษณ์
พระบาทสมเด็จพระปกเกล้า
เจ้าอยู่หัว ที่ Mr.Greenup
ครูสอนศิลปะเป็นผู้ร่างให้
ท่านชินลงสี

(ล่างซ้าย) ท่านชินในเครื่อง
แบบทหาร

(ล่างขวา) เป็นทหารอังกฤษ
ปฏิบัติงานเสรีไทย

เคมบริดจ์ ดังที่พ่อเคยเสนอไว้ครั้งหนึ่ง แต่ลอร์ดหลุยส์ขอให้เลื่อนกำหนด
แผนดังกล่าวไปก่อนจนกว่าจะสืบสวนกรณีสวรรคตแจ่มแจ้ง

เป็นอันว่าพ่อและพวกเราพลาดคืนสำคัญในประวัติศาสตร์ไทย ณ
สถานทูตกรุงลอนดอน คนไทยในอังกฤษทุกคนได้ร่วมฉลองการประกาศ
พิธีหมั้น นอกจากเรา

ชีวิตของท่านขึ้นหลังจากนั้นเป็นอย่างไรบ้าง

พ่อกลับเมืองไทยปี ๒๔๙๔ ไปเริ่มชีวิตในชนบท ทำสวนทำไร่
นำความเจริญไปให้ชาวบ้านต่างจังหวัด ช่วงท้ายของชีวิตพ่ออยู่ที่สวนเสมา
อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี แม่แคนตาลูปและผักสลัดสวนเสมาจะเป็นที่
รู้จักทั่วไป แต่กิจการก็ประสบปัญหา รายได้ไม่เท่าไร รายจ่ายกลับท่วมท้น
บริวารที่ไว้ใจก็โกงพ่อ เป็นต้น และช่วงนั้นพ่อกับแม่แยกทางกัน เพราะแม่
ไม่ยอมให้พ่อมีเมียช้อย ซึ่งเป็นเด็กคนงานอายุ ๑๘ พ่อเห็นว่าไม่ใช่เรื่อง
แปลกของคนอายุปูนพ่อ ที่ในฐานะเช่นนี้จะมีอิหนุไว้คอยปรนนิบัติ แต่แม่
เห็นว่ากลับเป็นการนอกใจ รับไม่ได้ จากนั้นไม่นานพ่อก็สิ้นด้วยโรคหัวใจ
ในวัย ๖๗ ปี เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๐

จดหมายฉบับสุดท้ายที่พ่อเขียนมาถึงตัวดิฉัน อวยพรวันเกิดหน่อย
ในเดือนธันวาคม ๒๕๐๙ พ่อจบด้วยคำว่า “I’ve discovered there’s no
happiness in this life.”

อยากให้คุณหญิงสรุปบทเรียนจากชีวิตของท่านขึ้น

ชีวิตของพ่อมีความทุกข์มากกว่าความสุข ความล้มเหลวมากกว่า
ความสำเร็จ แต่ถ้าพิจารณาให้ลึกซึ้งแล้ว จะให้แรงบันดาลใจอย่าง

ใหญ่หลวง ชีวิตของพ่อเป็นบทเรียนให้เรา รู้จักหาทางฝ่าฟันอุปสรรค
ขวากหนามในชีวิต เป็นกรรมของพ่อที่เกิดมาผิดสมัย ในสมัยที่คนดิ้อัจจน
คนเลวรุ่งเรือง พ่อรู้ว่าอะไรถูกอะไรควร และทำไปจนสุดความสามารถอย่าง
ดีที่สุด โดยไม่คำนึงว่าจะล้มเหลวหรือสำเร็จ พ่อแหวกแนว ทำอะไรก่อน
สมัย เร็วเกินไป คนยังรับไม่ได้ พ่อมองเห็นอย่างชัดใสให้มนุษย์กลับสู่ชนบท
เรียนรู้จากธรรมชาติ อาศัยธรรมเป็นหลักในการครองชีวิต

พ่อยึดถือความถูกต้องชอบธรรมเป็นสัจธรรม มีความจริงใจ และ
ไม่ทอดทิ้งเพื่อน เช่น อาจารย์ปรีดีที่ถูกกล่าวหา ต่อสู้เพื่อความยุติธรรม
ในสังคม ไม่คิดเอาตัวรอด มี passion ไม่ว่ากับคนหรืองาน ถ้าเป็นงานก็
ทำอย่างสุดความสามารถ กับคนก็รักบูชาสุดขีด เช่น พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ

แต่พ่อก็เป็นปุถุชนคนหนึ่ง มีจุดอ่อนจุดด้อยไม่น้อย อารมณ์
ฉุนเฉียวของพ่อทำให้ไม่ประสบความสำเร็จในการทำงาน และมีมนุษยสัมพันธ์
ไม่ดีเท่าที่ควร ความเลียดร้อนของพ่อในการทำเสรีไทยทำให้บางคนเอือม
ระอา พ่อไม่ค่อยรับผิดชอบเรื่องการใช้จ่ายเงินทอง เติบโตมาบนกองเงิน
กองทองที่ไม่ใช่ของตัวเอง ได้รับการอุ้มชูจากสมเด็จพระพันปีและรัชกาล
ที่ ๗ มาโดยตลอด พ่อต้องพยุ่งชีวิตด้วยเงินตนเอง ก็ไม่รู้จักประหยัดหรือ
จัดการให้เพียงพอกับรายได้

อย่างไรก็ตาม ชีวิตของพ่อก็นับว่าไม่เสียชาติเกิด ทำประโยชน์
ต่อผู้คนไว้มากมาย เป็นตัวอย่างที่พิเศษและหายากในสายตาของลูกหลาน
เป็นแรงบันดาลใจแก่พวกเรา และหวังว่าสักวัน โลกภายนอกจะเห็นพ้อง
ด้วย

(บน) ท่านขึ้นในการประชุมที่
ต่างประเทศ

(กลาง) ม.จ.ศุภสวัสดิ์ทิวังศ์สินทิ
สวัสดิ์วัฒน์ (๒๓ สิงหาคม ๒๔๔๓ -
๒๒ เมษายน ๒๕๑๐)

(ล่าง) ชาวไร่สวนเสมา

ชีวิตรัก
“เพื่อชาติ เพื่อ humanity”^๑

ฉลบชลีย์ พलगูร

^๑ บรรณานุกรมคัดมาจากส่วนหนึ่งของหนังสือที่คุณครูฉลบชลีย์เขียนไว้ แล้วตั้งชื่อ บทความใหม่ให้สอดคล้องกับเนื้อหา และทำเชิงอรรถอธิบายเพิ่มเติมตามที่เห็นสมควร โดยสามารถดูต้นฉบับได้ในหนังสือ *อัตชีวประวัติ ภาคมัชฌิมวัย* (กรุงเทพฯ: ม.พ.พ., ๒๕๕๗), น. ๑๓๖-๑๖๕ ที่มีคุณศรีธัญย์ ทองปาน เป็นบรรณานุกรม ซึ่งแจกในงานฌาปนกิจศพผู้เขียน ณ เมรุวัดพระศรีมหาธาตุ บางเขน เมื่อวันที่ ๑๗ เมษายน ๒๕๖๐.

ฉลบทลัยย์ พलगูร
ในวันทำบุญครบรอบ ๗๐ ปี
การจากไปของจำกัถ
ณ บ้านครูโณทยาน
เมื่อวันที่ ๗ ตุลาคม ๒๕๕๖
(ภาพถ่ายโดย กษิติก อนันทนาร)

≡ ญู่ปุ่न्छั้น

เมื่อถึงวันที่ ๘ ธันวาคม
๒๕๕๔ กองทัพอญู่ปุ่न्छั้นเข้ารุกราน
ประเทศไทยเพียงไม่ถึงเดือนก่อนที่
โรงเรียนสามัญของเราได้รับอนุญาต
ให้เปิดเป็นทางการ ทั้งๆ ที่ทั้งสอง
โรงเรียนยังคงเปิดต่อไปตามปกติ
แต่ชีวิตจิตใจของจำกัถไม่เป็นปกติ

เสียแล้ว มันได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก และหลังจากนั้น ๑ ปีกับ ๓ เดือน คือในวันที่ ๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖ เขาก็เดินทางออกจากประเทศไทยและไปจับชีวิตในประเทศจีน

เนื่องจากเหตุการณ์ของสงครามโลกครั้งที่ ๒ กระทรวงธรรมการ สั่งให้โรงเรียนอนุบาลทุกแห่งปิดในเดือนมิถุนายน ๒๕๕๖ (เมื่อจำกััดไม่อยู่แล้ว) และโรงเรียนสามัญก็ถูกสั่งให้ปิดในเดือนธันวาคมปีเดียวกัน โรงเรียนสามัญเปิดใหม่ในเดือนพฤษภาคม ๒๕๕๗ แต่แล้วก็ต้องปิดอีกในเดือนมิถุนายน แล้วก็ปิดเรื่อยไปจนกระทั่งสงครามสงบเมื่อเดือนสิงหาคม ๒๕๕๘

จากวินาทีแรกที่ทราบว่ามีญี่ปุ่นเข้าเมืองไทย อารมณ์ของจำกััดดูจะเปลี่ยนไปในทันที เขาทำหน้าที่หัวหน้าคิวชมวดครุ่นคิดอยู่ตลอดเวลา พุดน้อยลงไปมาก และเฝ้าเปิดวิทยุฟังข่าวต่างประเทศ ฟังข่าวสงครามด้านยุโรปทุกระยะ เมื่อไรได้ข่าวดีของพันธมิตรก็ใจชื่นและหน้าตาแจ่มใสขึ้นเล็กน้อย แต่ถ้าข่าวไม่ดีก็ยิ่งกลัดกลุ้ม ของที่เคยชอบ เช่นหนังสือ ก็อ่านน้อยลง เข้าใจว่าไม่มีสมาธิ พอจับอ่านไปได้ไม่นานก็ต้องวาง การทำสวนปลูกต้นไม้ ดอกไม้ก็วางมือไปเลย อย่างดีก็ได้แต่เพียงเดินดูเท่านั้น เคยเปิดวิทยุฟังดนตรีเพราะๆ ของต่างประเทศ ก็เปลี่ยนไปฟังแต่ข่าวอย่างเดียว (ตอนนั้นรัฐบาลห้ามฟังวิทยุต่างประเทศ แต่ผู้คนก็แอบฟังกันทั้งนั้น) สรุปแล้วความสุขของจำกััดส่วนหนึ่งที่ได้จากการชื่นชมของเหล่านี้ลดลงไปมากมาย

≡ วางแผนหนีออกนอกประเทศ

ในที่สุดเขาก็บอกคิดฉันทว่า ถ้าเรายังอยู่ในประเทศไทยก็ต้องงอมืองอเท้า ทำอะไรไม่ได้ แต่ถ้าเราได้ออกไปนอกประเทศ เราอาจจะมีโอกาสได้รับใช้ช่วยเหลือบ้านเมืองไม่มากนักน้อย อย่างไรก็ตาม หนทางที่จะออกไป

นางสาวฉลบทชลัยย์ มหานีรานนท์ สำเร็จวิชาอนุบาลทารก จากประเทศ
อังกฤษ เดินทางมาถึงกรุงเทพฯ โดยขบวนรถคว้นสายใต้ วันที่ ๕ นี้

(ภาพและคำบรรยายจาก ประมวลสาร ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒๑ (๑๔ สิงหาคม ๒๔๘๒))

นั่นมีดีมนเหลือเกิน เพราะมันเป็นเรื่องใหญ่โต และเราตั้งต้นที่ศูนย์ ไม่มีทุน ไม่มีเครื่องมือ ไม่มีทางติดต่อ

แต่กระนั้นเขาก็ไม่ล้มความมุ่งมั่น เขาถามดิฉันว่าจะยินดีไปกับเขาหรือเปล่า ดิฉันตอบได้ในทันทีโดยไม่ต้องคิดเลยว่า จะไปที่ไหนเมื่อไร โดยวิธีใด ดิฉันก็จะขอไปกับเขาด้วย ดิฉันไม่เคยนึกหวั่นเกรงอะไรเลย ถ้ามีจำกัดอยู่ด้วย แม้จะต้องเสี่ยงภัยและจะตกทุกข์ได้ยากสักเพียงไหน ดิฉันก็จะทนและร่วมทุกข์กับเขาทุกประการ แล้วดิฉันถามว่าเราจะไปที่ไหนกันล่ะ เขาวางใจๆ ก็ต้องหาวิธีเล็ดลอดออกนอกประเทศให้ได้เสียก่อนก็แล้วกัน เขาไปหาเพื่อนๆ นักเรียนอังกฤษหลายคน โดยเฉพาะพวกที่เป็นนักบินชวนให้เขาขับเครื่องบินออกไป แต่ไม่มีใครเห็นด้วย เกรงว่าจะเอาชีวิตไปทิ้งเสียเปล่าๆ

จำกัดคิดหวังมาก แต่ก็ไม่ละความพยายาม ทุกๆ เช้าเขาต้องออกจากบ้านไปสำรวจว่าทหารญี่ปุ่นอยู่ที่ไหนกันบ้าง และทำอะไรกัน เขาเที่ยวสำรวจไปทั่วกรุงเทพฯ ทีเดียว

เมื่อพันธมิตรเข้ามาที่ระเบิดทุกครั้ง รุ่งขึ้นจำกัดจะต้องไปสำรวจว่าญี่ปุ่นได้รับความเสียหายมากน้อยแค่ไหน เขาไปตัดสุทสากลด้วยผ้าสีเขียว เหมือนทหารบกไว้ชุดหนึ่ง บอกว่าต้องเตรียมไว้ให้พร้อม เผื่อจะมีประโยชน์ อาจจะมีเวลาที่จะต้องปะปนไปกับพวกทหารก็ได้ ดิฉันเชื่อว่าเขาคิดอะไรต่ออะไรอีกมากมาย แต่ดิฉันไม่อยากจะซักไซ้จนใจเขา เป็นแต่คอยรับฟังเขาทุกวันว่าเขาไปไหนมา ไปหาใคร ไปทำอะไร หรือเห็นอะไรมาบ้าง

จำกัดยังคงไปโรงพิมพ์อักษรนีตอยู่ และไปหาคุณเตียง ศิริขันธ์ บ่อยขึ้น เขาจะบอกคุณเตียงเรื่องคิดอ่านออกนอกประเทศหรือไม่ ดิฉันไม่ทราบ แต่เรื่องคิดต่อต้านญี่ปุ่นนั้นเขาร่วมคิดกันแน่ จำกัดรวบรวมเอา

หลานชายรุ่นหนุ่มฉกรรจ์ของคุณเพียงมาไว้ที่บ้านเราหลายคน แล้วยังติดต่อกับชวนเด็กนักเรียนชายที่มาเรียนพิเศษที่โรงเรียนศรีพลัตต์ตอนเย็น และลูกหลานของ พวกพ้องคนอื่นๆ อีก เขาบอกว่าต้องมองๆ เตรียมๆ เอาไว้เอะอะจะได้ รวบรวมกันได้ในพื้นที่

≡ ไชคดีที่เกิดเหตุชุ่นเคื่องใจ

เพื่อนๆ นักเรียนอังกฤษที่เคยมาครีกครั้นเฮฮากันที่โรงเรียนดรุณทยานันั้น เริ่มลดน้อยไปเองโดยปริยาย เหตุหนึ่งก็เพราะว่าเพื่อนๆ ทุกคนคงจะคิดเหมือนกับเรา คือหมดสนุก เมื่อมองไปเห็นทหารญี่ปุ่นทุกหนทุกแห่ง เต็มเมือง แล้วเกิดความอึดหนาระอาใจ อีกเหตุหนึ่งก็ดูเหมือนว่ารัฐบาลห้ามมีการชุมนุมกันเกินเท่านั้นๆ คน

อย่างไรก็ตาม ตอนแรกๆ ยังมีการพบปะกันที่โรงเรียนดรุณทยาน อยู่บ้าง คือทุกครั้งที่มีเหตุการณ์อะไรเกิดขึ้น เพื่อนๆ จะมาพบกันเองโดยมีต่อนัดหมาย เมื่อพบกันแล้วก็อดที่จะวิจารณ์ และด่าใครต่อใครไม่ได้ ตอนหลังต่างคิดว่าไม่มีประโยชน์อะไรที่จะทำเช่นนั้น และไม่อยากจะเสี่ยงต่อการถูกจับกุม การพบปะจึงค่อยๆ ห่างออกไป

ตัวจำกัดเองนั่งเฉยเสีย ไม่สนับสนุนหรือรบเร้าให้เพื่อนๆ มาพบกันอีก เพราะเขาเริ่มคิดได้ว่า ถ้าเขาจะออกไปจากประเทศจริงๆ แล้วก็จะต้องค่อยๆ ทำตัวให้ห่างๆ กับเพื่อนๆ ให้มากขึ้น เพื่อว่าเมื่อหายตัวออกไปจริงๆ จะได้ไม่มีใครสังเกตเห็นหรือรู้สึก จนกว่าเวลาจะผ่านไปอีกนานพอสมควร

แต่กับเพื่อนบางคนที่สนิทสนมมากและยากที่จะหยุดการไปมาหาสู่ ก็บังเอิญเกิดเหตุชุ่นเคื่องใจกันขึ้น คือวันหนึ่งขณะที่ยังพบปะกันที่โรงเรียน

ดร.โณทยาน คุณประยูร วิญญูรัตน์ ซึ่งเห็นว่าจำกัดมีรายได้น้อย อยากจะช่วยเหลือหรืออะไรทำนองนั้น ได้เอ่ยปากชวนจำกัดไปทำงานที่สำนักงานธนาคารชาติในฐานะลูกจ้าง จำกัดสนใจทางนี้และไปคลุกคลีอยู่กับเขาแทบทุกวันอยู่แล้ว แต่ยังไม่กล้ารับปาก หันมามองดิฉันทำนองจะขอความเห็นดิฉันบอกไปใน ทันทีว่าดิฉันไม่ยอมให้จำกัดไปเป็นลูกจ้างเขา อยากให้ทำงานอิสระของตนเองมากกว่า คุณประยูรคงจะผิดหวังมากและโกรธดิฉันมากด้วย เขาพูดประชดดิฉันแบบปากตะโกรของเขา ด้วยเสียงดังราวตวาดต่อหน้าเพื่อนๆ หลายคนว่า “ว่าไงนะ? ทำงานอิสระหรือ ทำอะไร? ถีบสามล้อก็อิสระดีนะ!”

จำกัดนั่งเงียบ จะคิดอะไรไม่ทราบ ดิฉันโกรธสุดขีดจนพูดไม่ออกเหมือนกัน ได้แต่ร้องกรี๊ดออกมา และอยากจะขยี้เขาให้แหลกลงไปเดี๋ยวนั้น ไขว่คว้าดิฉันจะไม่ทราบว่าเขารักและเป็นห่วงจำกัดด้วยใจจริง แต่ดิฉันก็ยังไม่ยอมให้จำกัดไปทำงานกับเขาอยู่ดี เพื่อนๆ พยายามพูดหันเหให้เป็นเรื่องอื่นไปเสีย แต่รอยร้าวในใจของเราได้เกิดขึ้นแล้ว ดิฉันเคยไปที่สำนักงานธนาคารชาติกับจำกัดบ่อยๆ ก็ไม่ไปอีกเลย ส่วนจำกัดก็ค่อยๆ ไปห้างเข้าทุกที และคุณประยูรก็หยุดไปมาหาสู่ที่บ้านเราเช่นเดียวกัน

อันที่จริงคิดไปแล้วต้องนับว่าเราโชคดีที่มีเหตุการณ์เช่นนั้นเกิดขึ้น มิฉะนั้นก็คงอีกนานกว่าเราจะค่อยๆ แยกตัวจากเขาได้สำเร็จ เพื่อไม่ให้เขารู้เรื่องที่จำกัดจะเดินทางออกนอกประเทศ ยิ่งถ้าจำกัดไปทำงานกับคุณประยูรจริงๆ ตอนจะหายตัวไปต่างประเทศก็ยากที่จะเก็บเป็นความลับได้

อย่างไรก็ตาม ดิฉันไม่ถามจำกัดหรือพูดกับจำกัดในเรื่องนี้เลย เพราะรู้ว่าเขาอัดอั้นตันใจอยู่แล้ว คุณประยูรเป็นเพื่อนสนิทที่เขารักและเชื่อถือมากที่สุด และงานที่เขาเสนอมานั้นที่จริงก็เป็นงานที่จำกัดชอบ แต่ในเวลาเดียวกันเขาก็ไม่ยอมขัดใจดิฉัน และเขาก็เห็นเป็นโอกาสที่จะค่อยๆ

โรงเรียนดิฉัน โดยจัดพี่เลี้ยงมาอยู่ช่วยดูแลด้วย เพื่อมิให้เป็นภาระต่อดิฉันมากนัก ดิฉันคิดว่าท่านใช้กระสุนนัดเดียวยิงนกได้หลายตัว คือนอกจากคุณลลิตาจะได้เปลี่ยนบรรยากาศจากบ้านมาอยู่โรงเรียน ได้มีเพื่อนหลายคนแล้ว ท่านยังได้ช่วยเราในเรื่องการเงินด้วย ยิ่งกว่านั้น ตอนน้ำท่วมใหญ่ พ.ศ. ๒๔๘๕ ท่านได้จัดส่งเรือสำปั้นลำใหญ่มาให้เราลำหนึ่ง และให้เราพาคุณลลิตาไปเยี่ยมบ้านอย่างน้อยวันเว้นวัน เพื่อมิให้เป็นที่น่าสงสัยในการที่จำกัดได้ไปหาท่านบ่อยเช่นนั้น ดิฉันยังจำได้ บางทีเราต้องแล่นเรือผ่านไปเฉียดๆ ทหารญี่ปุ่นที่กำลังฝึกแถว จำกัดหน้าต่างขึ้นมาทันที ราวกับว่าอยากจะขย้ำพวกนั้นให้แหลกกลาญ

≡ อาสาสมัครเป็นตัวแทนออกจากประเทศ

การเตรียมการภายในประเทศซึ่งกินเวลามากมายหลายเดือนนั้น ดิฉันขอเว้นไม่เล่าในที่นี้ เพราะไม่เกี่ยวกับตัวดิฉัน แต่พอถึงตอนที่จะต้องเฟ้นหาตัวคนที่จะส่งไปติดต่อทางต่างประเทศ โดยตั้งประเด็นมุ่งไปหา ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช อัครราชทูตไทยในสหรัฐอเมริกาขณะนั้นก่อน เพราะคุณเสนีย์ได้ประกาศเป็นทางการว่าตัวท่านและพรรคพวกคนไทยอีกมากในสหรัฐฯ ไม่ยอมฟังคำสั่งรัฐบาล ในกรณีนี้จะต้องได้คนที่มีความสามารถจริงๆ เพราะจะเป็นตัวแทนของคณะต่อต้านญี่ปุ่นใต้ดิน ไปติดต่อทั้งรัฐบาลจีน อเมริกา และอังกฤษ ได้ปรึกษาหารือกันอย่างกว้างขวางในคณะพรรคก็ยังไม่สำเร็จผล จำกัดจึงเสนอตัวต่อท่านปรีดีรับจะทำการนี้

ท่านปรีดีคงจะต้องลงใจอยู่ไม่น้อยในการจะส่งจำกัดไปเสี่ยงชีวิตเช่นนั้น เพราะอันตรายมีอยู่รอบด้าน ก่อนอื่นต้องส่งคนไปสอดแนมดูทางด้านชายแดนหลายๆ จุดว่าตรงไหนมีทหารญี่ปุ่นหรือสายลับของญี่ปุ่น

วันที่ 109 ลงนามใน วันที่ 7
วันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2486

ข้าพเจ้า นาย... นาย... นาย... นาย...
นาย... นาย... นาย... นาย... นาย...
นาย... นาย... นาย... นาย... นาย...
นาย... นาย... นาย... นาย... นาย...
นาย... นาย... นาย... นาย... นาย...
นาย... นาย... นาย... นาย... นาย...

ใน วันที่... นาย... นาย... นาย...
นาย... นาย... นาย... นาย... นาย...

นาย...

พินัยกรรมที่จำกัดเขียนขึ้น
ก่อนเดินทางไปประเทศจีน
เพื่อปฏิบัติงานเสรีไทย

อยู่น้อยที่สุด จำกัดอาจถูกจับหาว่าเป็นจารชนและถูกประหารชีวิตก็ได้ ซึ่งจำกัดจะต้องใช้ปฏิภาณช่วยตัวเองเท่าที่จะสามารถทำได้ จะต้องสืบสวนดูว่าเส้นทางไหนบ้างที่พอจะเล็ดลอดไปยังประเทศจีนได้ เพราะบางแห่งเมื่อหลุดพ้นจากทหารญี่ปุ่นแล้ว อาจต้องเดินทางผ่านป่าเปลี่ยวซึ่งเต็มไปด้วยโจรผู้ร้ายเงินที่คอยดักฆ่าชิงทรัพย์ของผู้เดินทาง หรือแม้แต่เมื่อออกไปถึงเมืองจีนแล้วก็อาจถูกทหารจีนสงสัยว่าเป็นจารชน จับยิงเป้าเสียอีกก็ได้ อย่างไรก็ตาม จำกัดเขียนไว้ในบันทึกประจำวันของเขาว่า “ถ้าถูกจับได้ในขณะที่เล็ดลอดเข้าไป ก็พร้อมที่จะเสียสละเพื่อชาติ”

การที่มุ่งไปประเทศจีนก็เพราะจีนเป็นประเทศฝ่ายสัมพันธมิตรคงจะช่วยเราติดต่อกับอเมริกาและอังกฤษได้ คุณหลุย พนมยงค์ น้องชายท่านปรีดี เคยไปอยู่ประเทศจีนหลายปี และกว้างขวางในหมู่พวกพ่อค้าจีน ช่วยได้มากในเรื่องที่เกี่ยวกับคนจีน และอะไรๆ ที่เกี่ยวแก่การเดินทางนี้ แต่ก็นัยว่าได้เคยมีการส่งชายเชื้อจีนสองคนไปแล้วหายสาบสูญ เข้าใจว่าคงเสียชีวิตแล้ว คุณหลุยได้เขียนแนะนำไปยังเพื่อนที่คุ้นหิมอีก เพื่อว่าจำกัดจะเดินทางไปทางนั้น และบอกว่าท่านรู้จักกับ ดร.ซุง (T.V. Soong) รัฐมนตรีต่างประเทศจีน และภริยาเป็นพี่สาวภริยาของเจียงไคเช็ค

ส่วนในด้านอื่นๆ ทั้งหมด นอกจากเรื่องการเสี่ยงชีวิตนี้ ท่านปรีดี ยอมรับว่าจำกัดเหมาะสมในงานนี้ที่สุด^๒ ท่านคิดว่าถ้าไม่มีอุปสรรคอย่างมากมาย ภารกิจทั้งหมดควรจะเสร็จสิ้นภายใน ๔๕ วันนับแต่วันที่เดินทางออกจากประเทศไทย แต่ถ้าเหตุการณ์ไม่เป็นไปตามที่กะกันไว้ จำกัดอาจต้องตกค้างอยู่ที่นั่นจนกว่าสงครามจะสงบ ซึ่งคาดว่าคงเป็นเวลาราวๆ สองปี ดังนั้นเมื่อตอนจำกัดไปกราบลาท่านที่ท่าเรือท่าช้าง ท่าน

^๒ ดูรายละเอียดที่ ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. *เพื่อชาติ เพื่อ humanity ภารกิจของวีรบุรุษเสรีไทย จำกัด พลวงกูร ในการเจรจากับสัมพันธมิตร* (กรุงเทพฯ: สว่างสรรค์, ๒๕๔๙).

จึงพูดว่า “เพื่อชาติ เพื่อ humanity นะคุณ เศรษฐีที่ล่าสุดอีก ๔๕ วัน คงได้พบกับ เศรษฐีที่ไม่ดีนัก อย่างช้าอีกสองปีก็ได้พบกัน และเศรษฐีร้าย ที่สุดท้ายได้ชื่อว่าสละชีวิตเพื่อชาติไป”

≡ ปวดร้าวในความเจ็บ

นับจากวันที่จำกัดบอกดิฉันว่าเขาจะออกเดินทางไปนอกประเทศ เป็นการแน่นอนแล้ว ทั้งๆ ที่ยังไม่ได้กำหนดวัน เราก็เกือบจะไม่ได้พูดกัน เลย จำได้ว่านั่งนิ่งๆ อยู่ด้วยกันเสียเป็นส่วนมาก คงเป็นเพราะต่างคนต่าง คิดหนัก ไม่เหมือนตอนที่ญี่ปุ่นเข้าเมืองไทยใหม่ๆ เมื่อจำกัดคิดจะออกไป ครั้งแรกนั้นดิฉันจะไปกับเขา แต่คราวนี้เขาจะต้องไปคนเดียว ถึงแม้จำกัดหวังว่าจะกลับมารับดิฉันได้ภายในเวลาประมาณ ๔๕ วันก็ตาม แต่ความจริงแล้วตัวเขาเองก็มีความหวังว่าจะรอดชีวิตได้เพียงราวๆ ๕๐% เท่านั้น ดิฉันรู้ดีว่าเขาจะรู้สึกปวดร้าวเพียงใดในการที่จะต้องจากกัน เขาพยายามไม่แสดงความรู้สึก ไม่พูดอะไรออกมาทั้งนั้น แต่ภายในใจนั้นเขา คงจะต้องพูดอะไรต่ออะไรมากมายตลอดเวลา

ตัวดิฉันเองก็เช่นกัน ไม่เคยแสดงความอาลัยอาวรณ์ให้เขาเห็นมากนัก มีแต่พูดให้กำลังใจ สนับสนุนเขา ยินดีที่เขาจะได้ทำสิ่งที่เขาปรารถนา อย่างมากมายมาแล้ว และพูดถึงผลสำเร็จที่ได้รับ ซึ่งจะทำให้เขามีความสุขและภาคภูมิใจไปทั้งชาติ ทั้งนี้ก็เพราะไม่ยอมให้เขากระอักกระอ่วนใจ ใหนๆ ก็ตัดสินใจเด็ดขาดว่าจะไปแล้ว ไม่มีการเปลี่ยนแปลงอะไรได้อีก ฉะนั้นจะพูดหรือทำอะไรที่ขัดต่อเรื่องนี้ก็จะหาประโยชน์อันใดไม่ รังแต่จะทำให้เขากลุ้มใจ ไม่สบายใจไปเปล่าๆ สิ่งที่เราต่างคนพูดกันซ้ำแล้วซ้ำเล่าก็คือให้ระวังดูแลรักษาตัวเองให้ดีเท่านั้น แต่แน่ละ ลับหลังจำกัดแล้ว

ดิฉันก็ไม่สามารถจะกลั้นน้ำตาไว้ได้ เพราะคิดไปร้อยแปดพันประการ กลัวเหลือเกินว่าเราจะต้องเสียชีวิตด้วยอันตรายอย่างใดอย่างหนึ่งระหว่างการเดินทาง ดังได้กล่าวไว้แล้วข้างต้น ดิฉันเชื่อว่าลัทธิหลังดิฉัน จำกัดก็คงจะเป็นเช่นเดียวกัน

ในใจจริงนั้น จำกัดคงอยากให้ดิฉันไปกับเขาเหลือเกิน แต่การเดินทางแบบนี้ เขายังไม่ทราบว่าตัวเองจะสามารถหลบหลีกปลอดภัยไปได้หรือไม่ ฉะนั้นถ้าดิฉันไปด้วยก็อาจจะได้รับอันตราย หนึ่ง ถ้าไม่มีดิฉันเขาอาจจะทำอะไร ได้คล่องตัว ดิฉันเองก็ต้องยอมรับความจริงว่าจะต้องกลายเป็นตัวถ่วงแก่เขา แต่สิ่งเดียวที่ดิฉันอยากทำก็คือเพียงจะไปเป็นเพื่อนเขา เป็นที่ปรึกษาและคอยเป็นกำลังใจให้เขา เพื่อให้เขาไม่ต้องห่วงหน้าพะวงหลังด้วยเท่านั้น นอกจากนี้แล้ว ถ้าเขาเกิดเจ็บป่วยระหว่างการเดินทาง ดิฉันจะได้คอยช่วยรักษาพยาบาลด้วย

≡ หากคนพูดจีนได้ไปด้วย

คณะพรรคคิดกันว่าจำกัดควรมีใครที่พูดภาษาจีนได้ไปด้วยสักคน เมื่อจะได้เป็นประโยชน์ตอนเข้าแดนจีน คุณหลุยเลยไปพยานายไพศาล ตระกูลลี มา บอกว่าจำกัดอยากจะจ้างเขาไปเป็นล่าม เพราะจำกัดเป็นพ่อค้า จะไปติดต่อซื้อขายสินค้าหลายอย่าง ในยามสงครามนั้น ถ้าใครโชคดีค้าขายถูกเรื่องถูกเวลา อาจจะเป็นเศรษฐีขึ้นได้ในทันที คุณไพศาลอาจโชคดีไปด้วย คุณไพศาลตกลง แต่ขอให้เราจ่ายเงินให้บิดาของเขาเดือนละ ๑๐๐ บาท จนกว่าเขาจะกลับมา ดิฉันจึงมีหน้าที่เซ็นเช็คทุกเดือนตามสัญญา แต่ไม่ได้ออกเงินเอง คุณหลุยเอาเงินจากไหนมาเข้าบัญชีให้ก็ไม่ทราบ

≡ ทำสัญญาปลอม

นอกจากนี้ท่านปรีดิยังจัดการให้ทำสัญญาขึ้นระหว่างจำกัดกับพ่อค้าชาวคนหนึ่ง ความว่าได้มอบให้จำกัดเป็นตัวแทนจัดการซื้อ-ขายข้าว ทั้งนี้ เพื่อให้เป็นหลักฐานอ้างอิง ถ้ามีข้าวรั่วไหลออกไปเรื่องที่จำกัดเดินทางออกนอกประเทศ แต่สัญญานี้ทำเสร็จไม่ทัน จำกัดออกเดินทางไปเสียก่อนแล้ว ท่านปรีดิเลยให้ดิฉันปลอมลายเซ็นของจำกัดลงในสัญญานั้น ยังจำได้ดีว่าท่านให้ดิฉันลงเซ็นลงในกระดาษเปล่าตั้งหลายสิบครั้ง พอเห็นว่าเขียนได้ เหมือนและเหมาะสมแล้ว ก็สอดสัญญานั้นให้ดิฉันเซ็นปุบลงไปเลย เริ่มเตรียมการเดินทาง วันที่ ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๔๘๖ จำกัดโทรเลขถึงคุณเตียง ศิริขันธ์ ว่า เสรี นวลมณี (หลานชายคุณเตียงซึ่งอยู่กับดิฉัน) จะไปหาขออย่าได้ไปไหน แล้วรุ่งขึ้นก็ส่งเสรีถือจดหมายไปบอกคุณเตียงว่าจำกัดจะต้องไปฮานอยด่วน ให้เตรียมรถยนต์มารับที่สถานีรถไฟอุดรธานี ในเย็นวันที่ ๑ มีนาคม ๒๔๘๖ และให้จัดจ้างรถที่จะไปอินโดจีนให้ด้วย

เช้าวันที่ ๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๔๘๖ จำกัด ดิฉัน และอัศนี พลจันทร (ญาติดิฉัน)^๓ ขึ้นรถสามล้อไปสถานีหัวลำโพง คุณหลุยมายืนคอยส่งอยู่แล้ว เราไปค้างคืนที่โรงแรมไทยพัฒนา นครราชสีมา แล้วรุ่งเช้าเดินทางต่อไป พอไปถึงขอนแก่น เห็นคุณเตียงยืนรอรับอยู่ที่ชานชาลา เธอเดาถูก

^๓ นายอัศนี พลจันทร นักประพันธ์นามอุโฆษ เจ้าของนามปากกา “นายผี” เป็นบุตรชายคนโตของพระมณูกิจวิมลอรรด (เจียร พลจันทร) กับนางสอ้ง โดยพระมณูกิจวิมลอรรดเป็นบุตรชายของขุนวิเศษธานี (แจ่ม พลจันทร) กับนางสุน จึงเป็นน้องชายแท้ๆ ของนางแฉล้ม มหานีรานนท์ (แม่ของฉลบทลย์)

ดู ฉลบทลย์ พลาตกร, *ที่ระลึกงานฉลองอายุครบ ๑๐๐ ปี นางแฉล้ม มหานีรานนท์ ๕ มกราคม ๒๕๓๖* (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ราชทัณฑ์, ๒๕๓๕), น. ๒๕.

ว่าจำกัดจะไปจุกิง ใจร้อน คอยไม่ไหว จึงมาดักที่ขอนแก่น รถไฟไปถึง
อุดรธานี ๑๗.๔๕ น. คุณเตียงสั่งรถบัสของเธอเองมารับ แล้วเดินทางต่อไป
ถึงสกลนครราว ๑.๓๐ น. ของวันที่ ๑ และเรานอนที่บ้านคุณเตียงในคืนนั้น

≡ คุณเตียงจัดทุกสิ่งให้พร้อม

วันที่ ๒ มีนาคม ๒๕๘๖ เวลาประมาณบ่ายโมง เราขึ้นรถบัส
ของคุณเตียงไปนครพนม โดยมีพวกพ้องลูกหลานของคุณเตียงขอติดไป
เที่ยวด้วยเต็มรถ ซึ่งเราเห็นว่าดีเหมือนกัน จะได้ดูเป็นเรื่องธรรมดา ไปถึง
นครพนม พักที่โรงแรมไทยสว่าง รุ่งขึ้นวันที่ ๓ คุณเตียงไปขอใบรับรอง
แพทย์มา ๕ ใบ สำหรับตัวคุณเตียงเอง คุณนิवास (ภริยาคุณเตียง)
คุณไพศาล จำกัด และดิฉัน เพื่อจะข้ามเข้าเขตอินโดจีน และไปขอให้
ข้าหลวงจังหวัดนครพนม หลวงปริวรรตวรวิจิตร (จันทร์ เจริญชัย) พี่ชาย
คุณบุญย์ เจริญชัย และเป็นญาติคุณเตียงด้วย ช่วยอำนวยความสะดวก
ต่างๆ ในการที่เราจะข้ามพากไป คุณหลวงได้เขียนจดหมายถึงนายอำเภอ
เมืองให้ออกใบแสดงสัญชาติให้คุณเตียง คุณนิवास และดิฉัน เพื่อจะได้ข้าม
พากไปส่งจำกัดและกลับเข้ามาได้ แล้วเราก็กองเรือแจวข้ามแม่น้ำโขงไปยัง
ท่าแขก

≡ บันทึกความในใจ

เราไปกินอาหารกลางวัน และนั่งพักผ่อนที่โรงแรมจีนเล็กๆ แห่ง
หนึ่ง สกปรกมาก ไม่มีทั้งน้ำประปาและไฟฟ้า เวลาที่เราจะจากกันจริงๆ
กำลังจะมาถึงอยู่แล้ว

จำกัดบันทึกไว้ตอนนี้ว่า “ข้าพเจ้ารู้สึกเศร้าใจและเป็นห่วงภรรยาของข้าพเจ้ามาก แต่ในขณะที่เดียวกัน ข้าพเจ้าก็รู้สึกว่าข้าพเจ้าต้องกัดฟันก้าวหน้าต่อไปเพื่อภูษาคติ จะถอยล้าก้าวเดียวก็ไม่ได้ ความรักชาติและความรักเมียได้ต่อสู้กันพักใหญ่ในดวงใจอันหมกมุ่นของข้าพเจ้า ข้าพเจ้าปล่อยให้ความรักเมียเข้าครอบงำจิตใจครู่หนึ่ง ในขณะที่ร่างกายของข้าพเจ้ากำลังเดินไปตามวิถีภูษาคติที่กำหนดไว้แล้ว”

≡ จากกัน-ชั่ววินาที

ราวๆ ๑๕ น. พวกเราทั้งหมดเดินออกจากโรงแรมนั้นตรงไปยังฝั่งแม่น้ำโขงอันสูงชัน ซึ่งปลายสุดของบันไดอันหนึ่งมีเรือแจวที่มีประทุนลำหนึ่งจอดคอยอยู่ จำกัดตามลงมาส่งเราด้วย เขาจับมือดิฉันบีบเบาๆ และ พูดว่า “อยู่ดีๆ นะ” ตัวดิฉันเองนั้นพูดอะไรไม่ออกเลย มันเป็นประสบการณ์ที่แปลกที่สุด คือก่อนหน้านี้นี่ตลอดเวลาที่เราจะต้องจากกันนั้น เราไม่ได้พูดอะไรกัน ไม่ได้ส่งเสียกันเรื่องอะไรทั้งนั้น เพราะทุกสิ่งดูจะไร้ความสำคัญเสียหมดแล้ว แต่เราก็พูดกันในดวงใจ ทั้งอกทั้งใจของดิฉันนั้นดูเหมือนมีอะไรที่หนักแสนหนักมาบีบและทับอยู่

แต่พอถึงตอนนี้การณ์กลับกลายเป็นตรงข้าม หัวใจของดิฉันนั้นดูเหมือนไม่มีอะไรอยู่เลย มันว่างเปล่าและเบาหวิวเสียจนบอกไม่ถูก ดิฉันอยากจะกอดจำกัดไว้ให้แน่นที่สุดและให้เขากอดดิฉันแน่นๆ ด้วย เพื่อให้กำลังใจแก่กันและกัน อยากจะซบลงบนอกของเขาและร้องไห้เสียให้คุ้มกับที่ได้อดอันไว้เป็นเวลาอันยาวนาน แต่ก็ทำไม่ได้ จำต้องกลักรื้อถอนออกกลับไปอีกด้วยความรู้สึกที่แสนจะปวดร้าว ดิฉันได้แต่เพียงบีบมือของเขาตอบคิดว่าบีบแรงที่สุดแล้ว แต่ก็คงจะไม่แรงเพราะไม่มีแรงเหลืออยู่เลย ตอนนี้

ไม่ใช่หัวใจเท่านั้นที่เบาหวิว มันเบาไปหมดทั่วร่างกาย ดิฉันรวบรวมกำลัง
ครั้งสุดท้าย สลัดมือออกจากมือของจำกั๊ด แล้ววิ่งเข้าไปในประทุนเรือโดย
ไม่หันกลับไปมองเขาอีก จนกระทั่ง ๒-๓ อึดใจ เมื่อเรือเริ่มออก ดิฉันจึงโผล่
หน้าจากประทุนมองดูเขา ซึ่งเขาก็กำลังจ้องมองดูดิฉันเช่นเดียวกัน เรามอง
ดูกันจนกระทั่งเรือเลี้ยวโค้งไป และเราก็ไม่สามารถมองเห็นกันได้อีก ต่อไป
แล้ว-ชั่ววินาที

≡ ไปคอยฟังข่าวที่หัวหิน

ก่อนที่จำกั๊ดจะเดินทางออกจากประเทศไทยเพื่อไปประเทศจีนใน
เรื่องงานเสรีไทยนั้นได้ไปกราบลาท่านปรีดี และท่านพูดกับเขาว่าถ้าโชคดี
อีก ๔๕ วันคงจะได้พบกัน โดยหมายความว่าถ้าจำกั๊ดไปถึงประเทศจีนได้
สำเร็จ จะติดต่อขอให้ทางสัมพันธมิตรส่งเครื่องบินทะเลมารับพวกเขาออก
นอกประเทศ ท่านจึงสั่งให้คุณพูนสุขและดิฉันจัดเสื้อผ้า ๑ ชุด เสื้อนอน ๑
ตัว และแปรงสีฟัน ยาสีฟัน ใส่กระเป๋าเล็กเตรียมพร้อมไว้

จำกั๊ดออกจากบ้านวันที่ ๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๔๘๖ ถ้าคิดเวลา
๔๕ วัน ก็ควรจะเป็นประมาณกลางเดือนเมษายน ฉะนั้นราวๆ วันที่ ๑๐
เมษายน (จำไม่ได้แน่) คุณพูนสุขพาดิฉันและญาติพี่น้องลูกหลานหลาย
คนไปหัวหิน ทำที่เหมือนไปตากอากาศอย่างธรรมดา คนอื่นๆ ไม่มีใครรู้
นอกจากเราสองคน ที่หัวหินเราไปอยู่ในวังไกลกังวล เพราะท่านปรีดีเป็น
ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ถ้าไปหัวหินก็ควรจะต้องไปพักที่นั่น แต่ท่าน
ปรีดีไม่ได้อยู่หัวหินด้วยตลอด เพียงแต่ไปเยี่ยมเท่านั้น เพราะมีงานเสรีไทย
ที่จะต้องพบใครต่อใครมากมายทางกรุงเทพฯ

ทุกๆ วัน ใครจะไปเที่ยวไหนก็ตาม แต่คุณพูนสุขกับดิฉันจะนั่งคุยกัน ในที่ที่มองเห็นทะเลได้มากที่สุด เราจะคอยจ้องมองไปไกลในทะเล ซึ่งเป็นจุดนัดแนะที่จะให้เขามาจับ ไม่มีผู้ใดสงสัยเพราะเห็นเป็นของธรรมดา แต่อยู่ไปตั้งหลายวันก็ยังไม่มียี่แวนอะไรเลย

ครั้นแล้วประมาณวันที่ ๑๖ เมษายน ท่านปรีดีให้คุณถวิล อุดล กับใครอีกจำไม่ได้ เอาวิทยุเครื่องหนึ่งไปจากกรุงเทพฯ เพราะไม่แน่ใจว่าเราจะมีวิทยุฟังหรือเปล่า เขาบอกว่าคืนวันก่อนที่เขาจะมานั้น มีข่าวทางวิทยุจากจุงกิง ความว่าจำกัดได้ไปถึงจุงกิงแล้ว เขาประกาศด้วยว่าจะพูดซ้ำอีกครั้ง ในคืนวันที่เขามาถึงนั้น ฉะนั้นพวกเราจึงไปฟังด้วยกัน ดิฉันก็ได้ยินกับหูตัวเองด้วย ใจความว่าดังนี้

“อาจางและอาลี ได้มาถึงที่นี่เรียบร้อยแล้ว ขอให้พี่น้องชาวไทยอย่าได้วิตกกังวลเลย”

นั่นเป็นข่าวของจำกัดที่ดิฉันได้รับเป็นครั้งแรก ทำให้ดีใจมากที่สุด เพราะความหวังเกรงว่าเขาจะถูกฆ่าตายเสียระหว่างการเดินทางนั้นได้หมดไปโดยสิ้นเชิงแล้ว ต่อไปก็คาดว่าคงจะมีข่าวดีตามมาบ้าง โดยหารู้ไม่ว่าข่าวครั้งแรกนั้นก็เป็นอย่างครั้งสุดท้าย!

พอถึงวันเกิดดิฉัน ๑๙ พฤศจิกายน ๒๔๘๖ ท่านปรีดีมาที่โรงเรียนเอาของขวัญมาให้เป็นขันเงินใบใหญ่ มีพานรอง และทัพพีครบชุดสำหรับใส่บาตร ท่านคงจะทราบแล้วว่าจำกัดถึงแก่กรรมเมื่อ ๗ ตุลาคม ๒๔๘๖ และคงจะสงสารดิฉัน แต่ตัวดิฉันเองนั้นไม่ทราบจนกระทั่งสงครามเลิกแล้ว (สิงหาคม ๒๔๘๘) ยังจำได้ว่าตอนนั้นน้ำท่วมอีก แต่ไม่มากถึงกับต้องใช้เรืออย่างเมื่อปี ๒๔๘๕ การจะเดินไปห้องรับแขกอีกตึกหนึ่งนั้นจะต้องได้สะพานไป ดิฉันจึงจำเป็นต้องต้อนรับท่านปรีดีในห้องเรียนอนุบาล เก้าอี้ตัว

ใหญ่ธรรมดาไม่มี ตัวเล็กของเด็กๆ ท่านก็นั่งไม่ได้ เลยต้องเชิญให้นั่งบนโต๊ะเรียนอนุบาล

≡ ขนของไปเก็บต่างจังหวัด

เมื่อโรงเรียนทุกแห่งต้องปิดเนื่องจากสงคราม ดิฉันได้เก็บหนังสือของจำกัดซึ่งมีอยู่กว่าพันเล่ม กับเอกสารสำคัญๆ พร้อมทั้งปริญญาบัตรและรูปต่างๆ ของเขาทั้งหมดบรรจุทุกกล่องเรือเอาไปเก็บไว้ที่บ้านคุณพ่อ^๔ ที่จังหวัดสมุทรสงคราม โดยเกรงว่าโรงเรียนอาจจะถูกระเบิดไฟไหม้หมด ทางต่างจังหวัดน่าจะปลอดภัยกว่า

ส่วนตัวดิฉันนั้นไปอยู่กับครอบครัวท่านปรีดีเป็นส่วนใหญ่ แต่ก็กลับไปดูโรงเรียนบ้าง ซึ่งที่จริงไม่ต้องห่วง เพราะจำกัดเอาเด็กหนุ่มๆ หลานชายของคุณเตียง ศิริขันธ์ มาอยู่ด้วยหลายคน โดยเชื่อไว้ว่าอาจต้องเรียกใช้เป็นการด่วนเรื่องงานใต้ดิน

ไม่นานหลังจากนั้นเกิดเหตุร้ายที่ไม่เคยนึกฝันขึ้น คือไฟไหม้บ้านที่จังหวัดสมุทรสงครามหมดทั้งหลัง ได้ความว่าบ้านของเราอยู่ติดกับบ้านต้นเพลิง จึงขนของออกมาไม่ได้เท่าไร

ดิฉันต้องไปช่วยคุณพ่อและนายจัดการเรื่องต่างๆ ทุกอย่าง และเมื่อพวกลูกโตๆ ต้องกลับกรุงเทพฯ กันหมดเพราะมีงานต้องทำ ดิฉันก็เลย

^๔ ขุนสมานสมุทรธรรม (บุญหนุน มหาวีรานนท์) [ภายหลังเมื่อเลิกบรรดาศักดิ์ ใช้ชื่อจริงว่า สมาน] เป็นบุตรของพระยาสัตยานุรักษ์กับคุณหญิงแปลก รับราชการในกระทรวงมหาดไทย ตอนที่ฉลบบลัทธิเกิด เขาเป็นปลัดจังหวัดสมุทรสงครามและนายอำเภอเมือง

ดู อนุสรณ์ขุนสมานสมุทรธรรม วันพฤหัสบดีที่ ๒๒ มีนาคม ๒๕๑๖ ณ เมรุวัดเทพศิรินทราวาส, น. (๑)-(๔).

ครอบครัวของขุนสमानสมุทรกรม

(ฉลบซลยัณั้่งแถวกลางขวาลุค)

(ภาพจาก ฉลบซลยัณั้ พलगกูร, อัคชีวประวัติ ภาคประถมวัย, พิมพ์ครั้งที่ ๒ (๒๕๕๓), น. ๑๔.)

(บน) จำกั๊ดและฉลบชลัถยั
 เชี่ยนในรูลว่า “ให้คูนกุหลาบและ
 คูนชนิตด้วยความรักใคร่”
 เมื่อเตื่อนพฤตจิกายน ๒๔๘๒

(ล่าง) รูลถ่ายคูนกันของฉลบชลัถยัและจำกั๊ด
 ครั้งสุตท่าย (๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๔๘๒)
 ถ่ายก่อนจำกั๊ดเตินทางไปปฏิบัติงาน
 “เพื่อชาติ เพื่อ humanity”

(ทั้งสองภาพจาก วาณี สายประคิษรู่)

ต้องอยู่เป็นเพื่อนคุณพ่อและนาย^๕ต่อไป โดยท่านเจ้าอาวาสวัดบ้านแหลม ให้ครอบครัวเราอยู่ในโรงเรียนนักรธรรมทั้งหลาย ระหว่างที่กำลังสร้างบ้านชั่วคราวอยู่

ระยะนั้นพอดีกับที่เจ้าคุณพหลพลพยุหเสนาอพยพครอบครัวไปอยู่ที่จังหวัดสมุทรสาคร ซึ่งอยู่ใกล้กับสมุทรสงคราม พอท่านรู้ว่าดิฉันไปอยู่ที่นั่นเลยขอส่งลูกห้าคนมาอยู่เพื่อเรียนด้วย เพราะเด็กๆ ว่างไม่มีอะไรจะทำ แต่ก็อยู่เพียงระยะหนึ่ง พอท่านอพยพไปอยู่ที่อื่นก็มารับกลับไป ดิฉันเห็นว่าทางคุณพ่อนั้นอะไรๆ เข้ารูปเข้ารอยพอสมควรแล้ว ก็จึงกราบลากลับไปเข้ากรุงเทพฯ

≡ มาอยู่บ้านท่านปรีดี-ทำงานธนาคารเอเชีย

หลังจากนี้ท่านปรีดีให้คุณพูนสุขมารับดิฉันไปค้างที่บ้านท่านบ่อยๆ และตอนหลังเมื่อเครื่องบินมาทิ้งระเบิดถี่ขึ้น ไม่ปลอดภัยแก่เด็กๆ กระทั่งวงศึกษา จึงสั่งปิดโรงเรียนทุกแห่ง ท่านไม่ยอมให้ดิฉันอยู่คนเดียว เลยมารับไปอยู่กับครอบครัวของท่านเป็นการถาวร ยิ่งกว่านั้นท่านเกรงว่าดิฉันอยู่ว่างๆ อาจจะคิดมาก เลยจัดให้ไปทำงานที่ธนาคารเอเชียในตำแหน่ง

^๕ “นาย” เป็นคำเรียก “แม่” ซึ่งในที่นี้หมายถึง นางแฉล้ม มหาวีรานนท์

ครูฉลบทฯ อธิบายถึงที่มาว่า เมื่ออรรณพ พี่ชายคนโต อายุได้ไม่กี่เดือน ป่วยหนัก (เรียกว่าโรคสำรอก) ใครๆ ก็เห็นว่าจะไม่รอด แต่มีหมอดูแต่งตัวรุงรังคนหนึ่งมาจากกาญจนบุรี มาชี้ว่าเด็กคนนี้จะไม่ตาย แต่ต้องไม่เรียกแม่ว่า “แม่” ครั้นต่อมาอรรณพหายเป็นปกติ ญาติพี่น้องจึงพร้อมใจกันให้เรียกแม่ว่า “นาย” ทำให้หนึ่งๆ ซึ่งเกิดมาภายหลังเรียกแม่ว่า “นาย” ตามไปด้วย

ดู ฉลบทชดีย์ พलगูร, *ที่ระลึกงานฉลองอายุครบ ๑๐๐ ปี นางแฉล้ม มหาวีรานนท์*
๕ มกราคม ๒๕๓๖, น. ๖.

ผู้ช่วยสมุหบัญชี แทนคุณทิพยา ณ บ่อมเพชร พี่สะใภ้ของคุณพูนสุข ซึ่งลาไปคลอดบุตร และไม่คิดว่าจะกลับมาทำงานอีก ฉะนั้นเมื่อคุณพูนสุข และลูกๆ อพยพตามเสด็จสมเด็จพระพันวัสสาฯ ไปอยู่ที่นันทบุรี แล้วตอนหลังไปอยู่ที่อยุธยา ตอนแรกๆ นั้นดิฉันยังทำงานอยู่ จึงไปด้วยไม่ได้ แต่ได้ติดตามท่านปรีดีไปเยี่ยมคณะอพยพทุกๆ สุดสัปดาห์

ระหว่างนั้นเศรษฐกิจกำลังปั่นป่วน บรรดาธนาคารถูกกระทบกระเทือนมาก ท่านปรีดีเป็นห่วง ให้ทางธนาคารเอเชียทำรายงานสรุปแสดงยอดเงินแต่ละวันให้ดิฉันเอามาให้ท่านดู ตอนนั้นทุกวันดิฉันรับประทานอาหารเช้ากับท่านปรีดีและคุณเที่ยง จินดาวัฒน์^๖ ซึ่งมาอยู่เป็นเพื่อนท่าน ท่านปรีดี รับประทานอาหารน้อยมาก ตรงข้ามกับดิฉันซึ่งเจริญอาหาร และเป็นคนกินข้าเสียด้วย ทุกครั้งที่ท่านอ้อมก่อน ท่านจะบอกว่า “คุณฉลบเชิญตามสบายนะ” ดิฉันต้องหัวเราะกับคุณเที่ยงเสมอ และพยายามหาหนทางหลีกเลี่ยงไม่กิน อาหารกับท่าน หลายครั้งที่ดิฉันแะกินเสียก่อนที่บางลำพู และกลับมา พูดตลกกับท่านว่าไปกินกับเพื่อนมาแล้ว ดิฉันจะไกลไปไหนนานนักก็ได้ เพราะต้องเอารายงานธนาคารมาส่งท่าน

≡ ปัญหาคณัตร์ ๑,๐๐๐ บาท

สมัยนั้นรัฐบาลออกธนบัตร ๑,๐๐๐ บาท ซึ่งคนไม่นิยมเลย หลายคนที่ไม่ศรัทธาได้เอามาขายกันแถวๆ ธนาคารเอเชียในราคาใบละ ๕๐๐

^๖ นายเที่ยง จินดาวัฒน์ เป็นบุตรชายของพระยาสุนทรสงคราม (บุญ สุวรรณศรี) พี่ชายของคุณหญิงเพ็ญ ชัยวิชิตวิษณุกรรมธาดา แม่ของท่านผู้หญิงพูนสุข และมีความสนิทสนมกับครอบครัวนายปรีดี เป็นต้นว่า เขาเป็นคนแฉ่งเกิดให้ สูดา แทนคุณพ่อซึ่งมีงานราชการมาก.

บาทเท่านั้น โดยยอมขาดทุน ๕๐๐ บาท เพราะคิดว่าดีกว่าที่จะสูญเสียค่า
ท่านปริศนารบเรื่องนี้จึงให้ดิฉันไปดูบัญชีของท่านที่ธนาคารเอเชียซึ่งทาง
มหาวิทยาลัยได้ฝากไว้เป็นเงินเดือนของท่าน แต่ท่านไม่เคยเบิกมาใช้เลย
ว่ามีเงินเท่าไรแล้วท่านจะเซ็นเช็คยกเงินทั้งหมดให้ดิฉัน เพื่อดิฉันจะได้เอา
ไปซื้อธนบัตร ๑,๐๐๐ บาท ในราคา ๕๐๐ บาทมาเก็บไว้ แล้วภายในเดือน
นั้นๆ จะได้กำไรถึงเท่าตัว

ดิฉันถามว่าทำไมท่านถึงไม่ซื้อเอาไว้เสียเอง ท่านตอบว่าท่านทำ
อย่างนั้นไม่ได้ เพราะท่านต้องเชื่อมั่นในรัฐบาลที่ท่านสนับสนุนอยู่ (ทั้งๆ
ที่ท่านไม่เห็นด้วยเลยมาแต่ต้น) ดิฉันกราบเรียนท่านว่าดิฉันอยู่กับท่าน ไม่
ต้องเสียค่าใช้จ่ายอะไรเลย และเงินเดือนจากธนาคารก็ได้มากอยู่แล้ว ไม่
ทราบว่าจะเอาเงินไปทำอะไร เอาไว้ให้ดิฉันเดือนร้อนเรื่องเงินจึงจะกราบ
ขอรบกวนท่านเอง ท่านยิ้มและบอกว่า “ถ้าอย่างนั้นก็ตามใจคุณ” พอถึง
กำหนดเวลาที่ท่านบอก พวกคนที่ซื้อธนบัตรไว้ในราคาเพียงใบละ ๕๐๐
บาท ก็ได้กำไรเท่าตัวจริงๆ

≡ ทำบุญแจเซฟธนาคารหาย

ขณะทำงานที่ธนาคารเอเชีย ดิฉันต้องรับผิดชอบเก็บบุญแจเซฟไว้
ดอกหนึ่งด้วย คือเก็บกันสามคน ผู้จัดการ สมุห์บัญชี และดิฉัน ต้องไขพร้อมกัน
ทั้งสามดอกจึงจะเปิดได้ สมัยนั้นผู้จัดการคือคุณหลวงประเจิดอักษรลักษณ์
(สมโภช อิศวนนท์) และต่อมาคือคุณปพาส บุญหลง วันหนึ่งเป็นวันอาทิตย์
ดิฉันรู้สึกว่าได้ทำบุญแจเซฟหาย จึงรีบไปกราบเรียนท่านปริศน ท่านตกใจ แต่
ก็ไม่ได้ตำหนิอะไรดิฉันเลย ท่านสงสารดิฉันและพูดในทำนองว่าจิตใจของ
ดิฉันไม่อยู่กับเนื้อกับตัว คงเกี่ยวกับการที่จำกัดจากไป แท้ที่จริงแล้ว ดิฉัน

เป็นคนชี้หลังชี้ลิ้มในสันตทานเองต่างหาก! ท่านปริทีบอว่าต้องทำเรื่องด่วนสองอย่าง คืออย่างหนึ่งไปตามตัวช่างมาเตรียมระเบิดเซฟ เพราะรุ่งขึ้นจะเป็นวันจันทร์ อีกอย่างหนึ่งให้ดิฉันค่อยๆ คิด ลำดับเหตุการณ์ให้คิดว่าอาจจะทิ้งกุญแจไว้ที่ใดบ้าง

เท่านั้นแหละ ดิฉันฉุกคิดขึ้นได้ทันทีว่าวางทิ้งไว้บนโต๊ะทำงานนั่นเอง และเรียนท่านว่ามีเจ้าหน้าที่ธนาคารผู้ชายเงินคนหนึ่งชื่ออาซี เป็นคนที่ทำงานมานานมากแล้วและเป็นคนที่มื่อธยาศัยใจคอดีเหลือเกิน ในตำแหน่งนั้น ที่จริงก็เป็นลูกน้องของดิฉัน แต่ดิฉันได้ฟังพวาศัยเขาเสมอในหลายเรื่อง โดยเฉพาะในเรื่องเกี่ยวกับตัวหนังสือและตัวเลขภาษาจีน เพราะธนาคารเอเชียอนุญาตให้เขียนเช็คและเซ็นชื่อเป็นภาษาจีนได้ และดิฉันเป็นคนตรวจเช็คก่อนที่จะส่งให้สมุห์บัญชี อาซีกลับบ้านช้ากว่าใครๆ เข้าใจว่าเขาคงจะเก็บกุญแจไว้ให้ ท่านปริทีสืบได้ความว่าอาชีอพยพไปอยู่ในคลองไกลมาก จึงให้คนไปตามเพื่อนของอาชีมา และให้พาดิฉันลงเรือเช่าพิเศษไปบ้านอาชี พอเรือไปจอดหน้าบ้าน อาชีก็ยกกุญแจออกมาส่งให้เลย ดิฉันไม่รู้จักขอบคุณเขาอย่างไรดีจึงจะสมกับที่เขาได้ช่วยยกกุญแจออกไปจากอกได้ ท่านปริทีคงไม่ยากให้ดิฉันต้องกังวลใจอีก เลยบอกผู้จัดการให้มอบกุญแจดอกนั้นให้คนอื่นเก็บต่อไป

≡ ช่วยฟังวิทยุและถอดรหัส

ระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๒ ที่ท่านปริทีได้ก่อตั้งคณะเสรีไทยใต้ดินขึ้นนั้น ทุกคนที่เกี่ยวข้องต้องผ่านชีวิตไปวันหนึ่งๆ ด้วยความประหวั่นพรั่นพรึง ไม่ทราบว่าจะวันไหนญี่ปุ่นจะค้นพบความจริงและอาจจะถูกลงโทษถึงตายได้ ท่านปริทีเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์แต่ผู้เดียว ต้องดูแล

ความปลอดภัยของพระบรมวงศานุวงศ์ทุกพระองค์ (พระราชชนนี ในหลวงรัชกาลที่ ๘ และพี่น้องยังอยู่ที่สวีตเซอร์แลนด์) คุณพูนศุขจึงช่วยแบ่งเบาภาระอันหนักส่วนหนึ่งของท่านปรีดี โดยตามเสด็จสมเด็จพระพันวัสสาฯ ไปทุกแห่งและจัดตัวเองให้มีหน้าที่ไปเฝ้าทุกวันมิได้ขาดเลย ส่วนท่านปรีดีก็เดินทางไปเข้าเฝ้าทุกปลายสัปดาห์ตลอดเวลาจนกระทั่งเสด็จกลับพระนคร โดยที่ในระยะแรกดิฉันก็ได้ติดตามท่านไปด้วยดังได้เล่ามาแล้ว

จำได้ว่าก่อนที่จะคุณพูนศุขจะอพยพไปนั้น วันอาทิตย์วันหนึ่ง คุณจรรยา สืบแสง และภริยามาเยี่ยม ดิฉันก็ร่วมคุยด้วย ท่านปรีดีได้แจกกระดาษ ดินสอ และพจนานุกรม (Concise Oxford) ให้เราทุกคนคอยจดข่าววิหุ ซึ่งพันธมิตรกำลังจะส่งมาเป็นรหัสตัวเลข ท่านเปิดวิหุให้ดังพอที่เราจะได้ยินทุกคน เราต่างคนต่างจดเป็นวรรคๆ ตามที่เขาบอกมา แล้วเอาตัวเลขมาทวนกัน พอตรงกันทุกคนแล้วก็เปิดพจนานุกรมถอดรหัส ดูเหมือนตัวหรือวรรคแรกบอกหน้าในพจนานุกรม เช่นหน้า ๘ หน้า ๒๕ ต่อไปบอกคำหรือบรรทัดที่ อะไรทำนองนี้ ช่วยกันหา พอสำเร็จแล้วได้ใจความว่าเขาจะมาถึงระเบิดในคืนนั้น ขอให้พวกเราออกไปให้ห่างจุดสำคัญๆ (ที่ใครๆ ก็รู้ อยู่แล้ว) ท่านปรีดีไม่ไหวใหญ่ คิดว่าจะเป็นเรื่องสำคัญอะไร หรือจะให้ดำเนินการอย่างไร ท่านว่า “ไม่หนีหรือก จะตายก็ให้ตายไป” ปรากฏว่าครั้งหนึ่ง ลูกระเบิดลงมาถูกเรือไม้สองชั้นริมน้ำในบริเวณทำเนียบท่าช้าง (ที่พักของท่าน) พังจมน้ำไปเลย เคราะห์ดีที่ตอนนั้นไม่มีคนอยู่ในบ้านนั้น ตึกที่ดิฉันพักอยู่ห่างจากบ้านนั้นเล็กน้อย ทำเนียบท่าช้างอยู่ตรงข้ามกับสถานีรถไฟ บางกอกน้อย ฉะนั้นลูกระเบิดย่อมจะพลาดเป้าหมายลงที่บ้านท่านได้อย่างง่ายดาย

ดิฉันอยู่ที่บ้านท่านปรีดีได้รับความสะดวกสบายทุกอย่าง นึกในใจว่าเราไม่เคยทำอะไรให้ท่านเลย พอตีเป็นวันก่อนปีใหม่ ตั้งใจแน่วแน่ว่า

รุ่งขึ้นวันปีใหม่นั้นจะต้องตื่นเช้าเป็นพิเศษไปกราบขอพรท่าน (ดิฉันตื่นสายเป็นกิจวัตร) แต่ที่ไหนได้ ยังไม่ทันจะเข้าดีเลย ท่านมาเคาะประตูพอดีฉันเปิดออกไป ท่านส่งซองหนึ่งซึ่งมีธนบัตรอยู่ในนั้นให้ (จำไม่ได้ว่าเท่าไร) พร้อมกับพูดว่า Happy New Year ท่านบอกว่าท่านได้ให้ของขวัญคนในบ้าน ครบหมดทุกคนแล้ว คอยเท่าไรก็ไม่เห็นดิฉันตื่นสักที เลยต้องเคาะเรียกและต้องขอโทษด้วย เพราะท่านมีธุระอื่นจะต้องทำอีก ดิฉันอายแทบจะมุดแผ่นดินไปเลย ได้แต่กราบขอบพระคุณท่านและกราบ Happy New Year แก่ท่านด้วยเท่านั้น (สมัยนี้ยังไม่มีการบัญญัติศัพท์ว่า “สุขสันต์วันปีใหม่” ไว้)

ระยะนั้นเครื่องบินพันธมิตรบินมาทิ้งระเบิดตอนกลางวันด้วย ธนาคารจึงเปิดทำการช่วง ๙-๑๓ น. เท่านั้น แต่ธนาคารเอเชียันว่ามีกิจการมากพอใช้ คนแน่นทุกวัน สมุดบัญชีเล่มใหญ่และหนักมาก ที่ดิฉันต้อง ตรวจและลงชื่อนั้น เขาเอามาสุ่มๆ กันบนโต๊ะดิฉันสูงท่วมหัว ดิฉันไม่เคยมีเวลาได้เงยหน้าดูอะไรเลย ก้มหน้าก้มตากับสมุดนั้นไปทีละเล่ม พอจบเล่มสุดท้ายก็พอดี ๑๓ น. ทุกวัน

เวลาเครื่องบินมา ดิฉันเคยไปเข้าหลุมหลบภัยที่บ้านเพื่อนซึ่งอยู่ใกล้ๆ กันนั้นก็ มี แต่ตอนกลางคืนจะมีการทิ้งระเบิดบ่อยกว่าตอนกลางวันมาก ที่บ้านท่านปรีดีมีหลุมหลบภัยอยู่ใต้ถุน ครอบคร้วคุณหลวงศุภชลาศัย (ท่านหญิงจารุพัตรา^๗ และลูกๆ) ได้อพยพมาอยู่อีกตึกหนึ่งในบริเวณเดียวกับท่านปรีดี แต่ที่ตึกนั้นไม่มีหลุมหลบภัย จะต้องมาเข้าหลุมเดียวกับท่านปรีดี ซึ่งก็มีดิฉันรวมอยู่ด้วย หลุมนี้อยู่ติดกับห้องซึ่งคุณวณิษฐาสาวคนสุดท้ายของ

^๗ ม.จ.จารุพัตรา อาภากร ธิดาในกรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ ซึ่งทรงลาออกจากฐานันดรศักดิ์แห่งราชวงศ์มาสมรสกับหลวงศุภชลาศัย (บุง ศุภชลาศัย) มีบุตรธิดารวม ๕ คน.

ท่านปริดีเอง เคยอยู่กับคนเลี้ยง เวลาเครื่องบินขาดระยะแต่ยังไม่ปลอดภัย
ทีเดียว ทุกคนจะออกมานั่งคุยกันในห้องนี้ ตอนระเบิดกำลังลงนั้น ใครจะ
สวดมนต์ขออะไรเป็นที่ฟังก็ตาม แต่ส่วนตัวดิฉันนั้นขอเอาท่านปริดีเป็นที่ฟัง
ก่อนละ ดิฉันคิดว่าท่านเป็นคนมีบุญ ได้ทำประโยชน์ให้บ้านเมืองมาตลอด
เวลา และขณะนั้นก็กำลังทำงานใต้ดินเป็นเรื่องใหญ่ เทพยดาฟ้าดินคงจะ
ไม่ยอมให้ท่านตายง่าย ๆ ฉะนั้นเวลาท่านปริดีไปนั่งตรงไหน ดิฉันก็พยายาม
นั่งให้ติดกับท่านมากที่สุด โดยที่ท่านเองก็ไม่รู้ตัวเลย!

คืนหนึ่งยังหัวค่ำอยู่ ท่านมาเคาะประตูเรียกดิฉัน บอกว่าเข้าวันรุ่ง
ขึ้นให้เตรียมตัวตื่นเช้าเป็นพิเศษ (ดิฉันชอบตื่นสาย) เพราะท่านจะให้ช่วย
ไปบอกคุณเตียง ศิริขันธ์ ขอแก้ข้อความที่จะเคาะวิทยุติดต่อกับพันมิตร
ระหว่างสงครามนี้ คณะเสรีไทยใต้ดินส่วนหนึ่ง ทั้งพวกในประเทศและ
พวกจากต่างประเทศที่โดดรัมเข้ามา นำโดยคุณเตียง ได้ใช้สถานที่โรงเรียน
ครูโถมยาน (โรงเรียนปิดตามคำสั่งกระทรวง) เป็นที่ตั้งวิทยุสื่อสารติดต่อกับ
ฝ่ายพันมิตร ตัวคุณเตียงเองและพรรคพวกก็พำนักอยู่ที่โรงเรียนดิฉันด้วย

คำที่ให้แก้มือเพียงสองคำ แต่ท่านว่าสำคัญมาก ท่านกลัวว่าดิฉันจะ
ตื่นไม่ทัน ถึงเวลานั้นมาเคาะปลุกอีก แต่ดิฉันตั้งนาฬิกาปลุกไว้แล้ว รีบแต่ง
ตัวออกไปขึ้นรถตรงหน้าบ้าน (ท่าช้างวังหน้า) รถรางยังไม่ได้จอดแยกสายเลย
ยังพ่วงกันมาเป็นขบวนยาว ยังมีตมมากต้องเปิดไฟด้วย ดิฉันบอกคนขับว่าจะ
ไปสี่แยกปทุมวัน เขาก็ให้ขึ้นไปโดยไม่ต้องเสียเงิน เพราะคนเก็บเงินยังไม่ขึ้น
มา รถแยกกันตรงนั้นบ้างตรงนี้บ้าง ดิฉันจำไม่ได้ แต่ในที่สุดก็พาดิฉันไปถึง
สี่แยกสระปทุมตามความต้องการ ขณะนั้นยังไม่สว่าง คนเดินถนนก็ยังไม่
มี แต่ตอนนั้นโจรผู้ร้ายไม่ชุกชุมเหมือนเดี๋ยวนี้ ดิฉันจึงเดินไปถึงโรงเรียนโดย
ไม่นึกกลัวเลย

ดิฉันไปบอกคุณเตียงให้แก้ข้อความได้ทันก่อนเขาส่งวิทยุ คุณเตียงพูดเป็นนัยๆ ว่ามีคนที่คุณรู้จักมาทางไกลและขณะนี้อยู่ห่างจากดิฉันไม่กี่เมตร ดิฉันรู้ทันทีว่าจะต้องเป็นนักเรียนอังกฤษที่โดดรัมลงมาทำการส่งวิทยุแน่ๆ และคงจะอยู่ในห้องติดๆ กันนั่นเอง ดิฉันไม่ซักถามต่อเลยทั้งๆ ที่ในใจอยากรู้จะแย่แล้วว่าเป็นใคร แต่ไม่ยอมรับทราบความลับอันใดอีก ถ้าฟังภาระที่ต้องเก็บความลับเรื่องจำกัดไม่ให้ญาติพี่น้องและเพื่อนๆ ของเขาทราบ ก็หนักมากพอแล้ว ดิฉันได้สัญญากับจำกัดว่าจะไม่ไถ่ถามข่าวคราวของเขาจากใครเลย นอกจากจะมีคนบอกเอง เพราะเกรงว่าจะทำให้ท่านผู้ใหญ่ไม่สบายใจ เพราะเหตุนี้เองดิฉันจึงไม่ทราบเรื่องการตายของเขาจนกระทั่งเกือบสองปีให้หลัง

≡ ลาออกจากธนาคารไปอยู่บางปะอิน

ระหว่างระเบิดลงหนักขึ้นๆ ท่านปรีดีไม่ไว้วางใจความปลอดภัย จึงให้ดิฉันลาออกจากธนาคารไปอยู่กับครอบครัวของท่าน ครั้งแรกอยู่อยุธยา และต่อมาไปอยู่ในพระราชวังบางปะอิน ที่วังบางปะอินนี้มีเจ้านายฝ่ายในตามเสด็จสมเด็จพระพันวัสสาฯ ไปอยู่กันคับคั่ง ท่านปรีดีได้ดูแลถวายความสะดวกสบายทุกประการโดยทั่วกัน ท่านไม่แน่ใจว่าสงครามจะยืดเยื้อไปอีกนานเท่าใด เห็นว่าเด็กที่อพยพไปก็มีไม่น้อย จึงได้จัดการขอตั้งโรงเรียนขึ้นชั่วคราวเป็นทางการจากกระทรวงศึกษาฯ สถานที่ที่ใช้เป็นโรงเรียนนั้น ก็คือศาลาหลังคามุงจากซึ่งกว้างขวางพอใช้ พวกเด็กๆ ลูกหลานของคณะอพยพในวังและรอบๆ วัง ได้สมัครมาเรียนกัน ครูที่สอนก็คือพวกเราที่อพยพไปนั่นเอง

ตอนจวนสงครามเล็ก เมื่อรู้ว่าญี่ปุ่นกำลังจะยอมแพ้แล้ว ท่านปรีดี
ส่ง กำแหง พลาญกูร น้องชายจำกั๊ด ซึ่งโตตรมลงมาทำงานใต้ดินอยู่ในเมือง
ไทยนานแล้ว ไปเยี่ยมและพักค้างอยู่กับดิฉันที่บางปะอิน ๒-๓ วัน ท่าน
คงจะให้ดิฉันดีใจที่ได้พบกำแหง ก่อนที่จะรู้เรื่องการตายของจำกั๊ด ท่าน
ยังให้คนไปเชิญคุณวัฒนา อิศรภักดี เพื่อนสนิทของจำกั๊ดคนหนึ่ง ซึ่งเป็น
ผู้พิพากษาอยู่ที่อยุธยา มาเยี่ยมดิฉันบ่อยๆ ด้วย

ดิฉันเล่าให้กำแหงฟังว่าได้เอาเสื้อเชิ้ตเก่าของจำกั๊ดแจกพวกเด็ก
ผู้ชายหลานคุณเตียงไปหมดแล้ว ตอนนี้สมควรจะไปหาซื้อใหม่มาเตรียมไว้
ให้เขาดีไหม กำแหงรีบตอบว่า “อย่าซื้อเลย เมื่อเขามาก็คงซื้อของใหม่ๆ มา
เองนั่นแหละ เราซื้อให้เดียวอาจไม่ถูกใจเขา”

≡ สงครามสิ้นสุด

เราอยู่ที่บางปะอินกันอย่างสุขกายสบายใจ จนกระทั่งวัน
สงครามโลกครั้งที่ ๒ ยุติ ญี่ปุ่นประกาศยอมแพ้โดยไม่มีเงื่อนไขในวันที่ ๑๕
สิงหาคม ๒๔๘๘ ประเทศไทยจึงประกาศให้วันที่ ๑๖ สิงหาคม เป็นวัน
สันติภาพของไทย รุ่งขึ้นคุณพูนสุขเดินทางเข้ากรุงเทพฯ เพื่อไปสืบเรื่องราว
ต่อมา อีกวันหนึ่งก็กลับมาบางปะอิน บังเอิญเป็นเวลาที่คุณวัฒนา อิศรภักดี
มาเยี่ยม และดิฉันกำลังชี้ให้คุณวัฒนาดูต้นมะพร้าว ต้นหมาก และต้นปาล์ม
ต่างๆ ซึ่งจำกั๊ดชอบ แล้วเราก็อึ้งกันถึงเรื่องจำกั๊ดต่างๆ นานา ทั้งนี้ก็เพราะ
ดิฉันคิดว่าคงจะได้พบจำกั๊ดในเวลาอีกไม่กี่วันข้างหน้า คุณพูนสุขมาเล่าให้
ฟังภายหลังว่าท่านเดินมายืนอยู่ข้างหลังเรา (โดยที่เราไม่เห็นท่าน) แต่แล้ว
ก็ต้องรีบเดินหนีไปเพราะไม่สามารถทนฟังต่อได้ เพราะท่านรู้มาแล้วว่า
จำกั๊ดเสียชีวิต และไปคิดว่าท่านจะมองหน้าดิฉันได้อย่างไร คงปิดไม่สำเร็จ

แน่ ท่านบอกพวกเรายังทำธุระที่กรุงเทพฯ ไม่เสร็จบางอย่าง ขอกลับไป กรุงเทพฯ อีก ซึ่งเราก็ไม่ตั้งใจสงสัยอะไรเลย

ตอนนั้นโรงเรียนที่บางปะอินหยุดสอนแล้ว และพวกเจ้านายบางพระองค์ก็เสด็จกลับกรุงเทพฯ แต่สมเด็จพระพันวัสสาฯ กับเจ้านายที่ใกล้ชิดอีกหลายองค์ยังคงประทับอยู่ต่อไป พวกญาติของคุณพูนศุขทั้งหมดก็ยังอยู่ด้วย

คุณพูนศุขคงจะไปบอกท่านปรีดีให้รีบแจ้งข่าวเรื่องจำกัดอย่างเป็นทางการแก่ดิฉันเสียโดยเร็ว เพราะดิฉันเคยบอกท่านว่าทุกๆ วันที่ ๒๔ สิงหาคม ซึ่งเป็นวันแต่งงานของเรา จำกัดและดิฉันจะไปถ่ายรูปคู่กัน และเมื่อจำกัดไม่อยู่ ดิฉันก็ไปถ่ายคนเดียว ยิ่งไงๆ ดิฉันก็ต้องเข้ากรุงเทพฯ ในอีกไม่กี่วัน และถ้าดิฉันมารู้เรื่องเอาเองก็จะเป็นการไม่สมควร ฉะนั้น ท่านปรีดีจึงส่งคุณเฉลียว ปทุมรส ข้าราชการสำนักพระราชวัง มารับดิฉัน ประมาณวันที่ ๒๐-๒๑ สิงหาคม ๒๔๘๘

ตลอดทางจากบางปะอินจนมาถึงกรุงเทพฯ คุณเฉลียวกับดิฉัน ไม่ได้พูดกันสักคำเดียว ซึ่งเป็นของแปลกมาก และดิฉันน่าจะคิดในเรื่องนี้ แต่ความที่ในใจดิฉันนั้นพูดกับตนเองอยู่ตลอดเวลา จึงรู้สึกว่าจะไม่ว่างเลย และคิดว่าดีแล้วที่ได้มีเวลาอิสระเช่นนั้น ไม่อยากให้ใครมาพูดกวนใจให้เสียเวลาแม้แต่น้อย ดิฉันคิดว่าการที่ท่านปรีดีให้มารับนี้ คงจะให้ได้พบกับ จำกัดกระมัง หรือว่าเพียงแต่คุณพูนศุขเห็นว้างๆ ดิฉันก็จะมากรุงเทพฯ อยู่แล้ว ก็เลยช่วยส่งรถมารับเท่านั้นเอง แต่ที่แปลกที่สุดก็คือว่าทำไมใครๆ กลับมากันแล้ว แต่จำกัดยังไม่มา คงจะเป็นอย่างนั้น ทำจะเป็นอย่างนี้ หรือ อาจจะเป็นอย่างนั้น คิดไปसारพัดอย่าง แต่ในทางที่ดีทั้งนั้น คุณเฉลียวจะรู้บ้างหรือเปล่านะ แต่ไม่ได้ ไม่ว่าจะเป็นอย่างอะไรก็ตามที่เกี่ยวกับจำกัด ดิฉันจะต้องทราบจากท่านปรีดีเอง

≡ ความหวังที่แตกสลาย

เมื่อมาถึงบ้านท่านปรีดี ได้พบใครต่อใครหลายคน นอกจากท่านปรีดีและท่านผู้หญิง ก็มีกำแหง น้องชายของจำกั๊ด คุณหลุย น้องชายท่านปรีดี คุณหมอบุญช่วย สุวรรณศรี ญาติท่านผู้หญิง^๘ จะมีคุณจรูญ สืบแสง ด้วยหรือเปล่าไม่แน่ใจ ดิฉันหวังมาครึ่งๆ ว่าอาจจะได้พบจำกั๊ด แต่ไม่มีจำกั๊ด และไม่เห็นมีใครพูดถึง ดิฉันครุ่นคิดอยู่ในใจว่าจำกั๊ดอาจจะได้รับมอบหมายให้ทำธุระสำคัญอยู่ที่ใดที่หนึ่ง ยังทิ้งมาไม่ได้แน่ๆ เขาต้องยังไม่ตาย ตอนแรกๆ ที่เขาออกเดินทางไป ตลอดเวลาดิฉันกลัวเหลือเกินว่าเขาอาจจะถูกฆ่าตายเสียก่อนที่เข้าเขตจีนได้ แต่เมื่อได้ฟังวิทยุจากเมืองจีน เมื่อวันที่ ๑๖ เมษายน ๒๔๘๖ ว่าเขาไปถึงแล้วโดยปลอดภัย ก็หมดหวังแต่นั้น

มาหวังไว้เต็มที่ว่ายังไงๆ ถ้าไม่ได้พบกันก่อน ก็ต้องได้พบตอนสงครามสงบระหว่างนั้นใครจะพูดอะไร ดิฉันได้ยินบ้างไม่ได้ยินบ้าง เพราะมีว่แต่ครุ่นคิดอะไรต่ออะไรร้อยแปด ทั้งด้านบวกและด้านลบ ดิฉันได้สัญญากับจำกั๊ดว่าจะไม่ถามข่าวคราวของเขาจากท่านปรีดีเลย เพราะถ้ามีอะไรควรบอก ท่านก็คงจะบอกเอง ยิ่งระยะก่อนนั้น ดิฉันเองรู้อยู่เต็มอกว่าท่านกำลังแบกภาระอันหนักมากเพียงไหนอยู่ แต่มาถึงตอนนั้นทุกอย่างมันเบาบางลงแล้ว และสิ่งที่ดิฉันข้องใจที่สุดก็คือดิฉันรู้แน่ ๑๐๐% ว่าถ้าไม่มีอะไรขัดข้องจนเหลือแสนแล้ว จำกั๊ดจะกลับมาหาดิฉันในวินาทีแรกที่เขาทำได้ อย่างไรก็ตาม คิ่มนั้นดิฉันนอนไม่หลับเลย

วันรุ่งขึ้นก็แบบเดียวกันอีก คนพวกเดิมมาพบกัน นั่งคุยกันในห้องรับแขกชั้นสาม แต่วันนี้มีท่านชื่น (ม.จ.ศุภสวัสดิ์วงศ์สนิท สวัสดิวัตน์)

^๘ นายบุญช่วยเป็นบุตรชายของพระยาสุนทรสงคราม พี่ชายของคุณหญิงเพ็ญฯ แม่ของท่านผู้หญิงพูนศุข.

มาร่วมด้วย จำได้ว่าระหว่างนั้นเสียงวิทยุที่เปิดอยู่นอกห้องดังชัดเข้ามาข้างใน บรรยายถึงเรื่องเสรีไทยตั้งแต่ต้นว่าพวกแรกๆ ที่ส่งไปได้เสียชีวิตลง ดิฉันได้ยินแต่ไม่สนใจเลย ไม่สังหรณ์สักนิดว่าจะเป็นเรื่องอะไรที่เกี่ยวกับตัวเรา หลังจากคุยกันอยู่สักพัก ท่านชื่นชัยเข้ามานั่งใกล้ดิฉัน และเล่าว่าท่านได้ไปพบจำกั๊ดที่จุงกิง ได้ไปทำงานอะไรต่ออะไรด้วยกันมากมาย ดิฉันเริ่มใจไม่ดีแล้ว ยิ่งตอนที่ท่านเริ่มกล่าวสรรเสริญชมเชยจำกั๊ดหลายต่อหลายประการ ดิฉันยิ่งเริ่มจะแน่ใจ ฟังไม่ค่อยรู้เรื่องว่าท่านพูดอะไรต่อไปบ้าง จนในที่สุดท่านบอกว่าท่านเสียพระทัยอย่างสุดซึ้งในการเสียชีวิตของจำกั๊ด และขอแสดงความเสียใจอย่างเหลือล้นต่อดิฉันด้วย

ดิฉันพูดไม่ออกเลย ลืมสติ เกลียดท่านขึ้นอย่างจับใจในฉบับพลันนั้น คิดว่าถ้าที่นั่นเป็นบ้านของตนเองก็คงจะร้องกรี๊ดออกมาดังๆ และถ้าท่านขึ้นเป็นสิ่งของ ก็คงจะทำให้แหลกลาญไปกับมือ แต่นั่นเป็นบ้านของท่าน ผู้ใหญ่ และอยู่ในหมู่คนที่ดิฉันเคารพนับถือทั้งนั้น ทำอะไรไม่ได้ แसनที่จะปวดร้าวหัวใจ พยายามลุกขึ้นจากเก้าอี้ด้วยเรี่ยวแรงที่เกือบไม่มีเหลืออยู่แล้ว วิ่งเข้าไปในห้องนอน ซึ่งอยู่ห่างจากห้องนั้นไม่มากนัก ไม่รู้ว่าจะร้องไห้อย่างไรและแค่นั้นจึงจะสมกับความหวังที่แตกสลายไป ความสูญเสียครั้งนี้ อธิบายไม่ถูกว่ามันใหญ่หลวงเพียงไร รู้สึกแต่ว่าในทรงอกไม่มีอะไรอยู่เลย

ท่านปริตักกับกำแหงเดินตามเข้ามา ท่านโอบกอดทั้งกำแหงและดิฉันไว้ แล้วพูดพลางร้องไห้ว่า “ต่อไปนี้ ขอให้เราถือเป็นครอบครัวเดียวกันนะ มีอะไรขอให้มาบอกเล่าและปรึกษาหารือกัน” ท่านพูดอะไรก็นั่น ดิฉันฟังไม่มีใครได้ยิน ดิฉันได้แต่เพียงกราบท่านโดยมิได้พูดอะไรเลย เเผยอปากไม่ออกจริงๆ ดิฉันรู้ซึ่งอยู่เต็มหัวใจว่าตัวท่านเองก็เสียใจไม่น้อยไปกว่าเราเลย ดิฉันหึกใจได้ว่าการสูญเสียของดิฉันนี้ ไม่มีใคร (แม้แต่เทพยดาองค์ไหน) จะสามารถทำอะไรให้ได้กลับคืนมา พรหมลิขิตโชคชะตาของเราให้เป็นไปอย่างนี้ เราก็ต้องยอมรับโดยคุณธิ

“ครอบครัวเดียวกัน”
สุดา พนมยงค์, ฉลบทลัยย์ พलगูร,
คุณฉวี บุญทัศนกุล, วาณี สายประดิษฐ์
ที่บ้านครุโณทยาน เมื่อปลายปี ๒๕๕๘

(ภาพจาก คุณฉวี พนมยงค์)

ครูใหญ่หลังจากที่ท่านปรีดีและกำแหงกลับออกไปแล้ว เด็กรับใช้คนหนึ่งมาเคาะและเปิดประตู เอาเสื้อกระโปรงสีดำของคุณพูนสุขมาให้ เอาอีกแล้ว! คิดว่าหักใจได้อยู่หยกๆ แต่มันไม่ง่ายเช่นนั้น ถ้าเป็นที่บ้านของตัวเอง ดิฉันคงเอาเสื้อพร้อมทั้งไม้แขวนแขวนหน้าเด็กคนนั้นไปแล้ว ไม่อยากใส่เสื้อดำ ไม่อยากเห็นสีดำ กลับร้องให้อีกพักใหญ่ แล้วนึกขึ้นได้ว่า ขณะนั้นตนเองก็ไม่มีปัญญาที่จะทำอะไรให้วิญญาณของจำกัลดเลย การสวมชุดสีดำเพื่อเขาเป็นเพียงสิ่งเดียวที่จะทำได้ในตอนนั้น ก็เลยลุกขึ้นเปลี่ยนเสื้อผ้า ใส่ชุดดำของคุณพูนสุข แล้วคงจะนอนหลับไปหรืออย่างไรไม่ทราบ แปลกที่ว่าดิฉันจำเหตุการณ์ ๒-๓ วันหลังจากนั้นไม่ได้เลย

คุณพูนสุขคงจะรู้ว่าท่านปรีดีได้พูดอะไรกับดิฉัน และท่านเองก็คงจะคิดเช่นเดียวกัน ฉะนั้นท่านจึงปฏิบัติต่อดิฉันเหมือนเป็นครอบครัวเดียวกันจริงๆ มาโดยตลอด ไม่เคยมีอะไรเปลี่ยนแปลงเลย ซึ่งพระคุณอันสูงนี้ได้ฝังแน่นลึกอยู่ในดวงใจของดิฉัน แต่ก็ไม่มีปัญญาที่จะทดแทนท่านได้ อย่างไรดิฉันมารู้ทีหลังว่าวันแรกที่ดิฉันมาถึงนั้น ท่านปรีดีได้จัดคณะที่จะช่วยกันแจ่งข้าวร้ายแก่ดิฉัน และจัดคุณหมอบุญช่วยมาอยู่ด้วย เพื่อว่าดิฉันจะเป็นลมหมดสติไป แต่เอาเข้าจริง ถึงเวลาแล้วก็ไม่มีใครกล้าเอ่ยอะไรเลย วันรุ่งขึ้นจึงต้องไปพูลเชิญท่านขึ้นให้มาช่วยแจ่งแทน ดิฉันขอขอบพระคุณท่านทุกคนที่เห็นใจดิฉันถึงเพียงนั้น

≡ คิดถึงวันสุดท้ายของจำกัลด

ทุกวันทุกคืนดิฉันครุ่นคิดแต่ว่าไม่อยากมีชีวิตอยู่ต่อไปเลย จำกัลดกับดิฉันได้เคยหมายมั่นปั้นมือว่าจะใช้ชีวิตร่วมกันต่อสู่โลก แต่เมื่อเรื่องเกิดขึ้นเช่นนี้ก็รู้สึกที่เราแพ้โลกอย่างราบคาบแล้ว จะอยู่ไปอีกทำไม คิดสงสาร

จำกดอย่างบอกไม่ถูก คือทั้งๆ ที่ถูกออกจากราชการแล้ว เขาก็ยังมีจิตใจที่
จะรับใช้ชาติตลอดเวลาด้วยหัวใจอันบริสุทธิ์ของเขาจริงๆ แต่โชคชะตาไม่
อำนวยเสียเลย ที่สงสารมากที่สุดก็ตอนที่นึกเห็นภาพเขานอนป่วยผอมโซ
อยู่คนเดียว จะรู้สึกอ้างว้างเปล่าเปลี่ยวสักเพียงใด เจ็บกายแล้วจิตใจยัง
ถูกทรมานอีก ถ้าดิฉันได้ไปอยู่ใกล้ๆ เขา อย่างน้อยก็จะช่วยให้กำลังใจเขา
ได้บ้าง ถึงจะต้องตายก็จะหลับตาตายด้วยความอบอุ่นใจ ไม่ใช่ด้วยความ
ว่าเหว เหี่ยวแห้งใจอย่างที่เรารู้กัน

อย่างไรก็ตามดิฉันเชื่อแน่ว่าก่อนจะสิ้นลมปราณนั้น จำกดคงจะ
นึกถึงผลงานที่เขาได้ทำให้ประเทศชาติไปแล้ว และเชื่อมั่นว่าจะต้องมีคน
ประสานงานนั้นต่อไปให้สำเร็จสมบูรณ์ได้ และความคิดอันนี้คงจะทำให้
จิตใจของเขารู้สึกดีขึ้นก่อนจะลาโลกไป

จดหมายอาลัย
จำกัด พลาญกูร

ภาพสุดท้ายของจำกัด มีคำบรรยายว่า
“MR CHAMKAD BALANKURA
WHOSE DEATH IS A GREAT LOSS TO SIAM AND CHINA.
THE PHOTO WAS TAKEN IN KWEILIN, CHINA
– ROBIN LEUNG OCT. 7TH, 1943”

(ภาพถ่ายโดย กษิตศ อนันนทวาร)

เฉลียว ปทุมรส

ที่ จ. ๑๑๒ ๔๗๕๕๕

สำนักงานราชเลขาธิการในพระองค์

๒๐๗ พฤศจิกายน ๒๕๕๕

เรื่อง พระราชทานพระบรมราชานุญาต

จาก ราชเลขาธิการในพระองค์

ถึง นางถลนขลิบย์ พลาตกุล

ด้วยผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ได้พิจารณาเห็นว่า ความที่นายจำกัก พลาตกุล สามีของนาง ถลนขลิบย์ไปราชการพิเศษ ณ ต่างประเทศ เพื่อประโยชน์แห่งความเป็นเอกภาพและอธิปไตยของประเทศชาติบ้านเมือง และได้ป่วยเป็นโรคเนื้องอกในลำไส้ถึงแก่กรรมในระหว่างที่ปฏิบัติราชการในหน้าที่อยู่นั้น นับว่าเป็นความหาญที่เสียสละเพื่อประโยชน์แห่งประเทศชาติ และแสดงถึงความรักชาติอย่างแรงกล้า สมควรที่จะพระราชทานพระมหากรุณาแก่ครอบครัว เพื่อให้สมแก่คุณงามความดีของผู้ที่โศกวงสับ และเป็นตัวอย่างแก่บุชนรุ่นหลังสืบไป ฉะนั้น ในพระปรมาภิไธยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รุ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จ่ายเงินพระราชทานเลี้ยงชีพแก่ท่าน เดือนละ ๓๐๐ (สามร้อย) บาท ตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน ๒๕๕๕ เป็นต้นไป จนตลอดชีวิต หรือจนกว่าท่านจะมีสามีใหม่ จึงเป็นดังที่จ่าย

จึงแจ้งมาเพื่อท่านจักได้ไปติดต่อขอรับเงินตามจำนวนดังกล่าวยังสำนักงานพระคลังข้างที่ต่อไป.

(นายเฉลียว ปทุมรส)

(ตราครุฑ)

ที่ จ. ๑๑๒๔/๒๔๘๘

สำนักพระราชเลขานุการในพระองค์

๒๗ พฤศจิกายน ๒๔๘๘

เรื่อง พระราชทานพระบรมราชานุญาต
จาก ราชเลขานุการในพระองค์
ถึง นางฉลบทชลิย์ พलगูร

ด้วยผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ได้พิจารณาเห็นว่า ตามที่นายจำกั๊ด พलगูร สามีของท่าน ได้อาสาไปราชการพิเศษ ณ ต่างประเทศ เพื่อประโยชน์แห่งความเป็นเอกราชและอธิปไตยของชาติบ้านเมือง และได้ป่วยเป็นโรคเนื้อร้ายในลำไส้ถึงแก่กรรมในระหว่างที่ปฏิบัติราชการในหน้าที่อยู่นั้น นับว่าเป็นความตายที่เสียสละเพื่อประโยชน์แห่งประเทศชาติ และแสดงถึงความรักชาติอย่างแรงกล้า สมควรจะพระราชทานพระมหากรุณาแก่ครอบครัว เพื่อให้สมแก่คุณงามความดีของผู้ที่ได้ล่วงลับ และเป็นตัวอย่างแก่นุชนรุ่นหลังสืบไป ฉะนั้น ในพระปรมาภิไธยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จ่ายเงินพระราชทานเลี้ยงชีพแก่ท่าน เดือนละ ๓๐๐ (สามร้อย) บาท ตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน ๒๔๘๘ เป็นต้นไป จนตลอดชีวิต หรือจนกว่าท่านจะมีสามีใหม่ จึงเป็นอันงดจ่าย

จึงแจ้งมาเพื่อท่านจักได้ไปติดต่อขอรับเงินตามจำนวนดังกล่าวยังสำนักงานพระคลังข้างที่ต่อไป

นายเฉลียว ปทุมรส

พล.อ. พระยาพหลพลพยุหเสนา

หม่อมพิมภางค์อื่น

๒๕ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๘

คำหม่อมคุณหญิงหม่อมดื้ออ้อข้างสัว

ทช.ไดทกมท่ ดุสจกักัดสำม้งของ

ดุสคุณ ไดทักัดหงามความดีไหร่แก่แม่: เตศ

โทษที่รัก ภรรยาและ: พมขอแสดงคามข่มอ

อข้างสัว

แฉ่: ต่อมาไดทกมท่ท่ สำม้งของ

ดุสคุณไดทักัดแก่กักรมเสีซเสี ภรรยาและ: -

พมขอแสดงคามเสีซจลลอข้างสัวดซึ่งไม่ข้งคุณ

ดุสทช

ทช.คามหม่อมดื้ออ้อข้างสัว

พร: ๒๓ พหล พย ๒๔๘๘

บ้านพักบางปะอิน

๒๘ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๘

คำนับคุณครูที่นับถืออย่างสูง

ด้วยได้ทราบว่าคุณจำกั๊ด สามีของคุณครู ได้ทำคุณงามความดีให้
แก่ประเทศไทยที่รัก ภรรยาและผมขอแสดงความยินดีอย่างสูง
และต่อมาได้ทราบว่า สามีของคุณครูได้ถึงแก่กรรมเสียแล้ว
ภรรยาและผมขอแสดงความเศร้าสลดอย่างสุดซึ้งไปยังคุณครูด้วย

ด้วยความนับถืออย่างสูง
พระยาพหลพลพยุหเสนา

สัญญา ธรรมศักดิ์

ตราไว้

วันที่ ๑๑ กันยายน ๒๕๕๕

เรียน คุณทองอรชัย พวงกร นันทิโก,

ขอแสดงความยินดีกับคุณ ทองศักดิ์ ด้วย

ความดีใจในขอบฟ้าอันกว้างไกล. ขอให้ชีวิตคุณเต็มไปด้วย

ความสุขและความสำเร็จ. ขอให้คุณมีความสุขและ

ความสำเร็จในหน้าที่การงานและในชีวิตประจำวัน

ขอให้คุณมีความสุขและความสำเร็จในหน้าที่การงาน

และในชีวิตประจำวัน. ขอให้คุณมีความสุขและ

ความสำเร็จในหน้าที่การงานและในชีวิตประจำวัน

และในชีวิตประจำวัน. ขอให้คุณมีความสุขและ

ความสำเร็จในหน้าที่การงานและในชีวิตประจำวัน

และในชีวิตประจำวัน. ขอให้คุณมีความสุขและ

ความสำเร็จในหน้าที่การงานและในชีวิตประจำวัน

คุณทองอรชัย พวงกร

กรมการปกครอง

ศาลฎีกา

วันที่ ๑๑ กันยายน ๒๕๘๘

เรียน คุณฉลบทลัยย์ พलगูร ที่นับถือ

ผมได้ทราบข่าวมรณกรรมของคุณจำกัดด้วยความเศร้าเสียตายเป็นอย่างยิ่ง ผมได้รู้จักคุ้นเคยกับเธอมาตั้งแต่ออยู่อังกฤษ รู้สึกรักและนับถืออยู่เสมอ และได้มีความหวังอันยิ่งใหญ่ว่าคุณจำกัดย่อมจะต้องเป็นนักปราชญ์ของไทยคนหนึ่งแน่นอน ฉะนั้นเมื่อเธอมาต่วนมรณะเสียในระหว่างชีวิตบั้นกลางเช่นนี้ จึงเป็นที่น่าเศร้าเสียตาย

แต่อย่างไรก็ดี ขอคุณฉลบทฯ พึงระลึกว่า คุณจำกัดได้ตายอย่างกล้าหาญ และได้บำเพ็ญประโยชน์ยิ่งใหญ่แก่ชาติ มิเสียทีที่เกิดมา อีกทั้งตามพระธรรมของพระพุทธองค์ก็ปรากฏชัดว่า ‘สิ่งใดเกิดมา สิ่งนั้นย่อมดับเป็นธรรมดาของสังขารทั้งหลาย’ ดังนี้

เคารพและนับถือ
สัญญา ธรรมศักดิ์

เขียนที่บ้านหม้อ

วันที่ ๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๘๘

ฉลบ น่องรัก

ตั้งแต่ทราบว่าฉลบกลับจากบางปะอินแล้ว พี่อยากมาหาฉลบ เหลือเกิน แต่ไม่รู้แน่ว่าอยู่ที่ไหน ได้แต่เดาว่าคงอยู่กับคุณพูนสุข แต่พี่จะเข้าไปในทำเนียบนั้นก็ไม่เคย และไม่รู้ว่าจะเป็นการควรไม่ควรแค่ไหน แต่พี่คิดถึงฉลบทุกวัน นึกเป็นห่วงเหลือเกิน คิดว่าได้พบเพื่อนฝูงเสียบ้างจะดี เผื่อจะขึ้นบานได้บ้าง แต่ใจหนึ่งก็ไม่ห่วงนัก เพราะคเนว่าฉลบกคงใช้สติ ปัญญาหักใจได้แล้ว ชีวิตของคนเราวาทรูปมาผิดๆ กัน รูปของเราเป็นอย่างนี้จะทำอย่างไรได้ เรายังดีกว่าคนอื่นที่ไม่มีแม้แต่ memory ของสิ่งที่ติงามเลย พี่พูดได้แต่เพียงนี้เพราะในเวลานี้รู้สึกว่าจะไม่ใช้เวลาพูด แต่พี่คิดถึงฉลบทุกวันจริงๆ หวังว่าในทางร่างกายของฉลบกคงสมบูรณ์สบายดี จะได้มีแรงไว้ทำคุณประโยชน์ต่อไป

พี่ตั้งแต่กลับมาบ้านไม่สบายเลย ไปไหนมาไหนได้บ้าง แต่ทำอะไรไม่ได้เลย ได้ไปเยี่ยมเพื่อนที่ ร.ร.เตรียม หนหนึ่ง แต่ก็ไม่ได้พบมาลี จะไปอีกก็ไม่ไหว เพราะการเดินทางโดยรถราง ฯลฯ ทำให้เหนื่อยมาก และต้องทำธุระเรื่องโรงเรียน ฯลฯ ให้หลานๆ ทำธุระอะไรเล็กน้อยแล้วก็มักเปลี่ยไม่ค่อยชอบเขียน จ.ม. ถึงใครเพราะมือสั้น ลายมือยุ่งแล้วอ่านไม่ออก หวังว่าไม่ทำให้ฉลบเวียนหัวเกินไป พี่คิดถึงจริงๆ ทำไมจะได้พบกัน หวังว่าฉลบกจะค่อยๆ สบายใจขึ้นทีละน้อยๆ ไม่ทราบว่าเพื่อนอื่นๆ ได้พบกันฉลบบ้างหรือเปล่า พี่เชื่อว่าเขาคงฝากใจมาถึงฉลบกทุกคน

ด้วยความรักอย่างยิ่ง

จากพี่

บุญเหลือ กุญชร

๖

เมื่อเด็กนั้น ๑๑ ปี โดยที่ผู้เลี้ยงดูของพ่อแม่
 ทรมานหนักมาก เมื่อโตขึ้นพ่อแม่เห็นว่าเสียใจ และ
 หักใจจึงยอมเด็ดเดี่ยวขึ้น ที่ให้ถอนจากรัตต
 อยู่นั้น และให้เด็กไปหาเพื่อน ๆ วิชาเรียน
 ในสถาน. ของโรงเรียนจรัสตา ต่อมาเด็กนั้น
 ในขณะนั้นเอง เด็กชายคนนั้นได้เรียนหนังสือ
 และมีความพอใจ ในวิชาเรียนนั้น ๆ ของพ่อแม่
 ผู้ให้เลี้ยงดูมา ในหนังสือนี้ ๆ ๆ ๆ ๆ ๆ ๆ
 ในเวลานั้น.

เมื่อเรียนจรัสตา นั้น ในเวลานั้น ได้
 เรียนหนังสือที่โรงเรียนนั้น ๆ นั้น แต่
 ผู้เลี้ยงดู ๆ ๆ ๆ ๆ ๆ ๆ ๆ ๆ ๆ ๆ ๆ
 เรียนวิชา และที่เด็กที่ศึกษา และเรียน
 ศึกษาที่โรงเรียนนั้น ๆ ในเวลานั้น ๆ ๆ
 ของโรงเรียนจรัสตา ได้เรียนวิชา และ

บ้านสนามเป้า

๗ กันยายน ๘๘

คุณฉลบทที่รัก

ผมทราบว่า คุณกำลังอยู่ในความโศกหนัก ในการที่ต้องเสียคุณจำกั๊ดไป ผมร่วมความโศกกับคุณด้วยความเห็นใจอันซาบซึ้ง ผมอยากจะไปเยี่ยมและเป่นประโยชน์ต่อคุณ ตามที่จะเป่นให้ได้ ผมได้ข่าวเสียชีวิตของคุณจำกั๊ดมานานแล้ว แต่ไม่อยากจะเชื่อ เพราะไม่อยากจะเสียคนที่เรารักไป แต่เมื่อได้อ่านคำสัมภาษณ์ของคุณฉวีล อุดล แล้ว ก็ใจหาย เพราะรู้ว่าแกจะไม่กลับคืนมา

ผมได้รู้จักและคบหาสมาคมกับคุณจำกั๊ดในชั่วเวลาไม่สั้นาน ก็จริง แต่มีน้อยคนในชีวิตของผม ที่ผมรักใคร่น้ำใจเสมอแก อายุเยาว์ แต่มีความคิดและการดำเนินชีวิตอย่างผู้ใหญ่เต็มที่ พุดเล่นหัวก็ได้ พุดขันอย่างเด็กๆ หรือบางทีถึงเอาแกใจอย่างเด็กๆ ก็มี ข้อนี้ทำให้คุณารักอย่างเป่นเด็กหนุ่ม แต่ความซื่อสัตย์ต่ออุดมการณ์ การดำเนินการต่อสู้เพื่ออุดมการณ์อย่างสม่ำเสมอ และน้ำใจอาจหาญเด็ดเดี่ยวนั้น ทำให้คุณจำกั๊ดดูเป่นผู้ใหญ่มาก และน้อยคนในเมืองไทยจะมีเสมอเหมือน ผมเรียกคุณจำกั๊ดเวลาคุยกับพวกเราบางคนถึงแก ผมมักเรียกเขาเป่นมาสซินี^๑ และผมเคยบอกว่าเขาจะเป่นทายาทของท่านผู้ประศาสน์การในการสืบสร้างประชาธิปไตยในประเทศไทย

^๑ Giuseppe Mazzini (ค.ศ. ๑๘๐๕-๑๘๗๒) นักการเมือง นักข่าว นักกิจกรรมเพื่อการรวมอิตาลี และเป็นหัวหน้ากองในขบวนการปฏิวัติอิตาลี

การเสียคุณจำกัคนั้น ไม่ใช่แต่ที่เราได้เสียคนที่รักที่สุดไปคน
หนึ่งเท่านั้น แต่ผมรู้สึกว่ ประเทศและระบอบประชาธิปไตยได้เสียบุตร
และทายาทที่ดีที่สุดไปคนหนึ่ง ในข้อหลังนี้เองที่ข่าวตายของคุณจำกัได้
เป็นความโศกและความอาลัยแก่ผมเป็นอันมาก เพราะผมเองเป็นคนหนึ่ง
ที่มีความจริงจังก่ต่อการที่จะได้เห็นประเทศของเรามีระบอบประชาธิปไตย
อันมั่นคงต่อไป

คนภายนอกมีโอกาสรู้จักคุณจำกัน้อยมาก และเพื่อที่จะให้ความ
เป็นธรรมแก่คนดีของประเทศ และเพื่อเป็นแบบแก่คนไทยอื่นๆ และเพื่อ
กระตุ้นเตือนให้คนไทยฝักใฝ่การทำดี และมีน้ำใจเสียสละเพื่อประโยชน์
ของส่วนรวม ผมจึงขอให้คุณนงเยาว์^๒เรียบเรียงประวัติของคุณจำกัตออก
เผยแพร่แก่คนทั้งหลาย และผมเองจะร่วมมือช่วยเหลือด้วย

ผมกับชนิด^๓ได้ข่าวถึงและอยากทราบข่าวคราวของคุณจำกั
อยู่เสมอ ด้วยมีใจเป็นห่วงถึง แต่ที่ไม่มีใครติดต่อถามข่าวจากคุณก็ด้วยรู้
อยู่ว่ คุณจำกัตออกไปทำการให้ประเทศเป็นการลับ จะทำให้คุณลำบากใจ
ในการตอบคำถาม จึงมีใครได้ติดต่อถามข่าว เราทั้งสองต่างคอยคุณจำกั
ด้วยความปรารถนาอยู่เสมอว่ แกจะกลับมาพร้อมด้วยความสำเร็จ แต่ครั้น
ได้ทราบข่าวแน่นอน ก็เป็นข่าวร้ายเหลือเกิน ประเทศได้รับความสำเร็จ แต่
เราก้เสียคนที่รักไป

แต่ถึงเราจะเสียดายเท่าใด เราก้ได้แต่จะทนรับเอาความจริง ใน
ข้อที่ว่แกจะไม่กลับคืนมา ถ้าผู้ตายมีญาณวิถึที่จะทราบการณ์ในโลก
วิญญานของคุณจำกัคงจะเป็นสุข เมื่อทราบว่ผลจากงานที่ริเริ่มไว้

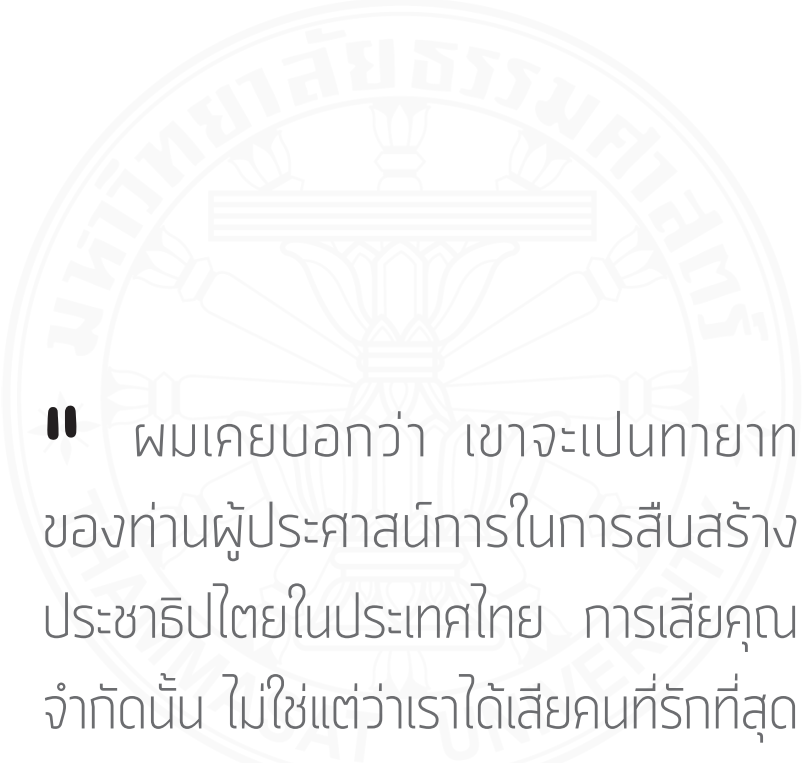
^๒ นงเยาว์ หรือ น. ประภาสถิต.

^๓ ชนิด สายประดิษฐ์ ภรรยาของกุหลาบ.

ได้สำเร็จลงสมมุ่งหมาย และเมื่อทราบว่าเราจะพากันอาลัยนั้ก ก็คงจะ
ดีใจว่า ชีวิตของแกมีค่าควรเป็นที่ภูมิใจ

ขอให้คลายโศก แล้วผมกับนิตจะไปเยี่ยม บัดนี้ ขอส่งความรักและ
ความเห็นใจยิ่งมาก่อน

กุหลาบ

“ ผมเคยบอกว่า เขาจะเป็นทายาท
ของท่านผู้ประศาสน์การในการสืบสร้าง
ประชาธิปไตยในประเทศไทย การเสียคุณ
จำกัดนั้น ไม่ใช่แต่ที่เราได้เสียคนที่รักที่สุด
ไปคนหนึ่งเท่านั้น แต่ผมรู้สึกว่ ประเทศ
และระบอบประชาธิปไตยได้เสียบุตรและ
ทายาทที่ดีที่สุดไปคนหนึ่ง ”

16.B.61 วันสันติภาพไทย

งานครบรอบ ๗๓ ปี
วันสันติภาพไทย

ณ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์
วันพฤหัสบดีที่ ๑๖ สิงหาคม ๒๕๖๑
เวลา ๐๘.๓๐ - ๑๕.๐๐ น.

ภาคเช้า ณ สวนประวัติศาสตร์ธรรมศาสตร์กับการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตย

๐๘.๓๐ - ๑๐.๓๐ น. ● พลเอก สุรยุทธ์ จุลานนท์ องคมนตรี กล่าวเปิดงาน

- พิธีวางช่อดอกไม้ รำลึกถึงเสรีไทย และผู้เสียชีวิตจากสงครามโลกครั้งที่ ๒
- นายกองคํการนักศึกษา และตัวแทนนักศึกษา กล่าวรำลึกถึงเสรีไทยและความสำคัญของสันติภาพ

- การปาฐกถาพิเศษ หัวข้อ
โดย หม่อมหลวงปนัดดา ดิศกุล
ผู้ช่วยรัฐมนตรีประจำนายกรัฐมนตรี

รำลึกพระคุณ ขบวนการเสรีไทย

ภาคบ่าย ณ ห้องจัด เศรษฐบุตุร (LT๑)

คณะนิติศาสตร์ มธ. ท่าพระจันทร์

๑๒.๐๐ - ๑๒.๓๐ น. ลงทะเบียน/รับหนังสือที่ระลึก

๑๒.๓๐ - ๑๒.๔๕ น. การแสดงดนตรีของนักศึกษา

๑๒.๔๕ - ๑๓.๐๐ น. ตัวแทนนักศึกษา กล่าวหัวข้อ

“มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์กับขบวนการเสรีไทย”

๑๓.๐๐ - ๑๕.๐๐ น. การเสวนา หัวข้อ

โดย ● รองศาสตราจารย์ ดร.นภดล ขาติประเสริฐ

- รองศาสตราจารย์ ดร.ดำรงค์ สุานดี
- ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปิติ ศรีแสงนาม
- ผู้ดำเนินรายการ อาจารย์ ดร.กรพนัช ตั้งเขื่อนขันธ์

สันติภาพบน คาบสมุทร เกาหลี

